

TUARASCÁIL BHLIANTÚIL 2007

Don Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta

De réir Alt 30 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 tá an tuarascáil seo don bhliain 2007 á cur i láthair ag an gCoimisinéir Teanga.

Seán Ó Cuirreáin
An Coimisinéir Teanga
Márta/March 2008

CLÁR

Ráiteas Misin	Lch 3
Réamhrá	Lch 4
Cúlra	Lch 8
Seirbhísí Eolais	Lch 10
An Ghaeilge i dTithe an Oireachas	Lch 15
Cora Poist	Lch 18
Scéimeanna Teanga faoin Acht	Lch 20
Gearáin: Fadhbanna agus Deacrachtaí – Staitisticí	Lch 30
Imscrúduithe	Lch 33
Achoimrí ar Imscrúdaithe 2007	Lch 35
• An Roinn Oideachais agus Eolaíochta	Lch 36
• An Garda Síochána	Lch 46
• An Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh	Lch 52
• Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte	Lch 58
• Coimisiúin na Scrúduithe Stáit	Lch 62
• An tÚdarás Náisiúnta Míchumais	Lch 71
• Bus Éireann	Lch 89
• Comhairle Contae Fhine Gall	Lch 84
• Coimisiún Thithe an Oireachtais	Lch 87
• An Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí	Lch 92
Cúrsaí Airgeadais	Lch 95
Foireann agus Sonraí Teagmhála	Lch 96

RÁITEAS MISIN

“Ag cosaint cearta teanga”

Seirbhís neamhspleách d'ardchaighdeán a chur ar fáil i gcomhlíonadh ár ndualgas reachtúil le cinntiú go ndéanann an státchóras beart de réir a bhriathair maidir le cearta teanga.

Cothrom na féinne a chinntiú do chách trí ghearáin maidir le deacrachtaí teacht ar sheirbhísí poiblí trí Ghaeilge a láimhseáil ar bhealach atá éifeachtach, gairmiúil agus neamhchlaonta.

Eolas soiléir, cruinn a chur ar fáil:

- don phobal maidir le cearta teanga, agus
- do chomhlachtaí poiblí maidir le dualgais teanga.

RÉAMHRÁ

Don dara bliain as a chéile cuireadh níos mó ná 600 gearán nua i láthair m’Oifige le linn 2007 ó bhaill den phobal a chreid go raibh cúis gearáin acu de bharr deacrachta nó faidhbe le seirbhís trí Ghaeilge ón státchóras.

Fágann sin go bhfuil déileáilte ag an Oifig le beagnach 2,000 gearán ón bpobal ar fad ó bunaíodh í sa bhliain 2004.

Ba ghearáin chasta a bhí deacair a réiteach cuid acu sin a rinneadh le linn 2007 agus bhí sé mar thoradh air sin go raibh ar an Oifig tabhairt faoi imscrúduithe oifigiúla i gcás cuid de na gearáin sin.

Is é atá i gceist le himscrúdú ná fiosrúchán oifigiúil atá seolta ar bhonn foirmiúil, reachtúil de réir na bhforálacha in Acht na dTeangacha Oifigiúla.

Is iondúil nach rachfaí chun cinn le himscrúdú mura mbeadh iarracht gan toradh déanta an gearán a réiteach ar dtús trí chóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán na hOifige nó mura mbeadh sé soiléir gur dócha nach réiteofaí an cás go sásúil d’éagmais imscrúdaithe.

Próiseas casta é an córas imscrúdaithe a thógann cuid mhaith ama agus acmhainní ar an gcomhlacht poiblí a bheadh i gceist agus ar m’Oifig agus ní hiondúil go rachfaí ina bhun gan cúis mhaith.

As an 12 imscrúdú oifigiúil a seoladh le linn 2007, bhí péire de na himscrúduithe sin nach raibh bailchríoch curtha leo ag deireadh na bliana sin. Tá achoimre ar na 10 gcinn d’imscrúduithe eile de chuid 2007 le fáil sa tuarascáil seo. I gcás ceann amháin acu, bhí orm cinneadh a dhéanamh an t-imscrúdú a scor – gan fionnachtana ná moltaí a dhéanamh – ar chúiseanna atá mínithe san achoimre chuí sa tuarascáil seo.

Léirigh na himscrúduithe, na gearáin agus gníomhaíochtaí eile de chuid na hOifige le linn na bliana nach leor ann féin forálacha a bheith i reachtaíocht le go mbeifí iomlán cinnte go gcloífi le dualgais atá daingnithe sna forálacha sin. Is cosúil go bhféadfadh fírinne ar leith a bheith ag baint leis sin i dtaca le forálacha reachtúla teanga.

Cinntí

De thoradh imscrúdaithe, tháinig mé ar an gcinneadh go raibh sárú á dhéanamh ag an Roinn Oideachais agus Eolaíochta ar an Acht Oideachais 1998 nuair nach raibh siollabais reatha trí Ghaeilge, cothrom le dáta, ar fáil mar chóip chrua agus leictreonach do gach ábhar iar-bhunscoile. Sárú eile ar an Acht céanna a bhí ann nach raibh treoirleabhair na rialacha agus cláir do mheánscoileanna ar fáil ach i mBéarla amháin, treoirleabhair atá riachtanach do dhea-riaradh agus bainistiú scoileanna, scoileanna Gaeltachta agus scoileanna lán-Ghaeilge, san áireamh.

Shocraigh an Garda Síochána, de thoradh imscrúdaithe, go bhforbrófaí mar chóras dátheangach an córas eisithe d'Fhógraí Muirear Socraithe (pointí pionóis) agus, idir an dá linn, nach leanfaí de nós a bhí tosaithe a leithéid de sheirbhís trí Ghaeilge a dhiúltú do dhaoine a lorg í.

Léirigh imscrúdú eile gur sárú ar fhoráil de chuid Acht na dTeangacha Oifigiúla a bhí ann gur fhoilsigh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh an páipéar uaine ar phinsin i mBéarla amháin ag tráth nach raibh fáil fós ar an leagan Gaeilge den doiciméad sin, ar thogra beartais phoiblí é.

Ghlac Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte leithscéal faoina faillí nuair a cruthaíodh in imscrúdú gur sháraigh an eagraíocht a dualgas reachtúil i gcás inar cuireadh seirbhís fiacloireachta, ar sheirbhís pobail í, ar fáil i mBéarla amháin i scoil Ghaeltachta.

Ghlac Coimisiún na Scrúduithe Stáit leis na moltaí i dtuarascáil tar éis imscrúdaithe a léirigh go raibh an tAcht Oideachais 1998 á shárú ag an eagraíocht sin nuair a bhí páipéir scrúdaithe na hArdeistiméireachta, a freagraíodh trí Ghaeilge, á marcáil i gcomhréir le scéimeanna marcála i mBéarla amháin.

Chruthaigh imscrúdú eile gur sháraigh an tÚdarás Náisiúnta Míchumais foráil de chuid Acht na dTeangacha Oifigiúla sa mhodh dáilte a roghnaigh an eagraíocht le leabhrán a scaipeadh mar chor poist ar fud na tíre.

Tháinig mé ar an gcinneadh in imscrúdú eile go raibh foráil de chuid an Achta Iompair 1950 maidir le ticéid a chlóbhualadh go hiomlán i nGaeilge nó go dátheangach á sárú i dtaca le ticéid taistil áirithe faoin scéim iompar scoile ag Bus Éireann.

Ghabh Comhairle Contae Fhine Gall leithscéal nuair a léirigh imscrúdú gur theip uirthi cloí lena dualgas faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla maidir le cumarsáid leis an bpost leictreonach i nGaeilge a fhreagairt sa teanga chéanna sin.

I gcás imscrúdú amháin a rinneadh ar iarratas ó ochtar ball den Oireachtas, chinn mé nach sárú a bhí ann ar fhoráil de chuid Acht na dTeangacha Oifigiúla nuair nach raibh fáil ar leaganacha Gaeilge de bhillí le linn an phróisis achtaithe reachtaíochta i dTithe an Oireachtais.

Scéimeanna Teanga

Lean m’Oifig le linn na bliana le próiseas léirmheasa nó iniúchta ar scéimeanna teanga a raibh a gcéad bhliain feidhme críochnaithe acu agus eisíodh tuairiscí de thoradh na hoibre sin chuig 25 comhlacht poiblí sa bhreis ar na 9 gcinn a rinneadh an bhliain roimhe sin. Bhí sé mar aidhm ag an tionscnamh seo aon fhadhb a bhí ag baint le cur i bhfeidhm fhorálacha na scéimeanna sin a aithint agus a chur ar a súile do lucht ceannais na gcomhlachtaí poiblí le go bhféadfaidís na céimeanna cuí a ghlacadh le cinntiú go mbeidís ag cloí lena ndualgais reachtúla.

Daingníodh 31 scéim teanga nua le linn na bliana 2007 a chlúdaigh móriomlán de 60 comhlacht poiblí. D’fhág sin go raibh 74 scéim teanga ar fad i bhfeidhm a chlúdaigh móriomlán de 131 comhlacht poiblí ó achtaíodh an reachtaíocht.

Cuireadh tús freisin leis an bpróiseas le scéimeanna nua teanga a réiteach i gcás comhlachtaí poiblí a raibh a gcéad scéim teanga 3 bliana i ndáil le bheith críochnaithe.

Ginearálta

Is léir dom go bhfuil feabhas áirithe ag teacht i gcuid mhaith eagraíochtaí stáit ar sholáthar seirbhísí trí Ghaeilge. Molaim na heagraíochtaí sin agus a mbaill foirne agus glacaim buíochas leo as a dtacaíocht don teanga agus don reachtaíocht.

Tá, áfach, cásanna eile ann ina bhfuil an tairseach maidir leis an leibhéal seirbhíse trí Ghaeilge an-íseal ar fad agus gur le drogall a fheictear ról imeallach don teanga i soláthar seirbhísí do chustaiméirí.

Ní féidir a shéanadh gur ísligh cumas an státchórais seirbhísí a sholáthar trí Ghaeilge go tubaisteach nuair a cuireadh deireadh le “Gaeilge éigeantach” breis agus 30 bliain ó shin.

Nílím ag déanamh an cháis ar chor ar bith gur cheart filleadh ar chóras na Gaeilge éigeantaí d’fhostaithe an stáit, ach ní chreidim gur leor ach an oiread “Béarla éigeantach” a bhrú ar an bpobal agus iad ag déileáil le heagraíochtaí stáit.

Creidim go gcaithfear an nasc a shoiléiriú agus a threisiú idir foghlaim na Gaeilge i gcóras oideachais na tíre agus úsáid na teanga ina dhiaidh sin i mbun cumarsáide go ginearálta, go háirithe leis an státchóras.

Ní léir anois gur leor na córais reatha maidir le hearcaíocht agus traenáil foirne le cinntiú go mbeidh líon leordhóthanach foirne le hinniúlacht sa Ghaeilge ar fáil in eagraíochtaí stáit na tíre le seirbhísí a sholáthar trí Ghaeilge chomh maith lena soláthar trí Bhéarla.

Creidim go dteastódh gníomh nó córas athchothromaithe leis an líon leordhóthanach sin d’fhoireann le hinniúlacht sa Ghaeilge a chinntiú sa státseirbhís agus sa tseirbhís phoiblí. Aimsíodh córas le cabhrú le hathchothromaíocht trasphobail a fheabhsú trí idirdhealú dearfach a spreagadh do Sheirbhís Póilíneachta Thuaisceart na hÉireann de thoradh Thuarascáil Patten. Theastódh iarracht den chineál céanna a fheidhmiú anseo ar bhunús teanga, fiú ar feadh tréimhse shealadach, le tionchar dearfach a bheith aige in athchothromú a dhéanamh ar fhoireann le hinniúlacht sa Ghaeilge agus sa Bhéarla sa státchóras anseo.

Ní cheart go mbeadh aon impleachtaí maidir le costais bhreise aige seo; go deimhin ba shaoire don státchóras baill foirne le hinniúlacht sa dá theanga oifigiúla araon, sa Ghaeilge agus sa Bhéarla, a bheith fostaithe ann ná an córas reatha i gcuid mhór eagraíochtaí stáit a chaithfidh dul i muinín seirbhísí seachtracha tráchtála aistriúcháin le déileáil, fiú, leis na litreacha is simplí i nGaeilge.

CÚLRA

Cheap an tUachtarán mé mar Choimisinéir Teanga go foirmiúil ar an 23 Feabhra 2004 ar chomhairle an Rialtais tar éis do Dháil Éireann agus do Sheanad Éireann rún a rith ag moladh an cheapacháin.

Cuireadh tús gan mhoill ina dhiaidh sin le bunú na hOifige agus is í seo an 4ú tuarascáil bhliantúil de chuid na hOifige. Tá mionchur síos ar obair na hOifige roimhe seo i dtuarascálacha bliantúla do 2004, 2005 agus 2006 atá ar fáil ón Oifig agus ar shuíomh gréasáin na hOifige agus tá fáil ón bhfoinse chéanna ar chuntais airgeadais na mblianta sin.

Oifig neamhspleách reachtúil í Oifig an Choimisinéara Teanga a bhfuil sé mar chúram uirthi monatóireacht a dhéanamh ar an gcaoi a bhfuil forálacha Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 á gcomhlíonadh ag comhlachtaí poiblí an Stáit, agus le gach beart riachtanach a dhéanamh chun a chinntiú go gcomhlíonfaidh comhlachtaí poiblí a ndualgais faoin Acht.

Fiosraíonn an Oifig gearáin ón bpobal i gcásanna ina gcreidtear go bhfuil teipthe ar chomhlachtaí poiblí a ndualgais a chomhlíonadh faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 nó faoi aon achtachán eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge.

Cuireann an Oifig comhairle ar fáil don phobal maidir lena gcearta teanga agus comhairle ar na comhlachtaí poiblí maidir lena ndualgais teanga faoin Acht. Tá sé mar phríomhchuspóir ag Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 a chinntiú go soláthróidh an státseirbhís agus an tseirbhís phoiblí seirbhísí Gaeilge níos líonmhaire agus ar chaighdeán níos airde thar thréimhse ama.

Bheadh súil go mbeadh sé mar thoradh ar fheidhmiú an Achta go gcruthófaí spás nua don Ghaeilge i gcóras riaracháin phoiblí na tíre. Is léiriú é ar chuid amháin d'aidhm teanga an Stáit mar thaca leis na hiarrachtaí eile an teanga a chur chun cinn san oideachas, sa chraoltóireacht, sna healaíona, i saol na Gaeltachta agus i gcúrsaí an tsaoil go ginearálta.

Ar an 14 Iúil 2003 shínigh an tUachtarán Acht na dTeangacha Oifigiúla ina dhlí agus ar an 14 Iúil 2006 tháinig gach foráil den Acht nach raibh tagtha i bhfeidhm le hordú Aire roimhe sin i bhfeidhm go hoifigiúil. Chiallaigh sin go raibh bunús reachtúil ón data sin ar aghaidh le gach foráil de chuid an Achta ach níor chiallaigh sé éifeacht iomlán a bheith leis an reachtaíocht fós.

Tugtar údarás faoin Acht don Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta rialacháin a dhéanamh agus scéimeanna teanga a dhaingniú faoin Acht.

Ag deireadh 2007 ní raibh rialacháin tugtha i bhfeidhm faoi Alt 9(1) den Acht i taca le húsáid na Gaeilge agus an Bhéarla i bhfógraíocht, stáiseanóireacht, fogairtí béil agus comharthaíocht na gcomhlachtaí poiblí, cé go raibh dréachtrialacháin foilsithe agus curtha faoi bhráid Thithe an Oireachtais.

Le linn na bliana freisin dhaingnigh an tAire tuilleadh scéimeanna teanga faoin Acht a d'fhág go raibh 74 scéim a chlúdaigh 131 comhlacht poiblí daingnithe faoi dheireadh 2007. Bhí 42 dréachtscéim eile a chlúdaigh 79 comhlacht poiblí ullmhaithe do dhaingniú ag deireadh 2007.

Tá, áfach, c.650 comhlacht poiblí a thagann faoi scáth na reachtaíochta agus cé nach mbíonn an phráinn chéanna ag baint le scéimeanna a dhaingniú i gcás comhlachtaí poiblí beaga nach bhfuil caidreamh rómhór acu le sciar suntasach den phobal, is léir go bhfuil cuid mhór scéimeanna teanga le comhaontú agus le daingniú fós.

Ní féidir éifeacht iomlán na reachtaíochta a mheas go mbeidh na rialacháin ar fad faoin Acht déanta agus scéimeanna teanga daingnithe i gcás sciar an-suntasach de na comhlachtaí poiblí.

SEIRBHÍ Sí EOLAIS

Le linn na bliana 2007 lean m’Oifig le feachtais éagsúla le heolas a scaipeadh faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus faoi obair na hOifige féin. San áireamh anseo bhí seimineáir agus ócáidí poiblí eile, feachtais fhógraíochta, agallaimh leis na meáin, taispeántais ag ócáidí Gaelacha, forbairt an tsuímh ghréasáin, agus gníomhaíochtaí eile.

Seimineáir

Labhair mé ag 12 sheimineár nó ócáid phoiblí eile le linn na bliana in áiteanna éagsúla ar fud na tíre.

Meáin

Rinne mé 54 agallamh le hiriseoirí as na meáin chumarsáide le linn na bliana le léargas a thabhairt ar obair na hOifige, ar fheidhmiú an Achta agus ar cheisteanna gaolmhara.

Ar na meáin chumarsáide a rinne agallamh liom nó a lorg faisnéis uaim le linn na bliana bhí:

Nuacht TG4, RTÉ Raidió na Gaeltachta, The Irish Times, Foinse, Irish Examiner, Irish Independent, Irish Daily Mail, Lá Nua, RTÉ Radio 1, Nuacht RTÉ, Newstalk, BBC Radio Ulster, Raidió na Life, Connacht Tribune, Highland Radio, 103 FM Cork, WLR FM, Donegal News, Donegal Democrat, Donegal on Sunday, Monaghan Echo, Galway Independent.

Ba mhaith liom buíochas a ghabháil leis na hiriseoirí ar fad a chuir an oiread sin suime in obair na hOifige le linn na bliana agus a chabhraigh le cur chun cinn na hoibre sin trína gcuid tuairisceoireachta i mBéarla agus i nGaeilge.

Taispeántais

Bhí seastán eolais ag m’Oifig ag roinnt ócáidí Gaelacha le linn na bliana, san áireamh, bhí **an tOireachtas** (Cathair na Mart, Co. Mhaigh Eo: 1-4 Samhain 2007) agus ag ócáid de chuid **Sheachtain na Gaeilge** (18 Márta 2007, Baile Átha Cliath).

Fógraíocht

Eagraíodh roinnt feachtais fhógraíochta ar an teilifís, ar raidió agus sna nuachtáin le linn na bliana. Ar sheirbhís teilifíse TG4 a díriodh na feachtais fhógraíochta teilifíse den chuid is mó cé go ndearnadh roinnt fógraíochta freisin ar bhealaí teilifíse RTÉ1 agus RTÉ2. Ar sheirbhís RTÉ Raidió 1 agus ar stáisiúin tráchtála áitiúla ar fud na tíre a craoladh na fógraí raidió. Sna nuachtáin Ghaeilge Foinse agus Lá Nua agus i dteannta an cholúin “Tuarascáil” san Irish Times a rinneadh an chuid is mó den fhógraíocht nuachtáin.

Suíomh gréasáin

Leanadh le linn na bliana d’fhorbairt an tsuímh ghréasáin www.coimisineir.ie le cinntiú go mbeadh sé iomlán cruinn agus ceart i gcónaí ó thaobh an eolais is deireanaí i dtaca le gach gné den reachtaíocht agus d’obair na hOifige.

Feidhmíonn an suíomh gréasáin mar ionad ilfhreastail, nó mar ionad lárnach eolais do gach a mbaineann le hAcht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus le hOifig an Choimisinéara Teanga.

Sa tréimhse bliana ó thús Eanáir 2007 go deireadh mhí na Nollag 2007 bhí líon na mbuillí (460,000) ar an suíomh níos airde ná aon bhliain roimhe sin.

Rinne beagnach 8,000 duine íoslódáil ón suíomh ar chóipeanna dátheangacha de thuarascálacha bliantúla na hOifige do 2005 agus 2006 le linn na bliana 2007.

Bonn Óir

Tá ceangal ag m’Oifig leis an gcúrsa céime MA sa Chleachtas Dátheangach in Fiontar, Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath, áit a mbronntar Bonn Óir an Choimisinéara Teanga ar an gcéimí a fhaigheann na marcanna is airde sa tráchtas iarchéime.

Ar Mháiread Nic Ealagóid a bronnadh Bonn Óir na bliana 2007 dá tráchtas ar mheon i leith na Gaeilge éigeantaí, ag ócáid bhronnadh na gcéimeanna in Fiontar, Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath ar an 6 Samhain 2007.

Tá sé mar aidhm ag an gcúrsa MA sa Chleachtas Dátheangach – a bhfuil Stiúrthóir Fiontar, an Dr. Peadar Ó Flatharta, ina cheannas – oiliúint a chur ar fhoireann a bheadh ag obair sna hearnálacha poiblí agus deonacha le seirbhís ardcháilíochta do chustaiméirí a bhainistiú agus a sholáthar go dátheangach, ag freagairt go háirithe do riachtanais Acht na dTeangacha Oifigiúla.

Tugtar an t-eolas agus an scil is gá dóibhsean atá páirteach lena chinntiú go soláthrófar seirbhís ardcháilíochta dhátheangach don phobal a bheidh ag teacht le caighdeáin idirnáisiúnta.

Gréasán Tacaíochta

Le linn na bliana 2007 lean m’Oifig i mbun eagraithe ar ghréasán tacaíochta do chomhlachtaí poiblí a bhfuil scéimeanna teanga daingnithe acu.

Tá na scéimeanna teanga i gcroílár an Achta agus is sna scéimeanna sin a dhearbhaíonn comhlachtaí poiblí go reachtúil na céimeanna atá le tógáil acu – lasmuigh d’fhorálacha díreacha agus rialacháin an Achta – chun a gcuid seirbhísí trí Ghaeilge a fhorbairt ar bhonn céimnithe thar thréimhse trí bliana.

Cuireann m’Oifig seirbhís riartha ar fáil don ghréasán tacaíochta agus chas baill an ghréasáin le chéile faoi dhó le linn na bliana – i mBaile Átha Cliath agus i nGaillimh – le ceisteanna a bhain le feidhmiú a gcuid scéimeanna teanga agus forálacha eile an Achta a phlé.

Óige

Le linn shamhradh na bliana 2007 thug ionadaithe ó m’Oifig cuairt ar roinnt de choláistí samhraidh na Gaeltachta le bróisiúir eolais ar leith atá dírithe ar dhaoine óga a scaipeadh orthu sin a bhí ag freastal ar chúrsaí Gaeilge ansin. Tá sé mar aidhm ag an tionscnamh seo daoine óga a spreagadh i dtús a saoil leis an nGaeilge a roghnú mar theanga chaidrimh leis an státchóras aon uair nó aon áit is féidir é sin a dhéanamh.

Comhairle do Chomhlachtaí Poiblí

Ar cheann d’fheidhmeanna na hOifige seo tá comhairle nó cúnamh eile a sholáthar do chomhlachtaí poiblí a thagann faoi scáth na reachtaíochta maidir lena ndualgais faoi Acht na dTeangacha oifigiúla 2003.

Le linn na bliana 2007 rinneadh teagmháil thar ceann comhlachtaí poiblí le m’Oifig ar 161 ócáid éagsúil le ceisteanna sonracha nó le léargas cuimsitheach a fháil ar dhualgais teanga faoin Acht.

Ar ndóigh, dá mhéad comhairle agus eolais shoiléir, chruinn a chuirtear ar fáil do chomhlachtaí poiblí faoina ndualgais faoin Acht is ea is fearr is féidir a chinntiú go gcloífear le forálacha an Achta.

Painéal Aistritheoirí Creidiúnaithe

Rinne Foras na Gaeilge tuilleadh forbartha le linn na bliana 2007 ar an bpainéal aistritheoirí creidiúnaithe agus faoi dheireadh na bliana bhí 98 duine ar fad tar éis aitheantas a fháil go dtí sin mar aistritheoirí creidiúnaithe. Cinntíonn an painéal oifigiúil seo gur cheart go mbeadh fáil éasca ag comhlachtaí poiblí ar liosta aistritheoirí a bhféadfadh lánmhuinín a bheith acu as a gcumas agus as a gcaighdeán oibre.

Caidreamh Idirnáisiúnta

Le linn na bliana 2007 lean m’Oifig d’fhorbairt ár gcaidrimh le heagraíochtaí gaolmhara, go háirithe le heagraíochtaí atá ag feidhmiú i réimsí pleanála teanga go hidirnáisiúnta.

Tá ceangal ar leith bunaithe againn le hOifig Choimisinéir na dTeangacha Oifigiúla i gCeanada agus tá comhaontú eadrainn baill foirne a mhalartú le chéile ar feadh tréimhse seachtaine le tuiscint a fháil ar mhodhanna oibre agus le dea-chleachtais oibre a fhorbairt.

I mBealtaine na bliana 2007 chaith Damhnait Uí Mhaoldúin, Bainisteoir m’Oifige, seachtain ag obair le hOifig Choimisinéir na dTeangacha Oifigiúla in Ottawa mar mhalairt ar sheachtain a chaith an tUasal Gilbert Langlier ag obair i m’Oifig sa Spidéal, Co. na Gaillimhe an bhliain roimhe sin. Ghlac Oifig Choimisinéir na dTeangacha Oifigiúla i gCeanada le cuireadh uainn in 2007 ball foirne eile dá cuid a chur ag obair linn ar feadh seachtaine le linn na bliana 2008.

Le linn 2007 choinnigh m’Oifig a comhbhallraíocht chorparáideach i gCumann Ombudsman na Breataine agus na hÉireann – cumann a fheidhmíonn le caidreamh agus comhthuiscint a fheabhsú ina measc siúd atá gafa le gnóthaí ombudsman sna críocha seo agus tugadh ballraíocht dom san Acadamh Idirnáisiúnta ar Dhlí Teangacha atá comhdhéanta de dhaoine as gach cearn den domhan atá gafa le cearta reachtúla teanga.

Cúrsaí Foirne

Críochnaíodh an idirbheartaíocht faoin bhforbairt a theastaigh ar chúrsaí foirne na hOifige go luath sa bhliain 2007 agus ceadaíodh ceapacháin nua ar ghráid shinsearacha. Níor tionóladh agallaimh do líonadh na bhfolúntas sin go deireadh na bliana 2007, áfach, agus chríochnaigh an bhliain leis an líon céanna foirne lenar bunaíodh an Oifig in 2004, cé go rabhthas ar tí tairiscintí a dhéanamh le cuid de na poist nua a líonadh.

AN GHAEILGE I dTITHE AN OIREACHTAIS.

Le linn na bliana 2007 tionóladh olltoghchán don 30ú Dáil ar an 24 Bealtaine. Agus, cé gur tháinig an Dáil nua sin le chéile seacht n-uair i Meitheamh agus Iúil, ba léir gur tar éis shaoire an tsamhraidh, ar an 26 Meán Fómhair, a dhíreofaí dáiríre ar obair an tseisiúin nua. I Meán Fómhair freisin a tháinig baill an 23ú Seanad, idir thofa agus ainmnithe, le chéile den chéad uair.

Bheartaigh mé go mbeadh sé tráthúil, mar sin, i Meán Fómhair 2007 teagmháil a dhéanamh i scríbhinn le gach duine den 226 ball de Thithe an Oireachtais le meabhrú dóibh go raibh cearta ar leith daingnithe sa dlí faoi Alt 6 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 maidir le húsáid na Gaeilge in obair an Oireachtais.

Tá sé de cheart reachtúil ag comhalta de cheachtar Teach den Oireachtas Gaeilge nó Béarla a úsáid in aon díospóireachtaí nó in aon imeachtaí eile sa Teach sin nó de chuid coiste de cheachtar Teach, comhchoiste den dá Theach nó fochoiste de choiste nó de chomhchoiste den sórt

sin. Bhí an ceart seo aitheanta in orduithe seasta Thithe an Oireachtais roimhe seo, ach tugadh stádas dlíthiúil don cheart sin nuair a tugadh an t-alt sin den Acht i bhfeidhm ar an 19 Eanáir 2004. Ba iad seo anois an chéad Dáil agus Seanad nua ó thosach feidhme an stádais sin.

Mheabhraigh mé do bhaill an Oireachtais go raibh córas aistriúcháin chomhuainigh ar fáil i dTithe an Oireachtais le cinntiú nach mbeadh an té nach raibh Gaeilge aige faoi mhíbhuntáiste de bharr an tsocraithe seo: bíonn aistriúchán i mBéarla ar fáil i gcluasáin den mhéid a deirtear trí Ghaeilge. Dúirt mé an méid seo freisin:

“Is léir nach ndéantar ach céatadán an-bheag d’obair an Oireachtais trí Ghaeilge i dTithe an Oireachtais faoi láthair. Tá sé soiléir, áfach, óna bpáirtíocht i ndíospóireachtaí ar na meáin Ghaeilge, idir raidió agus theilifís, go bhfuil líon suntasacha Teachtaí Dála agus Seanadóirí a bhfuil cumas díospóireachta trí Ghaeilge iontu, ach ar chúis amháin nó ar chúis eile, is trí Bhéarla amháin a bhíonn formhór mór an phlé san Oireachtas.”

“Tá sé mar aidhm agam sa mheabhrúchán seo ar chearta reachtúla maidir le húsáid na Gaeilge go spreagfaí baill den Dáil agus den Seanad rogha a dhéanamh níos mó Gaeilge a úsáid i dTithe an Oireachtais. Ní féidir luach a chur ar an tábhacht a bheadh le háit agus spás breise don teanga a fhorbairt i ngnóthaí parlaiminteacha. Thabharfadh sin spreagadh suntasach do dhaoine eile i réimsí eile den saol poiblí agus chinnteofaí nach mbeadh imeallú á dhéanamh ar an teanga sna hinstiúidí is tábhachtaí i saol na tíre.”

“Aithnítear an Ghaeilge, mar is eol duit, sa bhunreacht mar phríomhtheanga oifigiúil ós í an teanga náisiúnta í. Tá sí á labhairt anseo le 2,000 bliain agus áirítear í ar an teanga scríofa is sine san Eoraip a mhaireann fós mar theanga bheo. Baineann sí leis an tír seo amháin agus tá tábhacht ollmhór léi d’fhéiniúlacht na tíre agus don oidhreacht dhomhanda.”

Thug mé eolas sa chumarsáid chéanna dóibh siúd gan Ghaeilge, nó a raibh meirg ar a gcumas sa teanga, agus ar mhian leo cúnaimh a fháil go raibh sin á thairiscint i dTeach Laighean ag an eagraíocht Gaeleagras faoi scáth na Roinne Airgeadais.

Rinne baill den Oireachtas teagmháil liom ina dhiaidh sin ag rá go raibh rún acu tuilleadh úsáide a bhaint as a gcuid Gaeilge in obair na Dála agus an tSeanaid ach b'ábhar sásamh ar leith dom a chloisteáil ó Ghaelegras go raibh 33 duine, idir theachtaí agus sheanadóirí, tar éis clárú leo le cúrsaí Gaeilge a dhéanamh.

Nuair a chuirtear an líon sin i dteannta na ndaoine sin san Oireachtas a bhfuil cumas díospóireachta trí Ghaeilge acu cheana féin, níl aon cheist ann ach go bhféadfaí cur go mór le húsáid na Gaeilge in obair Thithe an Oireachtais.

Níos deireanaí sa bhliain, i Mí na Samhna, rinne grúpa d'ochtair ball den Oireachtas – beirt Seanadóirí agus seisear Teachtaí Dála – gearán liom go raibh constaic mhór rompu maidir le feidhm a bhaint as a gcearta faoi Alt 6 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 chun an Ghaeilge a úsáid i ndíospóireachtaí agus in imeachtaí eile de chuid Thithe an Oireachtais agus i gcoistí agus fochoistí de chuid Thithe an Oireachtais mar gur i mBéarla amháin a foilsíodh billí formhór mór an ama.

Mhaígh na baill Oireachtais sin nach raibh cothrom na féinne á fháil acu i gcomparáid le Teachtaí Dála agus Seanadóirí a bhí sásta an Béarla a úsáid i gcónaí, go bhféadfadh a gcearta bunreachtúla a bheith á sárú agus go raibh, dar leo, sárú á dhéanamh ar Alt 7 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 a bhaineann le hAchtanna de chuid an Oireachtais a bheith á bhfoilsíú go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla.

Rinne mé imscrúdú ar an ngearán agus d'eisigh mé tuarascáil ina leith chuig na páirtithe cuí ar an 13 Nollaig 2007. Tá achoimre ar an imscrúdú sin le fáil sa chaibidil sin den tuarascáil bhliantúil seo a bhaineann le himscrúduithe.

CORA POIST

Ba í 2007 an chéad bhliain iomlán a raibh bunús reachtúil leis an dualgas ar chomhlachtaí poiblí a chinntiú go mbeadh cora poist áirithe a d'eisigh siad, i gcásanna ar leith, i nGaeilge nó dátheangach (Gaeilge agus Béarla). Níl aon amhras ar bith ann ach, dá thoradh sin, gur tháinig méadú suntasach ar líon na gcor poist dátheangach a d'eisigh comhlachtaí poiblí le linn 2007.

Tháinig an dualgas nua seo faoi Alt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfeidhm den chéad uair ar an 14 Iúil 2006.

Tá méadú as cuimse tagtha in imeacht na mblianta ar an úsáid a bhaintear go ginearálta as cora poist – bileoga, bróisiúir, leabhráin agus eile – chun faisnéis a dháileadh ar an bpobal i gcoitinne.

Le hAlt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 ní cheadaítear a thuilleadh do chomhlachtaí poiblí, i gcásanna ar leith, cora poist aonteangacha Béarla amháin a dháileadh, gníomh a bhí ina nós coitianta roimhe seo.

Mar seo a leanas atá an fhoráil in Alt 9(3):

“I gcás ina ndéanfaidh comhlacht poiblí cumarsáid i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme, cinnteoidh an comhlacht gur i nGaeilge, nó i mBéarla agus i nGaeilge, a bheidh an chumarsáid.”

Is léir go mbaineann an dualgas san alt seo le cineál ar leith cumarsáide:

- Is gá gur comhlacht poiblí a bheadh i mbun na cumarsáide;
- Is gá go mbeadh an chumarsáid á déanamh i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach;
- Is gá gur leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne a bheadh an chumarsáid;
- Agus is gá gur chun críche faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme a bheadh an chumarsáid seo á déanamh.

Ba léir ó chuid mhaith cora poist a scrúdaigh m’Oifig le linn na bliana 2007 – a bhfuil dornán beag samplaí dóibh le feiceáil anseo – go raibh méadú an-mhór ar líon na gcor poist dátheangach a d’eisigh comhlachtaí poiblí.

Thug m’Oifig suntas freisin do roinnt cora poist aonteangacha Béarla a eisíodh ó chomhlachtaí poiblí agus i bhformhór gach cás acu ba de bharr botúin, míthuisceana nó bearna san eolas ag an gcomhlacht poiblí a tharla an cliseadh. Sna cásanna sin d’aontaíomar céimeanna cuí leis na comhlachtaí poiblí a bhí i gceist agus fuaireamar dearbhuithe nach dtarlódh an teip chéanna arís.

Sheas comhlacht poiblí amháin le linn na bliana 2007 le léirmhíniú ar leith ar an bhforáil in Alt 9(2) den Acht a bhí ag teacht salach ar dhearcadh m’Oifigse. Réitíodh an cás sin le himscrúdú agus tá tuairisc ar an imscrúdú sin sa chaibidil sin den tuarascáil bhliantúil seo a bhaineann le himscrúduithe.

SCÉIMEANNA TEANGA FAOIN ACHT

Lean m'Oifig le linn na bliana le próiseas léirmheasa nó iniúchta ar scéimeanna teanga a raibh a gcéad bhliain feidhme críochnaithe acu agus eisíodh tuairiscí de thoradh na hoibre sin chuig 25 comhlacht poiblí sa bhreis ar na 9 gcinn a rinneadh an bhliain roimhe sin. Bhí sé mar aidhm ag an tionscnamh seo aon fhadhb a bhí ag baint le cur i bhfeidhm fhorálacha na scéimeanna sin a aithint agus a chur ar a súile do lucht ceannais na gcomhlachtaí poiblí le go bhféadfaidís na céimeanna cuí a ghlacadh le cinntiú go mbeidís ag cloí lena ndualgais reachtúla.

Daingníodh 31 scéim teanga nua le linn na bliana 2007 a chlúdaigh móriomlán de 60 comhlacht poiblí. D'fhág sin go raibh 74 scéim teanga ar fad i bhfeidhm a chlúdaigh móriomlán de 131 comhlacht poiblí ó achtaíodh an reachtaíocht.

Sa bhreis air sin, bhí 42 dréachtscéim eile ó chomhlachtaí poiblí éagsúla, a thug móriomlán de 79 comhlachtaí poiblí i gceist, a raibh an próiseas comhaontaithe agus daingnithe fós le críochnú ina leith ag deireadh 2007.

Cuireadh tús freisin leis an bpróiseas le scéimeanna nua teanga a réiteach i gcás comhlachtaí poiblí a raibh a gcéad scéim teanga 3 bliana i ndáil le bheith críochnaithe.

Tá feidhmiú na scéimeanna teanga mar chroílár ag Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 mar go dtugtar deis sna scéimeanna teanga do chomhlachtaí poiblí na tosaíochtaí a bheadh acu maidir le feabhas a chur ar a gcuid seirbhísí trí Ghaeilge a aithint agus a eagrú. Pleananna reachtúla teanga atá sna scéimeanna faoin Acht a mhéadóidh ar líon agus ar chaighdeán na seirbhísí a chuirfear ar fáil trí Ghaeilge, ar bhealach eagraithe, tomhaiste thar thréimhse ama.

Don dara bliain as a chéile ba í an easpa cumarsáide, a d'fhág ó am go ham cuid d'fhoireann na gcomhlachtaí poiblí gan a bheith ar an eolas faoi na dualgais shainiúla teanga a bhí comhaontaithe ina gcuid scéimeanna, nó a d'fhág nach raibh an pobal ar an eolas faoi na seirbhísí trí Ghaeilge a bhí dlite dóibh, an t-easnamh ba shuntasá a tugadh faoi deara i bhfeidhmiú cuid de na scéimeanna reatha.

Anuas air seo bhí deacrachtaí ag cuid de na comhlachtaí poiblí cloí leis na spriocdhátaí a bhí aontaithe acu féin mar chuid dá scéimeanna agus ní raibh sé soiléir i gcónaí gur thuig siad an tábhacht reachtúil a bhí leis na spriocdhátaí sin. Tá ar intinn ag m'Óifig súil ghéar a choinneáil ar fheidhmiú na scéimeanna sin agus fillfidimid orthu i dtaobh na spriocdhátaí.

Daingnithe faoi dheireadh 2007

Ainm an Chomhlachta

An Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta
Oifig an Uachtaráin

Dáta scéim i bhfeidhm

22/09/2004

28/04/2005

Oifig an Choimisiúin um Cheapacháin Seirbhíse Poiblí

30/05/2005

Oifig an Ombudsman agus Oifig an Choimisinéara
Faisnéise

01/07/2005

An Roinn Ealaíon, Spóirt agus Turasoireachta

01/07/2005

An Chomhairle Ealaíon

01/07/2005

Coiste Gairmoideachais Chontae Dhún na nGall

01/07/2005

Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí

01/07/2005

Údaráis Áitiúla Chiarraí

26/07/2005

An tSeirbhís Chúirteanna

31/07/2005

Údaráis Áitiúla Phort Láirge

01/08/2005

An Roinn Comhshaoil, Oidhreacht agus Rialtais Áitiúil

15/08/2005

Údaráis Áitiúla Chontae na Gaillimhe

23/08/2005

Roinn an Taoisigh	01/09/2005
Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, Limistéar an Iarthair	01/09/2005
Ollscoil na hÉireann, Má Nuad	19/09/2005
Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Maigh Eo	28/09/2005
Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim	01/10/2005
Ollscoil na hÉireann, Gaillimh	01/10/2005
Údarás Áitiúla Chontae Dhún na nGall	01/10/2005
An tSeirbhís um Cheapacháin Phoiblí	03/10/2005
An Coimisiún Reifrinn	ón dáta a bhunófar an chéad Choimisiún eile.
An Roinn Oideachais agus Eolaíochta	01/12/2005
An Roinn Airgeadais	01/02/2006
Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath	03/04/2006
Seirbhís Oideachais Chontae Chiarraí	15/05/2006
Ollscoil Luimnigh	01/06/2006
An Roinn Talmhaíochta agus Bia	01/06/2006
An Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí	30/06/2006
Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath	13/07/2006
Coiste Gairmoideachais Chontae na Gaillimhe	01/08/2006
Údarás Áitiúla na Mí	01/09/2006
Comhairle Cathrach na Gaillimhe	01/09/2006
Óglaigh na hÉireann	01/09/2006
An Roinn Cumarsáide, Fuinnimh agus Acmhainní Nádurtha	02/09/2006
Údarás Áitiúla Fhine Gall	01/10/2006

Banc Ceannais & Údarás Seirbhísí Airgeadais na hÉireann	01/12/2006
Coláiste na hOllscoile Corcaigh	01/12/2006
An Roinn Gnóthaí Eachtracha	01/12/2006
Comhairle Contae Átha Cliath Theas	20/12/2006
Údarás Áitiúla Mhaigh Eo	22/12/2006
Comhairle Contae Liatroma	01/01/2007
Bord Seirbhísí Ríomhaireachta Rialtais Áitiúil	02/01/2007
An Roinn Cosanta	26/02/2007
An Coimisinéir Cosanta Sonraí	01/04/2007
An tÚdarás Clárúcháin Maoine	02/04/2007
Coimisiún Forbartha an Iarthair	10/04/2007
Coiste Gairmoideachais Chathair Chorcaí	30/04/2007
An Foras Riaracháin	10/04/2007
Bord Seirbhísí Bainistíochta an Rialtais Áitiúil	23/04/2007
An Roinn Iompair	30/04/2007
An Roinn Gnóthaí Sóisialacha & Teaghlaigh	01/06/2007
Oifig na nOibreacha Poiblí	08/05/2007
Coiste Gairmoideachais Chathair na Gaillimhe	01/06/2007
An Bord um Chúnamm Dlíthiúil	28/05/2007
Údarás Áitiúla Thiobraid Árann Thuaidh agus Comhchoiste Leabharlann Chontae Thiobraid Árann	01/06/2007
Oifig an Ard-Aighne. Oifig na nDréachtóirí Parlaiminte don Rialtas. Oifig an Phríomh-Aturnae Stáit.	20/06/2007
Comhairle Contae Dhún Laoghaire-Ráth an Dúin	01/07/2007
Údarás Áitiúla an Chláir	20/08/2007
An Bord Pleanála	01/09/2007

Údarás Áitiúla Ros Comáin	01/10/2007
Institiúid Teicneolaíochta Leitir Ceanainn	26/09/2007
Comhairle Cathrach Luimnigh	01/10/2007
Údarás Áitiúla Chorcaí	01/10/2007
Coiste Gairmoideachais Chathair Bhaile Átha Cliath	01/10/2007
Údarás Áitiúla na hIarmhí	01/10/2007
Coláiste Oideachais Eaglais na hÉireann	01/11/2007
An Phríomh-Oifig Staidrimh	05/11/2007
Comhairle Cathrach Chorcaí	31/10/2007
Údarás Áitiúla Lú	20/11/2007
Teagasc	01/01/2008
Comhairle Contae Luimnigh	01/02/2008
An Crannchur Náisiúnta	02/01/2008
An Foras Áiseanna Saothair (FÁS)	02/01/2008

Dréachtscéimeanna le hUllmhú – Dara Scéim

Thug an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta treoir ar an 14 Samhain 2007 do na comhlachtaí poiblí seo a leanas athbhreithniú a dhéanamh ar a gcuid scéimeanna teanga agus dréachtscéimeanna nua a ullmhú agus a sheoladh chuige laistigh de 6 mhí:

Oifig an Uachtaráin

Oifig an Choimisiúin um Cheapacháin Seirbhíse Poiblí

Oifig an Ombudsman agus Oifig an Choimisinéara Faisnéise

Coiste Gairmoideachais Chontae Dhún na nGall

Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí

An Chomhairle Ealaíon

An Roinn Ealaíon, Spóirt agus Turasóireachta

Tá scéim teanga nua don Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta féin á hullmhú freisin ag an Roinn sin.

Thug an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta treoir ar an 20 Nollaig 2007 do na comhlachtaí poiblí seo a leanas athbhreithniú a dhéanamh ar a gcuid scéimeanna teanga agus dréachtscéimeanna nua a ullmhú agus a sheoladh chuige laistigh de 6 mhí:

An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil

Údaráis Áitiúla Chiarraí

An tSeirbhís um Cheapacháin Phoiblí

An tSeirbhís Chúirteanna

Údaráis Áitiúla Dhún na nGall

Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Maigh Eo

Údaráis Áitiúla Phort Láirge

Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Roinn an Taoisigh

Ollscoil na hÉireann, Má Nuad

Ollscoil na hÉireann, Gaillimh

Údaráis Áitiúla Chontae na Gaillimhe

Dréachtscéim le hullmhú in 2008

Bhí dréachtscéim le cur ar fáil le daingniú ag an Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta le linn na bliana 2008 ag:

Bord Soláthair an Leictreachais

Dréachtscéimeanna le hullmhú roimh dheireadh 2007

Bhí dréachtscéimeanna le cur ar fáil lena ndaingniú ag an Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta ag comhlachtaí poiblí eile le linn nó faoi dheireadh na bliana 2007, mar seo a leanas:

Comhairle
Bord Scannán na hÉireann
Coiste Gairmoideachais Chontae Bhaile Átha Cliath
Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Oifig an Stiúrthóir Gnóthaí Tomhaltóirí

Foras na Mara
Údarás Áitiúla Laoise
Údarás Áitiúla Uíbh Fhailí
Údarás Áitiúla Mhuineacháin
Údarás Áitiúla Chill Mhantáin
Údarás Áitiúla Loch Garman
Údarás Áitiúla Chill Dara
Údarás Áitiúla Longfoirt
Comhairle Cathrach Phort Láirge
Údarás Áitiúla Chill Chainnigh
Údarás Áitiúla an Chabháin
Údarás Áitiúla Cheatharlach

An Garda Síochána

Dréachtscéimeanna le hullmhú roimh dheireadh 2006

Bhí dréachtscéimeanna le cur ar fáil lena ndaingniú ag an Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta ag comhlachtaí poiblí eile le linn nó faoi dheireadh na bliana 2006, mar seo a leanas:

An Roinn Sláinte agus Leanaí
Leabharlann Náisiúnta na hÉireann
Suirbhéireacht Ordanáis Éireann
Údarás Áitiúla Shligigh
Ard-Mhúsaem na hÉireann
Leabharlann Chester Beatty
An Chomhairle Oidhreachta
An tÚdarás Comhionannais
An Binse Comhionannais
An Oifig um Chlárú Cuideachtaí
Oifig Chláraitheoir na gCara-Chumann
Oifig an Stiúrthóra um Fhorfheidhmiú Corparáideach
An Coimisiún um Scrúduithe Stáit
Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste
Coiste Gairmoideachais Chontae Chorcaí
Institiúid Teicneolaíochta Thamhlachta
Institiúid Teicneolaíochta Trá Lí

An Ceoláras Náisiúnta
Dánlann Náisiúnta na hÉireann
Amharclann na Mainistreach (An Chuideachta Amharclann Náisiúnta Teo.)

An tÚdarás um Ard-Oideachas

Údaráis Áitiúla Thiobraid Árann Theas
Coiste Gairmoideachais Chontae an Chláir

Léirmheas déanta agus Tuairiscí eisithe 2007

Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí

An tSeirbhís Chúirteanna

Údaráis Áitiúla Phort Láirge

An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil

Údarás Áitiúla Chontae na Gaillimhe

Roinn an Taoisigh

Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, Limistéar an Iarthair

Ollscoil na hÉireann, Má Nuad

Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Maigh Eo

Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Ollscoil na hÉireann, Gaillimh

An tSeirbhís um Cheapacháin Phoiblí

An Roinn Oideachais agus Eolaíochta

An Roinn Airgeadais

Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath

Seirbhís Oideachais Chontae Chiarraí

Ollscoil Luimnigh

An Roinn Talmhaíochta agus Bia

An Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí

Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath

Coiste Gairmoideachais Chontae na Gaillimhe

Comhairle Cathrach na Gaillimhe

Óglaigh na hÉireann

An Roinn Cumarsáide, Fuinnimh agus Acmhainní Nádúrtha

Údarás Áitiúla Fhine Gall

Staitisticí - Scéimeanna

Bliain	Scéimeanna	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh
2004	1	1
2005	21	34
2006	21	36
2007	31	60
Iomlán	74	131

Staitisticí - Dréachtscéimeanna

Bliain	Dréachtscéimeanna	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh
2005	16	25
2006	71	129
2007	42	79

Staitisticí – Dara Scéim

Bliain	Dréachtscéimeanna	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh
2007	20	33

Staitisticí - Léirmheas

Bliain	Scéimeanna	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh
2006	09	16
2007	25	43
Iomlán	34	59

GEARÁIN: DEACRACHTAÍ AGUS FADHBANNA – STAITISTICÍ

622 Gearán Nua in 2007

Le linn 2007 cuireadh 622 cás nua i mo láthair inar chreid baill den phobal go raibh cúis gearáin acu de bharr deacrachta nó faidhbe le seirbhís trí Ghaeilge ón státchóras. Ba í seo an dara bliain as a chéile a raibh an líon gearán os cionn 600.

Cuireadh comhairle ar leith ar fáil don ghearánach maidir le 282 cás acu sin agus maidir le 400 cás eile (lena n-áirítear 60 cás ón mbliain 2006) tógadh céimeanna le hiarrachtaí a dhéanamh cúis an ghearáin a réiteach – uaireanta de réir “spiorad na reachtaíochta” seachas de bharr dualgais de réir fhorálacha an Achta. Tugadh 378 de na 400 cás sin chun críche le linn na bliana, agus tugadh 22 acu chun cinn go dtí an bhliain 2008.

Ar na gearáin ba choitianta bhí: foirmeacha i mBéarla amháin (13%), easpa Gaeilge ar chomharthaí bóthair (13%), fadhb le hainm agus/nó seoladh i nGaeilge (10%), bileoga nó ciorcláin i mBéarla amháin (10%), easpa Gaeilge i gcomharthaíocht/i bhfógraíocht (9%), freagraí i mBéarla ar chumarsáid i nGaeilge (8%), easpa Gaeilge ar shuímh ghréasáin (5%), cúrsaí toghcháin (4%), foilseacháin i mBéarla amháin (3%), cártaí aitheantais oifigiúla i mBéarla amháin (3%) agus forálacha de scéimeanna teanga (2%).

As Co. Bhaile Átha Cliath a tháinig beagnach an tríú cuid de na gearáin (32%) agus tháinig 55% eile de na gearáin as ocht gcontae le chéile – Gaillimh (24%), Ciarraí (12%), Dún na nGall (6%), Liatroim (5%), Corcaigh, Cill Mhantáin, an Clár agus an Mhí (2%).

Ón nGaeltacht a tháinig 40% de na gearáin agus as ceantair lasmuigh den Ghaeltacht an chuid eile (60%).

Is ceart a rá nár bhain na gearáin ar fad chun na hOifige le linn na bliana 2007 le sárú ar dhualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus gur bhain tuilleadh le deacrachtaí agus fadhbanna níos ginearálta gnó a dhéanamh trí Ghaeilge le heagraíochtaí stáit. Bhí sé mar straitéis eatramhach ag an Oifig, go dtí go dtiocfadh éifeacht iomlán na reachtaíochta i bhfeidhm, déileáil leis na fadhbanna agus gearáin seo de réir “spiorad” na reachtaíochta le hoiread cabhrach agus ab fhéidir a sholáthar don chuid sin den phobal a mheas go raibh cúis gearáin acu.

Ní bheidh aon bhrí ná bunús leanúint leis an modh oibre eatramhach sin nuair a bheidh éifeacht iomlán leis an reachtaíocht – na rialacháin déanta faoin Acht i dtaca le húsáid na Gaeilge i bhfógraíocht, comharthaíocht, stáiseanóireacht agus fógairtí béil agus céatadán níos mó de scéimeanna teanga daingnithe faoin Acht.

Gearáin le linn 2007

Gearáin nua 2007	622
Gearáin tugtha ar aghaidh ó 2006	60
Móriomlán gearán – fadhbanna agus deacrachtaí	682

	2005	2006	2007
Comhairle tugtha maidir le gearáin	176	285	282
Gearáin fiosraithe agus réitithe	246	294	378
Gearáin tugtha ar aghaidh	28	60	22
IOMLÁN	450	639	682

Tá anailís ar na cásanna éagsúla sna staitisticí agus sna léaráidí seo a leanas:

Céatadán Gearán de réir Cineáil

	2005	2006	2007
Foirmeacha i mBéarla amháin	21%	19%	13%
Easpa Gaeilge ar chomharthaí bóthair	13%	16%	13%
Fadhb le hainm agus/nó seoladh i nGaeilge	14%	16%	10%
Bileoga nó ciorcláin i mBéarla amháin	4%	5%	10%
Easpa Gaeilge i gcomharthaíocht/i bhfógraíocht	6%	6%	9%
Freagraí i mBéarla ar chumarsáid i nGaeilge	10%	14%	8%
Easpa Gaeilge ar shuímh ghréasáin	4%	3%	5%
Cúrsaí Toghcháin	-	-	4%
Foilseacháin i mBéarla amháin	4%	3%	3%
Cártaí aitheantais oifigiúla i mBéarla amháin	3%	1%	3%
Foráil de scéim teanga	-	-	2%
Eile (cúiseanna aonair)	21%	17%	20%
IOMLÁN	100%	100%	100%

Gearáin de réir Contae

	2005	2006	2007
Baile Átha Cliath	36%	38%	32%
Gaillimh	17%	17%	24%
Ciarraí	9%	4%	12%
Dún na nGall	4%	7%	6%
Liatroim	-	3%	5%
Corcaigh	6%	3%	2%
Cill Mhantáin	-	4%	2%
An Clár	2%	1%	2%
An Mhí	3%	2%	2%
Eile	23%	21%	13%
IOMLÁN	100%	100%	100%

Gearáin: An Ghaeltacht agus Lasmuigh den Ghaeltacht

	2005	2006	2007
An Ghaeltacht	34%	30%	40%
Lasmuigh den Ghaeltacht	66%	70%	60%
IOMLÁN	100%	100%	100%

Gearáin de réir Cineál Comhlachta Phoiblí

	2005	2006	2007
Ranna Rialtais	30%	27%	23%
Údaráis Áitiúla	20%	28%	27%
Údaráis Sláinte	7%	6%	9%
Eagraíochtaí eile Stáit	43%	39%	41%
IOMLÁN	100%	100%	100%

IMSCRÚDUI THE

Tá údarás agus cumhachtaí tugtha dom mar Choimisinéir Teanga de réir forálacha de chuid Acht na dTeangacha Oifigiúla imscrúdaithe a dhéanamh i gcásanna inar dóigh liom gur féidir gur theip ar chomhlachtaí poiblí a ndualgais reachtúla a chomhlíonadh faoin Acht nó faoi aon achtachán eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge.

Is é atá i gceist le himscrúdú ná fiosrúchán oifigiúil atá seolta ar bhonn foirmiúil, reachtúil de réir na bhforálacha san Acht.

Is féidir imscrúdú a dhéanamh bunaithe ar ghearán ó aon duine, ar iarratas ón Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta nó ar mo thionscnamh féin.

Is iondúil nach rachfaí chun cinn le himscrúdú mura mbeadh iarracht gan toradh déanta an gearán a réiteach ar dtús trí chóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán na hOifige nó mura mbeadh sé soiléir gur dócha nach réiteofaí an cás go sásúil d'éagmais imscrúdaithe.

Próiseas casta é an córas imscrúdaithe a thógann cuid mhaith ama agus acmhainní ar an gcomhlacht poiblí a bheadh i gceist agus ar m'Oifige agus ní hiondúil go rachfaí ina bhun gan cúis mhaith.

Tá dualgas reachtúil ar chomhlachtaí poiblí le linn imscrúdaithe faisnéis nó taifid dá gcuid a bhaineann le hábhar an imscrúdaithe a thabhairt dom. Is iondúil go n-iarrfaí ar chomhlacht poiblí aon eolas a bheadh ar chomhaid na heagraíochta faoin ábhar a sholáthar dom chomh maith le tuairisc i scríbhinn a thabhairt ar an ábhar a bheadh á imscrúdú.

Tá dualgas reachtúil freisin ar aon duine ar leith ón gcomhlacht poiblí teacht i mo láthair le faisnéis ó bhéal a thabhairt, má iarraim sin. Tá duine a bheadh ag soláthar faisnéise d'imscrúdú i dteideal na ndíolúintí agus na bpríbhleidí céanna le finné os comhair na hArd-Chúirte.

Forálann an tAcht d'fhíneáil nach mó ná €2,000 agus/nó príosúnacht ar feadh téarma nach faide ná 6 mhí a ghearradh ar dhuine a chiontófaí i gcúirt as diúltú nó teip comhoibriú le himscrúdú nó a chuirfeadh bac ar a leithéid.

Is féidir go mbainfeadh imscrúdú le teip comhlachta phoiblí a dhualgas reachtúil a chomhlíonadh i dtaca le forálacha díreacha an Achta, rialacháin déanta faoin Acht (dá mba ann dóibh), nó scéim teanga a bheadh daingnithe faoin Acht.

Sa bhreis air sin, is féidir go mbainfeadh imscrúdú le teip comhlachta phoiblí a dhualgas a chomhlíonadh maidir le haon fhoráil d'aon achtachán eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge. Ó tharla go gciallaíonn “achtachán” reacht nó ionstraim arna déanamh faoi chumhacht a thugtar le reacht, is léir go bhfuil réimse leathan go maith reachtaíochta lena leithéid d'fhorálacha ar chlár reachtanna na tíre.

Is iondúil go gcríochnaíonn imscrúdú le tuarascáil a chuirtear ar fáil do na páirtithe cuí (an comhlacht poiblí lena mbaineann, an gearánach agus an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta). Bheadh mo chinneadh i leith an ghearáin agus moltaí cuí sa

tuarascáil sin. Is féidir achomhairc a dhéanamh chuig an Ard-Chúirt ar phone dlí i gcoinne an chinnidh laistigh de 4 seachtaine.

Le linn na bliana 2007 rinne m’Oifig forbairt ar ár gcóras imscrúdaithe agus seoladh 12 imscrúdú oifigiúla faoi réir fhorálacha an Achta. Bhí péire de na himscrúduithe sin nach raibh bailchríoch curtha leo ag deireadh na bliana. Tá achoimre ar na 10 gcinn d’imscrúduithe eile de chuid na bliana 2007 le fáil anseo. I gcás ceann amháin acu, bhí orm cinneadh a dhéanamh an t-imscrúdú a scor – gan fionnachtana ná moltaí a dhéanamh – ar chúiseanna atá mínithe san achoimre féin.

Is ceart a thuiscint go soiléir nach bhfuil sna hachoirí seo ar na himscrúduithe ach cuntais ghairide ar chásanna a bhí in amanna casta agus teicniúil agus a bhí bunaithe go minic ar argóintí dlíthiúla agus praiticiúla. Achoimrí atá iontu ar na tuarascálacha oifigiúla a eisíodh i nGaeilge faoi réir Alt 26 den Acht chuig na páirtithe cuí de thoradh na n-imscrúduithe.

Is sna tuarascálacha oifigiúla sin, agus iontu sin amháin, atá na tuairiscí údarásacha ar gach imscrúdú ar leith. Is féidir iarratas a dhéanamh ar chóip d’aon tuarascáil oifigiúil ar leith trí theagmháil a dhéanamh le m’Oifig.

ACHOIMRÍ AR IMSCRÚDUI THE 2007

Níl sna hachoirní seo ar na himscrúduithe ach cuntais ghairide ar chásanna a bhí in amanna casta agus teicniúil agus a bhí bunaithe go minic ar argóintí dlíthiúla agus praiticiúla. Achoimrí atá iontu ar na tuarascálacha oifigiúla a eisíodh i nGaeilge faoi réir Alt 26 den Acht chuig na páirtithe cuí de thoradh na n-imscrúduithe. Is sna tuarascálacha oifigiúla sin, agus iontu sin amháin, atá na tuairiscí údarásacha ar gach imscrúdú ar leith.

AN ROINN OIDEACHAIS AGUS EOLAÍOCHTA

Ábhar an Imscrúdaithe

An amhlaidh go bhfuil nó nach bhfuil an fhoráil in Alt 7(2)(d) den Acht Oideachais 1998 – ar foráil í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla – á comhlíonadh i dtaca le soláthar foilseachán áirithe de chuid na Roinne Oideachais agus Eolaíochta do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil?

Gearán

Rinne príomhoide iar-bhunscoile – ar scoil aitheanta í a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil – gearán oifigiúil liom ar an 26 Meitheamh 2007 nach raibh fáil ar leaganacha Gaeilge d’fhoilseacháin áirithe de chuid na Roinne Oideachais agus Eolaíochta. Bhí na foilseacháin seo ar fáil go saoráideach trí Bhéarla mar sheirbhís taca do scoileanna a fheidhmíonn trí mheán na teanga sin.

Bhí an príomhoide den bharúil, toisc nach raibh fáil ar leagan reatha i nGaeilge den treoirleabhar “Rules and Programmes for Secondary Schools” agus cóipeanna (crua agus leictreonacha) i nGaeilge de shiollabais na n-ábhar éagsúil, go raibh múinteoirí agus daltaí i scoileanna a chuir teagasc trí Ghaeilge ar fáil faoi mhíbhuntáiste de bharr an easnaimh sin.

An Reachtaíocht

Ba léir dom nár chuir aon cheann d’fhorálacha díreacha Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 ná aon rialacháin déanta faoin Acht sin dualgas ar an Roinn Oideachais agus Eolaíochta eagrán reatha i nGaeilge de “Rules and Programmes for Secondary Schools” a sholáthar ná a chinntiú go mbeadh cóipeanna cruacha agus leictreonacha ar fáil i nGaeilge de gach siollabas cuí do scoileanna a chuir teagasc trí Ghaeilge ar fáil.

Tá scéim teanga faoi Ailt 11-19 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfeidhm i gcás na Roinne Oideachais agus Eolaíochta ón 1 Nollaig 2005 ach arís ba léir dom nár éiligh aon fhoráil de chuid na scéime sin go mbeadh na foilseacháin ab ábhar don ghearán seo á soláthar trí Ghaeilge.

Tá foráil ar leith san Acht Oideachais 1998 ar foráil í a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge, mar atá Alt 7(2)(d):

Alt 7(2) *“Gan dochar do ghinearáltacht fho-alt (1), is feidhm de chuid an Aire gach ceann díobh seo a leanas:*

(d) seirbhísí taca trí Ghaeilge a sholáthar do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d’aon scoil aitheanta eile a iarrann soláthar den sórt sin;”

San alt léiriúcháin, Alt 2 den Acht sin, deimhnítear go bhfolaíonn “feidhmeanna” cumhachtaí agus dualgais.

San alt léiriúcháin céanna, mínítear “seirbhísí taca” mar a leanas: *“ciallaíonn ‘seirbhísí taca’ na seirbhísí a chuireann an tAire ar fáil do mhic léinn nó dá dtuismitheoirí, do scoileanna nó do lárionaid oideachais de réir Alt 7 agus folóidh sé aon cheann nó gach ceann de na nithe seo a leanas:*

(m) seirbhísí taca curaclaim”

Sa sainmhíniú in Alt 30 den Acht céanna áirítear ar a bhfuil i gceist le “curaclam”

“(b) siollabas gach ábhair”.

An tImscrúdú

Bheartaigh mé imscrúdú a sheoladh.

Ba iad seo a leanas na foilseacháin a bhí mar fhócas ag an imscrúdú:

- Leagan Gaeilge de “Rules and Programmes for Secondary Schools” (eagrán reatha);
- Leagan Gaeilge den siollabas reatha mar chóip chrua (cothrom le dáta) do gach ábhar iar-bhunscoile;
- Leagan Gaeilge den siollabas reatha (cothrom le dáta) do gach ábhar iar-bhunscoile i bhfoirm leictreonach ar shuíomh gréasáin na Roinne Oideachais agus Eolaíochta.

Freagraí na Roinne Oideachais agus Eolaíochta

Níor leor an t-eolas a chuir an Roinn Oideachais agus Eolaíochta ar fáil sa chéad fhreagra uathu ar an 7 Lúnasa 2007 don imscrúdú agus bhí amhras orm faoi chuid den eolas sin. Mar shampla, thug an Roinn le tuiscint go raibh formhór na siollabas i gcló i nGaeilge. Chomh maith leis sin d’fhéadfaí an tuiscint a bhaint as an méid a dúradh go raibh fáil ar an leagan Gaeilge de “Rules and Programmes for Secondary Schools”.

Ba léir dom nach raibh an Roinn tar éis díriú go sonrach ar fhreagraí a sholáthar ar chuid de na ceisteanna a bhí curtha agam agus a bhí mar chroílár ag an imscrúdú seo.

D’iarr mé tuilleadh eolais mar fhreagra ar shraith de cheisteanna uaim.

Thug an dara freagra ón Roinn ar an 3 Meán Fómhair 2007 léargas úrnua ar chúrsaí atá mar bhonn dá bhfuil thíos.

Rialacha agus Clár le haghaidh Meánscoileanna

Níor cuireadh leagan Gaeilge den fhoilseachán seo ar fáil ó 1991 cé gur foilsíodh an leagan Béarla ba dhéanaí in 2004. Bhí eagrán nuashonraithe den leagan Béarla á bhfoilsíú go rialta le linn an ama sin agus, go deimhin, ó tháinig an tAcht Oideachais i bhfeidhm sa bhliain 1998, foilsíodh 6 eagrán ar leith i mBéarla de “Rules and Programmes for Secondary Schools” (1998, 1999, 2000, 2001, 2002 agus 2004) agus gan aon eagrán i nGaeilge ón mbliain 1991.

Bhí eagrán na bliana 1991 de “Rialacha agus Clár le haghaidh Meánscoileanna”, a bhí ar an aon fhoinse amháin do leaganacha Gaeilge na siollabas do 15 cinn de na hábhair ar chlár na scrúduithe stáit, **as cló** agus ní raibh fáil air le ceannach.

Dúirt an Roinn go raibh an foilseachán sin á thabhairt cothrom go dáta faoi láthair agus go ndéanfadh sí socruithe chun go gcuirfí leagan Gaeilge den doiciméad leasaithe chuig na scoileanna dara leibhéal lenar bhain sé.

Siollabais

Ba é seo a leanas an fíorphictiúr i dtaca le fáil a bheith ar **chóipeanna crua** de na siollabais éagsúla ag tráth an imscrúdaithe seo:

- As na 32 ábhar a raibh siollabais trí Bhéarla ar fáil dóibh don Ardeistiméireacht (na hábhair scrúdaithe Béarla agus Gaeilge féin as an áireamh) bhí 19 acu sin nach raibh leaganacha Gaeilge dóibh ar fáil – i ngnáthchiall na bhfocal sin;
- As na 26 ábhar a raibh siollabais trí Bhéarla ar fáil dóibh don Teastas Sóisearach (na hábhair scrúdaithe Béarla agus Gaeilge féin as an áireamh) bhí 8 gcinn nach raibh leaganacha Gaeilge dóibh ar fáil – i ngnáthchiall na bhfocal sin.

D’fhág sin, as na 58 ábhar cuí ar fad idir an Ardeistiméireacht agus an Teastas Sóisearach, go raibh 27 acu nach raibh **cóipeanna crua de leaganacha Gaeilge** den siollabas dóibh ar fáil – i ngnáthchiall na bhfocal – ag tráth an imscrúdaithe seo.

Seo a leanas líon na n-ábhar don Ardeistiméireacht agus don Teastas Sóisearach nach raibh **siollabas trí Ghaeilge** ar fáil dóibh – i ngnáthchiall na bhfocal – ag tráth an imscrúdaithe seo:

- Cóipeanna Crua 27 ábhar
- Cóipeanna Leictreonacha 42 ábhar

Ba é líon na n-ábhar don Ardeistiméireacht agus don Teastas Sóisearach nach raibh **siollabas ar bith trí Ghaeilge (cóip chrua ná cóip leictreonach)** ar fáil dóibh – i ngnáthchiall na bhfocal – ná 27 ábhar ag tráth an imscrúdaithe seo.

Discreíd agus Acmhainní

Sa chás is nach raibh na foilseacháin éagsúla a bhí mar fhócas ag an imscrúdú seo ar fáil trí Ghaeilge sna formáidí éagsúla mar sheirbhís taca do scoileanna aitheanta a chuir teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d’aon scoileanna eile a d’iarr soláthar den sórt sin, theastaigh uaim a chur ó amhras ar shárú a bheadh ansin ar fhorálacha áirithe de chuid an Achta Oideachais 1998.

Dúirt an Roinn Oideachais agus Eolaíochta:

“Tá an Roinn meabhrach gur gá seirbhísí tacaíochta a sholáthar trí Ghaeilge de réir na bhforálacha ábhartha san Acht Oideachais ag féachaint dá cumas agus dá hacmhainní agus tá an-dul chun cinn déanta aici sa mhéid seo.

“Ní ghlacann an Roinn gur gá don Aire gach seirbhís taca a sholáthar trí Ghaeilge faoi Airteagal 7(4) den Acht Oideachais 1998. Tá discríd réasúnach ag an Aire agus í ag comhlíonadh a feidhmeanna agus ag déanamh breithiúnais maidir le soláthrú ar aon seirbhís taca ó thaobh fairsinge de. Téann tosca áirithe i gcion ar an ndiscríd seo, le hinfhaighteacht acmhainne curtha san áireamh.”

Dúirt an Roinn freisin nár shárú ar an Acht Oideachais a bhí ann gan cóipeanna leictreonacha i nGaeilge de gach siollabas a bheith ar fáil ar shuíomh gréasáin na Roinne.

Seirbhísí Taca agus Feidhmeanna Reachtúla

Ní féidir aon amhras a bheith ann ach gur mar sheirbhís taca faoin Acht Oideachais 1998 a sholáthraítear “Rialacha agus Clár le haghaidh Meánscoileanna” (cóip chrua) agus siollabais na n-ábhar éagsúil (cóip chrua agus cóip leictreonach).

Is croi-fhoilseacháin iad a bhfuil bunús reachtúil leo agus ní fhéadfadh an córas oideachais feidhmiú dá n-uireasa.

Ba cheart a thabhairt san áireamh nach ndearna an Roinn Oideachais agus Eolaíochta aon chás san imscrúdú seo a bhréagnódh é sin.

Tá sainmhíniú tugtha san alt léiriúcháin, Alt 2 den Acht Oideachais 1998, ar “seirbhísí taca” mar a leanas:

“Ciallaíonn ‘seirbhísí taca’ na seirbhísí a chuireann an tAire ar fáil do mhic léinn nó dá dtuismitheoirí, do scoileanna nó do lárionaid oideachais de réir Alt 7 agus folóidh sé aon cheann nó gach ceann de na nithe seo a leanas:

(m) seirbhísí taca curaclaim ...”

Sa sainmhíniú in Alt 30 den Acht céanna áirítear ar a bhfuil i gceist le “curaclam” mar

“(b) siollabas gach ábhair,”

San alt léiriúcháin, Alt 2 den Acht sin, deimhnítear go bhfolaíonn “feidhmeanna” cumhachtaí agus dualgais agus foráiltear mar seo a leanas in Alt 2(3): *“Aon tagairt san Acht seo do chomhlíonadh feidhmeanna, folaíonn sí, i leith cumhachtaí agus dualgas, tagairt d’fheidhmiú cumhachtaí agus do chomhall dualgas.”*

In Alt 7 den Acht a leagtar amach feidhmeanna an Aire faoin reachtaíocht ar a n-áirítear:

“(c) pleanáil agus comheagrú a dhéanamh —

(ii) ar sheirbhísí taca.”

Déantar tagairt ar leith in Alt 7(2)(a) d’fheidhm an Aire maidir le seirbhísí taca a chur ar fáil agus in Alt 7(2)(d) d’fheidhm an Aire maidir le seirbhísí taca trí Ghaeilge a sholáthar:

Alt 7(2) *“Gan dochar do ghinearáltacht fho-alt (1), is feidhm de chuid an Aire gach ceann díobh seo a leanas:*

(a) maoiniú a chur ar fáil do gach scoil aitheanta agus do gach lárionad oideachais agus seirbhísí taca a chur ar fáil do scoileanna aitheanta, do lárionaid oideachais, do mhic léinn, lena n-áirítear mic léinn atá faoi mhíchumas nó a bhfuil riachtanais speisialta eile oideachais acu, agus dá dtuismitheoirí, de réir mar is cuí leis an Aire agus de réir an Acht seo;

(d) seirbhísí taca trí Ghaeilge a sholáthar do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d’aon scoil aitheanta eile a iarrann soláthar den sórt sin.”

Tá forléiriú ar na cuspóirí dá mbun a achtaíodh an tAcht in Alt 6 agus tá gach ceann acu ábhartha don imscrúdú seo, san áireamh, Alt 6(c), (i), (j), (k):

Alt 6 *“Gach duine a mbeidh baint aige nó aici leis an Acht seo a chur i ngníomh, beidh aird aige nó aici ar na cuspóirí seo a leanas ar dá mbun a d’achtaigh an tOireachtas an tAcht seo:*

(c) comhionannas rochtana ar an oideachas agus comhionannas rannpháirtíochta san oideachas a chur chun cinn agus chun na bealaí ina bhféadfaidh mic léinn tairbhe a bhaint as an oideachas a chur chun cinn;

(i) cuidiú le réadú beartas agus cuspóirí náisiúnta i ndáil le leathadh an dátheangachais i sochaí na hÉireann agus go háirithe go mbainfí úsáid níos mó as an nGaeilge ar scoil agus sa phobal;

(j) cuidiú leis an nGaeilge a choinneáil mar phríomhtheanga an phobail i limistéir Ghaeltachta;

(k) riachtanais teanga agus chultúrtha mac léinn a chur chun cinn ag féachaint do roghanna a dtuismitheoirí;”

Agus feidhmeanna an Aire faoin Acht á gcomhlíonadh is gá don Aire aird a thabhairt ar na hacmhainní atá ar fáil agus an gá atá ann éagsúlacht a léiriú sna seirbhísí oideachais a chuirtear ar fáil:

Alt 7(4) *“Le linn don Aire a fheidhmeanna nó a feidhmeanna a chomhall—*

(a) beidh aird aige nó aici ar na nithe seo a leanas—

(i) na hacmhainní atá ar fáil, ...

(iii) an gá atá ann éagsúlacht na seirbhísí oideachais a chuirtear ar fáil sa Stát a léiriú... ”

Sa bhreis air sin, tugtar an léargas seo ar an Acht Oideachais 1998 i dteideal fada an achta sin gur acht é “*Do dhéanamh socrú ar mhaithe le leas an phobail maidir le hoideachas **gach duine sa stát**....*” Agus mar acht “*go n-urramaíonn sé an éagsúlacht luachanna, creidimh, **teangacha** agus traidisiún i sochaí na hÉireann...*” [béim curtha leis]

Ba chosúil gurbh é croí na hargóna ag an Roinn Oideachais agus Eolaíochta san imscrúdú seo nár ghá don Aire **gach** seirbhís taca a sholáthar trí Ghaeilge faoi Alt 7(4) den Acht Oideachais 1998.

Rinne an Roinn tuilleadh forbartha ar an seasamh seo le linn dóibh a bheith ag scrúdú dréachta de thuarascáil ar an imscrúdú.

Dúirt an Roinn:

“Go hachomair, is é seasamh na Roinne gurb í feidhm (rud nach ionann agus dualgas) an Aire seirbhísí tacaíochta a sholáthar. Maidir leis sin tá sé dosheachanta go mbeadh éilimh iomaíochta os comhair an Aire. Is é ról an Aire, agus an Aire amháin, na héilimh iomaíochta seo a réiteach agus cinneadh a dhéanamh cad iad na seirbhísí oideachais agus tacaíochta a sholáthrófar. Chuige sin, ní mór don Aire cinneadh atá faoina rogha féin amháin a dhéanamh. Ní fhéadfaí a rá go raibh an tAire ag gníomhú go neamhdhleathach agus (uaidh sin) ag sárú an ailt ach amháin dá mbeadh feidhmiú an rogha sin aondeonach, meonúil nó neamhréasúnach.

Tugann na forálacha reachtúla don Aire rogha agus oibleagáid chomhfhreagrach roinnt tosca a bhreithniú lena n-áirítear na hacmhainní atá ar fáil.”

Rinne an Roinn tagairt do chás cúirte Carolan v an Roinn Oideachais agus Eolaíochta inar luadh an difríocht idir feidhmeanna agus dualgais.

Osradharc ar an Imscrúdú

Mar réamhrá ar an osradharc seo ba cheart dom a chur ar an taifead go raibh difríochtaí suntasacha idir an fíorphictiúr a bhí le fáil i gcomhfhreagras an 3 Meán Fómhair 2007 ón Roinn Oideachais agus Eolaíochta agus an léargas a tugadh i gcomhfhreagras tosaigh na Roinne ar an 7 Lúnasa 2007.

Ba chúis díomá dom, go háirithe i bhfianaise an bhunúis reachtúil a bhí leis an imscrúdú, go raibh soiléireacht agus trédhearcacht in easnamh i gcuid den chur chuige a bhain leis an soláthar eolais agus freagraí i dtús ama.

Croí na hArgóna de chuid na Roinne Oideachais agus Eolaíochta

Ní raibh aon amhras faoi chroí na hargóna a chuir an Roinn Oideachais agus Eolaíochta san imscrúdú seo: nár ghá don Aire **gach** seirbhís taca a sholáthar trí Ghaeilge faoi Alt 7(4) den Acht Oideachais 1998 mar go raibh discréd réasúnach ag an Aire sa ghnó seo agus go gcaithfí tosca áirithe, infhaighteacht acmhainne ina measc, a thabhairt san áireamh.

Frithargóintí

D'fhéadfaí an cás a dhéanamh go raibh discríd ag an Aire Oideachais agus Eolaíochta maidir le soláthar seirbhísí taca go ginearálta faoi Alt 7(1)(a) agus Alt 7(2)(a) agus de réir na n-acmhainní a bhí ar fáil (Alt 7(4)(a)(i)). Dá gcinnfeadh an tAire seirbhísí taca áirithe a sholáthar faoi na hailt seo, an raibh an discríd ag an Aire **gan** na seirbhísí taca céanna sin a sholáthar trí Ghaeilge faoi Alt 7(2)(d)? D'fhéadfaí an cás a dhéanamh go raibh cothú an chomhionannais, cur chun cinn an dátheangachais, méadú ar úsáid na Gaeilge sa scoil agus sa phobal, agus tacú leis an teanga sa Ghaeltacht i gcoilár intinn an Oireachtais in achtú na reachtaíochta seo agus go gcaithfí feidhm an Aire i leith soláthar seirbhís taca trí Ghaeilge a mheá sa chomhthéacs sin.

Na foilseacháin sin i bhformáidí éagsúla, tá siad á soláthar i mBéarla gan cheist do scoileanna a chuireann teagasc trí Bhéarla ar fáil. Ach tá na foilseacháin chéanna sin **trí Bhéarla**, go príomhúil, á gcur ar fáil freisin do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil.

Ba í tuairim na Roinne gurbh fhéidir idirdhealú a dhéanamh idir “feidhm” agus “dualgas” de chuid an Aire faoin Acht. Maidir leis an tuairim seo deimhnítear san alt léiriúcháin, Alt 2 den Acht, go bhfolaíonn “feidhmeanna” cumhachtaí agus dualgais.

Thagair an Roinn do bhreithiúnas cúirte ar maíodh ina leith gur thacaigh sé leis an tuairim sin.

Breithiúnas Ard-Chúirte *O'Carolan v Minister for Education*

“It will be seen that Section 7(1)(a) provides for ‘a function’ of the Minister. It does not impose a duty. ”

Ach d'fhéadfaí giota eile as an mbreithiúnas céanna a chur i láthair a d'fhéadfadh a mhalairt a thabhairt le tuiscint. Seo a leanas an tagairt iomchuí:

“However even if such a duty were imposed I find as a matter of fact and law that the proposal.... .. will, if observed, comply with any statutory duty imposed on the Minister under that section”[Béim curtha leis]. [2005 IEHC 296]

Is ceart breithiúnais de chuid na Cúirte Uachtaraí a thabhairt san áireamh freisin. I **Sinnott v Minister for Education** [2001] IESC 63 rinne an Príomh-Bhreitheamh Keane, C.J., an tagairt seo a leanas do na cosantóirí (An Roinn Oideachais):

“They acknowledge that, by virtue of s. 7(1) of the 1998 Act, the Minister is obliged ‘to ensure, subject to the provisions of this Act, that there is made available to each person resident in the State, including a person with a disability or who has other special educational needs, support services and a level and quality of education appropriate to meeting the needs and abilities of that person ...’”
[Béim curtha leis].

Sa chás céanna, **Sinnott v Minister for Education** [2001] IESC 63, tagraíonn Hardiman, J., do roinnt alt éagsúil de chuid an Achta Oideachais 1998, ina measc Alt 7(1)(a) agus deir sé: *“It appears that these provisions, together with those of the Equal Status Act, 2000 and the Education (Welfare) Act, 2000 impose duties on public authorities which may be relevant to a person in the position of...”* [Béim curtha leis].

Ach fiú dá mba “feidhm” seachas “dualgas” a bhí i gceist le hAlt 7(2)(d) agus dá mbeadh soláthar seirbhísí taca trí Ghaeilge faoi dhiscreid iomlán an Aire agus coinníollach ar acmhainní a bheith ar fáil, an raibh cás dáiríre ann nárbh acmhainn na foilseacháin seo a sholáthar trí Ghaeilge?

Ba chosúil ó Mheastacháin Athbhreithnithe na Roinne Oideachais agus Eolaíochta don bhliain 2007 go mbeadh buiséad iomlán de €8,385,331,000 ag an Roinn don bhliain sin. Ba bheag den acmhainn airgeadais sin nó d’acmhainn na mblianta roimhe sin ó 1991 ar aghaidh a theastódh do sholáthar leagan Gaeilge de chroí-foilseacháin a bhí ar fáil trí Bhéarla mar sheirbhís taca.

Thug an Roinn le fios gur tugadh scóip ar leith don Aire maidir lena feidhmeanna a sheoladh sna tagairtí san Acht ar nós *“de réir mar is cuí leis an Aire”* agus *“i cibé modh is cuí leis an Aire”*, chomh maith le *“a mhéid is indéanta agus ag féachaint do na hacmhainní atá ar fáil”*, agus mar sin de.

Mar thaca leis an seasamh sin dúirt an Roinn an méid seo: *“Is faoin Aire atá sé dá réir sin a chinneadh cad atá cuí ag féachaint do thosca éagsúla (a bhíonn in iomaíocht lena chéile go minic). Ceann de na tosca a gcaithfidh an tAire féachaint di ná ceist na n-acmhainní. Má fheidhmíonn an tAire a rogha go réasúnach tá sí ag gníomhú go dleathach agus laistigh de théarmaí alt 7.”*

Mar fhrithargóint, d’fhéadfaí an cheist a chur an raibh an tAire ag feidhmiú go “réasúnach” más leaganacha Béarla amháin de “Rules an Programmes for Secondary Schools” a bhí ar fáil do scoileanna a chuir teagasc trí Ghaeilge ar fáil? An raibh sé “réasúnach”, *inter alia*, nach bhfoilseofaí leagan Gaeilge den doiciméad sin ar feadh 16 bliana cé go raibh eagrán nua á bhfoilsíú go rialta i mBéarla, go ndéarfaí go dtairgeoifaí fótachóip den fhoilseachán i nGaeilge a bhí as cló do scoileanna a bheadh á lorg agus, maidir le soláthar shiollabais éagsúla an churaclaim trí Ghaeilge, go ndéanfadh múinteoirí agus scoileanna a gcuid leaganacha féin a aistriú, gach ceann acu, ina gceann agus ina gceann?

Ní fhacthas dom go raibh aon débhríocht ag baint leis an bhforáil a bhí in Alt 7(2)(d) den Acht Oideachais 1998. Ag féachaint do ghnáthbhrí na bhfocal, ba chuma an mbainfí brí litriúil nó brí chuspóireach as na forálacha seo, ba é mo thuairim láidir go raibh an oibleagáid a cuireadh ar an Aire Oideachais agus Eolaíochta ríshoiléir.

Sa chás, áfach, is go raibh débhríocht ag baint léi – rud nach ngéillim dó – agus go raibh soláthar seirbhísí taca trí Ghaeilge go hiomlán coinníollach ar dhiscreid an Aire agus ar infhaighteacht acmhainní amháin, ní fhacthas dom go raibh aon chás réalaíoch ar bith curtha i láthair an imscrúdaithe seo nárbh acmhainn do chórais airgeadais agus oideachais na tíre seo soláthar a dhéanamh don riachtanas seo.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- go raibh agus go bhfuil an fhoráil in Alt 7(2)(d) den Acht Oideachais 1998 – ar foráil í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla – á sárú i dtaca le soláthar na bhfoilseachán sin de chuid na Roinne Oideachais agus Eolaíochta a bhí i gceist san imscrúdú seo, do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta go gcloífeadh sí feasta lena feidhmeanna reachtúla faoi Alt 7(2)(d) den Acht Oideachais 1998.
2. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta go gcuirfí leagan Gaeilge cothrom le dáta de “Rules and Programmes for Secondary Schools” ar fáil go comhuaineach leis an gcéad leagan Béarla eile den fhoilseachán sin a chuirfí ar fáil tar éis dháta na tuarascála seo.
3. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta, mar chúiteamh ar fhaillí na mblianta, go ndáilfí saor in aisce chuig gach scoil aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil, líon cuí de na leaganacha Gaeilge cothrom le dáta de “Rules and Programmes for Secondary Schools” – ag an am céanna a mbeadh fáil ar an leagan Béarla – le go mbeadh teacht go furasta ag príomhoidí, múinteoirí agus baill de bhoird bhainistíochta ar an bhfoilseachán seo.
4. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta gach uair a dhéanfaí nuashonrú nó leasuithe nó athfhoilsiú ar leaganacha nua de “Rules and Programmes for Secondary Schools” trí Bhéarla go ndéanfaí amhlaidh ag an am céanna le leaganacha trí Ghaeilge.
5. Sa chás is go gcuirfí “Rules and Programmes for Secondary Schools” trí Bhéarla ar fáil go leictreonach ar shuíomh gréasáin na Roinne Oideachais agus Eolaíochta, nó ar aon suíomh gréasáin eile faoi scáth nó faoi stiúir na Roinne sin, nó go gcuirfí an foilseachán ar fáil i bhformáid eile (mar shampla CD Rom), go ndéanfaí amhlaidh leis an leagan Gaeilge ag an am céanna.
6. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta go gcuirfí ar fáil mar chóipeanna crua leaganacha Gaeilge cothrom le dáta de shiollabas gach ábhair a bheadh á theagasc trí Ghaeilge.
7. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta go gcuirfí ar fáil leaganacha Gaeilge cothrom le dáta de shiollabas gach ábhair a bheadh á theagasc trí Ghaeilge mar chóipeanna leictreonacha ar shuíomh gréasáin na

Roinne agus ar aon suíomh gréasáin eile faoi scáth nó faoi stiúir na Roinne ar a mbeadh leaganacha Béarla de na siollabais chúí.

8. Gan dochar don dualgas iomlán a mheas mé a bheith i gceist, go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta go gcuirfí ar fáil go cúí na leaganacha Gaeilge de na siollabais atá i Moladh 6 agus 7 (thuas) mar chóipeanna crua agus leictreonacha roimh an **17 Márta 2008**.
9. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta gach uair a dhéanfaí nuashonrú ar shiollabais nó leasuithe nó athfhoilsiú orthu i mBéarla, go ndéanfaí amhlaidh ag an am céanna le leaganacha trí Ghaeilge.
10. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta nach n-úsáidfí aon ní i bhfionnachtain ná i moltaí an imscrúdaithe seo le laghdú ná moill a chur ar aon fhorbairt ar sheirbhísí trí Ghaeilge a raibh tagairtí déanta dóibh sa chomhfhreagras a sheol an Roinn chugam ar an 7 Lúnasa 2007 agus ar an 3 Meán Fómhair 2007.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de 4 seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phone dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 11 Iúil 2007

Tuarascáil eisithe: 17 Deireadh Fómhair 2007

AN GARDA SÍOCHÁNA

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an Garda Síochána an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 nuair a tugadh freagra i scríbhinn i mBéarla ar chumarsáid i scríbhinn i nGaeilge ó dhuine i gCo. na Gaillimhe ar an 19 Meitheamh 2007?

Réamhrá

Rinne fear Gaeltachta (a bhfuil Gaeilge ó dhúchas aige mar chéad teanga agus ar mhian leis an oiread agus is féidir dá ghnóthaí oifigiúla a dhéanamh sa teanga sin leis an státchóras) gearán le m’Oifig gur sáraíodh a chearta faoi Alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla nuair a sheol an Garda Síochána cumarsáid i scríbhinn i mBéarla chuige mar fhreagra ar chumarsáid i scríbhinn i nGaeilge uaidh féin. Deirtear in Alt 9 (2) den Acht:

“I gcás ina ndéanfaidh duine cumarsáid i dteanga oifigiúil le comhlacht poiblí, i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach, freagróidh an comhlacht poiblí sa teanga chéanna.”

Substaint an Ghearáin

Scríobh an gearánach litir i nGaeilge chuig an nGarda Síochána maidir le cás a bhain le fineáil agus pointí pionóis a bheith á ngearradh air de bharr gur úsáid sé fón póca le linn dó a bheith ag tiomáint gluasteáin.

Bhí leagan i mBéarla den cháipéis ar a dtugann an Garda Síochána “Fógra Muirear Socraithe” (nó “Fógra Muirear Seasta”/ “Fixed Charge Notice”) seolta chuig an ngearánach agus bhí dualgas curtha air an fhoirm sin a chomhlánú agus fineáil €60 a íoc laistigh de 28 lá ó dháta an fhógra féin.

Chuir sé litir i nGaeilge chuig an nGarda Síochána ar an 14 Meitheamh 2007 ag míniú gur mhaith leis a chuid gnó a dhéanamh trí Ghaeilge agus sheol sé seic €60 i dteannta na litreach agus an fhoirm Bhéarla (nach raibh sínithe aige). Trí bhotún daonna chuir sé an dáta míchrúinn, 14/07/2007 (seachas 14/06/2007), ar an seic agus ar an litir.

Mar fhreagra ar an gcumarsáid sin fuair sé freagra i scríbhinn i mBéarla dar dáta an 19 Meitheamh 2007 thar ceann Cigire de chuid an Gharda Síochána ag míniú dó nach bhféadfaí próiseáil a dhéanamh ar an íocaíocht uaidh de bharr nach raibh an Fógra Muirear Socraithe (i mBéarla) sínithe aige.

Seoladh ar ais chuige arís an Fógra Muirear Socraithe céanna i mBéarla, an seic ar €60 agus an bhunlitir i nGaeilge uaidh féin chuig an nGarda Síochána.

Bhí an méid seo a leanas ráite sa litir i mBéarla a seoladh chuige:

“You may resubmit a correct Fixed Charge Notice along with the appropriate payment in the enclosed envelope provided that it is received within the statutory 56-day period permitted. Please note that where a standard fixed penalty was submitted, the increased amount will be due if the resubmitted payment is received later than the 28 days from the original date printed on the Fixed Charge Notice.

“PLEASE NOTE THAT THE OFFENCE IS STILL OPEN AND THAT YOU RISK A HIGHER FINANCIAL PENALTY OR COURT SUMMONS IF YOU DO NOT ACT UPON THIS LETTER IMMEDIATELY.”

Bheartaigh mé imscrúdú a sheoladh.

Freagra an Gharda Síochána

Maidir leis an ngearán dúradh mar chonclúid thar ceann Choimisinéir an Gharda Síochána:

“I ngeall ar an méid atá luaite, ní mheastar gur sháraigh An Garda Síochána a dhualgas reachtúil faoi Alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i dtaca leis an gcás seo.”

Is féidir argóintí Choimisinéir an Gharda Síochána i leith an ábhair seo a roinnt faoi cheannteidil éagsúla:

- Córas uathoibríoch d’eisiúint agus próiseáil Fógraí Muirear Socraithe i mBéarla amháin;
- Litir ón ngearánach lena iarratas ar sheirbhís trí Ghaeilge a bheith freagartha i mBéarla;
- Forbairt ar sheirbhís trí Ghaeilge an Gharda Síochána beartaithe i ndrúchtscéim teanga faoin Acht.

Córas Uathoibríoch

Dheimhnigh Coimisinéir an Gharda Síochána go mbíodh Fógraí Muirear Socraithe á n-eisiúint i nGaeilge ar iarratas ó bhail den phobal nuair nach raibh ach dhá chion (taisteal ar luas agus criosanna sábhála) i gceist agus ag an tráth sin gur i stáisiúin Ghardaí féin a bhí próiseáil á déanamh ar eisiúint na bhfógraí agus ar na híocaíochtaí.

Tugadh thart ar 30 cion eile faoi scáth an chórais seo ó mhí Aibreáin 2006 agus rinneadh “príobháidiú” ar eisiúint na bhFógraí Muirear Socraithe agus ar riaradh na n-íocaíochtaí. Trí chóras uathoibríoch leictreonach a dhéanann TiCo agus An Post (na comhlachtaí a fuair na conarthaí don obair seo) riaradh trí Bhéarla amháin ar an ngnó seo anois thar ceann an Gharda Síochána. Níl aon bhaint ag stáisiúin na nGardaí leis an gcuid sin den obair feasta.

Léirigh Coimisinéir an Gharda Síochána inní faoin gcostas mór breise a bheadh i gceist le próisis nua soláthair nó le hathruithe ar na conarthaí ag TiCo agus An Post le go ndéileálfai le hábhar trí Ghaeilge sa bhreis ar an mBéarla.

Frithargóint

Airítear i measc na bhfrithargóintí is féidir a dhéanamh nach leor príobháidiú a bheith déanta ar riaradh na seirbhíse seo agus athrú a bheith déanta ar chóras uathoibríoch, leictreonach le deireadh a chur leis an nós agus cleachtas a bhí ann go bhféadfaí Fógraí Muirear Socraithe a eisiúint i nGaeilge. Is ceart a thabhairt san áireamh go raibh an tseirbhís seo ar fáil trí Ghaeilge nuair a achtaíodh Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 mar “Acht chun úsáid na Gaeilge a chur chun cinn chun críoch oifigiúil sa Stát...”.

Ba laghdú seirbhíse trí Ghaeilge seachas “úsáid na Gaeilge a chur chun cinn” a bheadh i gceist dá nglacfaí leis gur i mBéarla amháin a bheadh an tseirbhís seo feasta.

Litir Freagartha i mBéarla?

Dheimhnigh Coimisinéir an Gharda Síochána gur eisíodh an litir chaighdeánach ón gcóras uathoibríoch ar an 19 Meitheamh 2007 (i mBéarla) chuig an ngearánach. Dúradh freisin nach raibh aon léargas ag an nGarda Síochána gur scríobh an gearánach i nGaeilge ag lorg seirbhíse trí Ghaeilge.

Frithargóint

Is féidir an fhrithargóint a dhéanamh go bhfuil sé go hiomlán le ciall nach raibh “aon taifid d’aon chomhfhreagras eile” ag an nGarda Síochána sa chás seo ó tharla gur dheimhnigh an gearánach gur seoladh ar ais chuige gach cuid den chumarsáid a sheol sé chuig an nGarda Síochána, an bhunlitir i nGaeilge uaidh féin san áireamh.

Dréachtscéim Teanga faoin Acht

Mheabhraigh Coimisinéir an Gharda Síochána gur cheadaigh córas na scéimeanna teanga (bhí dréachtscéim á hullmhú ag an nGarda Síochána ag an tráth sin) tréimhse ama do chomhlachtaí poiblí córais teicneolaíocht faisnéise a fhorbairt le seirbhísí trí Ghaeilge a sholáthar.

Frithargóint

Is féidir an fhrithargóint a dhéanamh nach gá gur seirbhís trí chóras teicneolaíocht faisnéise a bheadh anseo mar go raibh an tseirbhís ar fáil de lámh trí Ghaeilge go dtí sin.

Cruinniú leis an nGarda Síochána

Ar iarratas ó Choimisinéir an Gharda Síochána socraíodh cruinniú mar chuid den imscrúdú idir Ceannasaíocht an Gharda Síochána agus m’Oifigse leis “na saincheisteanna tábhachtacha”, mar a thug Coimisinéir an Gharda Síochána orthu, a

bhí tagtha chun solais de bharr an ghearáin seo, agus roinnt cásanna eile ina raibh Fógraí Muirear Seasta eisithe i mBéarla amháin, a phlé.

Pléadh an cheist i gcomhthéacs na nithe seo a leanas: cearta teanga faoin mbunreacht agus faoin dlí, nós agus cleachtas seanbhunaithe na nGardaí i leith na Gaeilge, gealltanais Choimisinéir an Gharda Síochána agus na nAirí Dlí agus Cirt in imeacht na mblianta maidir le cearta ar sheirbhís trí Ghaeilge ón bhfórsa, na fadhbanna praiticiúla a bheadh le réiteach le cinntiú go bhféadfaí an tseirbhís seo a sholáthar trí Ghaeilge, an costas suntasach don Stát i gcásanna athbhreithnithe breithiúnacha chun na hArd-Chúirte nár thriail an Stát a chosaint sa réimse seo, an baol go mbeadh méadú suntasach ar iarratais ar athbhreithnithe breithiúnacha sa réimse seo agus an t-ardphriacal agus an ard-iarmhairt a bhí i gceist do chóras na Muirear Socraithe go ginearálta ag na “saincheisteanna tábhachtacha” a bhí dúisithe de thoradh an imscrúdaithe seo.

Comhaontaíodh an méid seo a leanas ag an gcruinniú:

- Nach raibh aon fhadhb dhlíthiúil nó pholasaí mar chonstaic ar eisiúint Fógraí Muirear Socraithe trí Ghaeilge.
- Go raibh fadhbanna praiticiúla maidir le soláthar agus próiseáil Fógraí Muirear Socraithe go huathoibríoch agus go leictreonach trí Ghaeilge i bhfianaise na gconarthaí a bhí aontaithe ag an nGarda Síochána ach go rachadh an Garda Síochána i mbun oibre láithreach ar réiteach na bhfadhbanna sin.
- Go dtógfadh an Garda Síochána na céimeanna cuí láithreach le cinntiú go mbeadh socruithe déanta nach ndiúltófaí do dhaoine ar mhian leo an chuid seo dá ngnó a dhéanamh trí Ghaeilge leis an nGarda Síochána.
- Go raibh sé mar mhian ag an nGarda Síochána gur go dátheangach a d’eiseofaí gach Fógra Muirear Socraithe agus go n-oibreofaí chuige sin i gcomhar le lucht teicneolaíocht faisnéise agus i gcomhréir leis na socruithe a bheadh i scéim teanga an Gharda Síochána (a bhí á dréachtú ag an tráth sin).
- Go dtí go mbeadh na socruithe teicneolaíochta déanta do láimhseáil na hoibre seo go huathoibríoch agus go leictreonach nó eile, go bhfeidhmeofaí córas eatramhach láithreach leis an tseirbhís trí Ghaeilge seo a sholáthar.
- Go dtabharfaí na tréimhsí cuí ama (28 agus 56 lá) ó dháta eisithe an Fhógra Muirear Socraithe i nGaeilge (seachas ó dháta an leagain Bhéarla) do dhaoine leis na fineálacha cuí a íoc sa chás is gur iarradh an gnó seo a dhéanamh trí Ghaeilge.

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Léirigh an próiseas imscrúdaithe dhá ghné ar leith i gcás an ghearáin – ceist na litreach i nGaeilge ón ngearánach agus an cheist níos ginearálta faoi eisiúint Fógraí Muirear Socraithe i mBéarla amháin.

An Litir

De thoradh na fianaise a chuir an gearánach i mo láthair ghlac mé leis nach raibh aon amhras ann ach gur sheol sé litir i nGaeilge chuig an nGarda Síochána agus gur le litir i mBéarla a freagraíodh é.

Thug an gearán deis dom imscrúdú a dhéanamh ar ábhar níos leithne a bhfuil tábhacht mhór leis do ghrúpa fairsing daoine sa phobal agus d'fhórsa an Gharda Síochána, is é sin, soláthar Fógraí Muirear Socraithe i mBéarla amháin.

Fógraí Muirear Socraithe i mBéarla Amháin

Ní threoraíonn aon fhoráil d'Acht na dTeangacha Oifigiúla go gcaithfí Fógraí Muirear Socraithe a bheith á n-eisiúint agus á bpróiseáil i nGaeilge ó tharla gan aon scéim teanga a bheith daingnithe i gcás an Gharda Síochána ag an tráth sin.

Ba chosúil go ndearnadh faillí nuair nár cuireadh riachtanas na Gaeilge san áireamh nuair a rinneadh príobháidiú ar chóras na Muirear Socraithe.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba í seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

1. Gur sháraigh an Garda Síochána an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 9(2) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 nuair a tugadh freagra i scríbhinn i mBéarla ar chumarsáid i scríbhinn i nGaeilge ar an 19 Meitheamh 2007.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

- Ó tharla gur cosúil gur de thoradh botúin dhaonna seachas d'aon turas nó le haon mhailís a tharla an sárú reachtúil seo, go meabhródh an Garda Síochána arís dóibh siúd a bheadh ag feidhmiú thar a gceann i ndéileáil le Fógraí Muirear Socraithe an ceart reachtúil atá ag daoine freagraí i nGaeilge a fháil ar chumarsáid i scríbhinn i nGaeilge.
- Go rachadh an Garda Síochána chun cinn láithreach le feidhmiú na socrúithe a comhaontaíodh i ndáil le heisiúint Fógraí Muirear Socraithe trí nGaeilge ag cruinniú liom. (Féach faoi "Cruinniú leis an nGarda Síochána" thuas.)
- Go ndéanfadh an Garda Síochána athmhachnamh, dá mba cuí, ar cheart anois dul chun cinn le próiseáil an cháis i gcoinne an ghearánaigh ó tharla gur thug an t-imscrúdú deis don Gharda Síochána déileáil le "saincheisteanna

tábhachtacha” a mbeidh tionchar fadtéarmach acu agus mar aitheantas ar an gcabhair a thug an gearánach sa ghnó sin.

- Sa chás, áfach, is go mbeartódh an Garda Síochána dul chun cinn leis an gcás i gcoinne an ghearánaigh gur cheart leithscéal a ghabháil leis faoin gcéad fhreagra cumarsáide i mBéarla a fuair sé (litir an 19 Meitheamh 2007) agus gur le leagan Gaeilge d'Fhógra Muirear Socraithe a rachfaí chun cinn leis an gcás agus go dtabharfaí na tréimhsí ama cuí (28 lá agus 56 lá) dó ó dháta eisithe an leagain Ghaeilge sin anois leis an bhfíneáil a íoc.
- Dá mbeartódh an Garda Síochána gur chuí gan dul chun cinn leis an gcás ina choinne, go ndéanfadh an gearánach machnamh faoinar cheart dó suim airgid nar mhó ná an fhíneáil sa chás seo a íoc as a stuaim féin le heagraíocht dheonach a bhainfeadh le sábháilteacht ar bhóithre nó le cearta teanga.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

D'eisigh mé an tuarascáil ar an imscrúdú ar an 21 Lúnasa 2007.

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de 4 seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 2 Iúil 2007

Tuarascáil eisithe: 21 Lúnasa 2007

AN ROINN GNÓTHAÍ SÓISIALACHA AGUS TEAGHLAIGH

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfoilsíú trí Bhéarla amháin a dhéanamh ar an doiciméad ar a dtugtar “Green Paper on Pensions”, ar doiciméad é inar leagadh amach tograí beartais phoiblí, ag tráth nach raibh leagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach?

Cúlra

Rinne ball den phobal gearán liom ar an 23 Deireadh Fómhair 2007 nach raibh aon fháil ar leagan Gaeilge den doiciméad ar a dtugtar “Green Paper on Pensions” a bhí foilsithe an tseachtain roimhe sin ag an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh.

De réir Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003, tá dualgas ar chomhlachtaí poiblí, an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh san áireamh, a chinntiú go bhfoilseofar aon doiciméad ina leagtar amach “tograí beartais phoiblí” go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla, is é sin i nGaeilge agus i mBéarla.

Tuigeadh dom gur faoi scáth na Roinne Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh a ullmhaíodh an “Green Paper on Pensions” agus gur foilsíodh i mBéarla amháin an doiciméad iomlán sin ar an 17 Deireadh Fómhair 2007, cé gur ullmhaíodh achoimre fheidhmiúcháin i mBéarla agus i nGaeilge agus gur foilsíodh iadsan go comhuaineach sa dá theanga sin.

An leagan iomlán i nGaeilge seachas achoimre fheidhmiúcháin a bhí á lorg ag an ngearánach sa chás seo.

An tImscrúdú

Tar éis fíorúchán a dhéanamh ar bhunús an ghearáin bheartaigh mé ar imscrúdú a sheoladh ar an 26 Deireadh Fómhair 2007.

Theastaigh uaim a chur ó amhras gur sháraigh nó nár sháraigh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh an dualgas reachtúil a bhí daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 nuair nár foilsíodh an doiciméad ar a dtugtar “Green Paper on Pensions” go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla, Gaeilge agus Béarla.

An Chéad Fhreagra ón Roinn

Ba léir ó chéad fhreagra na Roinne go raibh glactha aici leis gur cheart *“an leagan Gaeilge den Pháipéar Uaine ar Phinsin a fhoilsiú ar an lá céanna gur seoladh an leagan Béarla (17ú Deireadh Fómhair 2007), de réir mar a iarrann Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.”*

Thug an Roinn le fios go raibh dianiarrachtaí déanta aici agus mórán ama agus fuinnimh caite aici leis an mian sin a bhaint amach.

Thug an Roinn le tuiscint freisin gur de bharr fadhbanna leis an gcuideachta thráchtála aistriúcháin a bhí i mbun na hoibre di a tháinig an deacracht chun cinn:

“Ba é an 11ú Deireadh Fómhair a bhí socraithe againn leis an soláthraí mar spriocdháta d’aistriúchán an Pháipéir Uaine. Thug sé seo dóthain ama dúinn chun é a fhoilsiú go comhuaineach ar lá an tseolta, is é sin, an 17ú Deireadh Fómhair 2007. Bhí an chuideachta aistriúcháin ar an eolas faoin tábhacht a bhí leis an spriocdháta seo mar bhí sé faofa ag an Rialtas. Bhí an Taoiseach, an Tánaiste agus an tAire Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaiigh chun an cháipéis a sheoladh le chéile ar an dáta sin, agus is mar sin atá a gcuid gealltanais dialainne go bhfuil sé thar a bheith deacair a sceideal ócáidí a atheagrú.

“D’ainneoin sin bhí a lán earráidí agus easnaimh sa leagan den cháipéis a tugadh don Roinn go déanach ar an 12ú Deireadh Fómhair. Leis an fhírinne a insint, bhí an téacs ceartaithe fós á sheachadadh ar an 17ú Deireadh Fómhair, lá an tseolta. Anuas air seo fuair amach ina dhiaidh sin nach raibh aon léamh-profáí déanta ar an leagan seo agus go dtógfadh an obair sin coicís eile. Thug an chuideachta aistriúcháin an leagan ar a raibh léamh profáí déanta dúinn ar an 5 Samhain 2007. Tar éis scrúdú a dhéanamh air seo thángthas ar thuilleadh earráidí sa cháipéis agus cuireadh iad sin ar aghaidh chuig na haistritheoirí. Dá thoradh sin ní raibh an leagan deireanach ar fáil go dtí an 8 Samhain...”

Tuilleadh Eolais Lorgtha

Cé gur thug an chéad fhaisnéis ón Roinn léargas áirithe ar an gcás, mheas mé nár leor í don phróiseas imscrúdaithe agus d’iarr mé tuilleadh eolais.

Dara Freagra na Roinne

Mhínigh an Roinn gur shocraigh an Rialtas ar an 2 Deireadh Fómhair 2007 an Páipéar Uaine ar Phinsin a fhoilsiú agus a sheoladh ar an 17 Deireadh Fómhair 2007.

Thug an Roinn le fios gur tháinig sé chun solais *“go luath roimh an ócáid”* nach mbeadh an leagan Gaeilge iomlán den doiciméad ullamh. Maidir leis seo dúradh thar ceann na Roinne:

“Tá díomá orm gur tharla sé seo agus tuigim go maith go raibh cúis ghearáin ag ball den phobal.....”.

Deimhníodh nach ndearnadh aon mheastóireacht ar an ócáid a chur ar athló go sealadach go dtí go mbeifí ábalta an dualgas reachtúil faoi Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 a chomhlíonadh:

“Ní raibh sé i gceist aon uair an ócáid a chur ar atráth chun an mhoill a bhí ar an leagan Gaeilge a éascú. Chuirfí as do go leor daoine agus chuirfí airgead poiblí amú mar thoradh air sin.”

Bhí an Taoiseach, an Tánaiste agus an tAire Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh páirteach in ócáid seolta an Pháipéir Uaine ar Phinsin. Dheimhnigh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh don imscrúdú nár tugadh aon eolas don Taoiseach, do Roinn an Taoisigh, don Tánaiste ná don Roinn Airgeadais nach mbeadh leagan Gaeilge iomlán den Pháipéir Uaine ar fáil don seoladh nuair a tháinig sin chun solais ná go mbeadh sárú ar dhualgas reachtúil faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i gceist.

Bhí an 11 Deireadh Fómhair 2007 aontaithe mar spriocdháta do sholáthar an aistriúcháin trí Ghaeilge ón gcuideachta aistriúcháin. Cé nach raibh ach sé lá, ar a mhéad, idir é sin agus dáta seolta an Pháipéir Uaine bhí an Roinn cinnte gur leor an tréimhse ama sin le dearadh, leagan amach, clódóireacht agus ceangal a dhéanamh ar dhoiciméad ina raibh breis agus 360 leathanach.

Mar fhreagra ar cheist faoin gcúis nár fágadh tréimhse ama níos faide idir an spriocdháta don aistriúchán agus an ócáid seolta bhí an méid seo le rá ag an Roinn:

“... seoladh caibidlí aonair chuig na haistritheoirí de réir mar a aontaíodh orthu idir Ranna Rialtais. Fuair na haistritheoirí an chaibidil dheireanach ar 27 Meán Fómhair, agus dheimhnigh siad ina dhiaidh go bhfillfí an leagan deireanach ar an Roinn ar 11 Deireadh Fómhair.”

Ba é seasamh na Roinne ná nach mbeadh aon cheist ann ach go gcloífi leis an spriocdháta do sholáthar an aistriúcháin, go raibh dearbhú chun na críche sin faighte ón gcuideachta aistriúcháin agus go mbeadh dóthain ama ann an leagan iomlán Gaeilge a bheith ullamh don ócáid seolta.

Dheimhnigh an Roinn nár iarradh gur aistritheoir ón bpainéal d'aistritheoirí creidiúnaithe a dhéanfadh an obair seo nuair a bhí tairiscintí á lorg don tseirbhís aistriúcháin.

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

I measc na ndoiciméad a bhfuil dualgas reachtúil i gceist maidir lena bhfoilsíú go comhuaineach i nGaeilge agus i mBéarla faoi Alt 10 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 tá *“aon doiciméad ina leagtar amach tograí beartais phoiblí.”*

Níl aon amhras ar bith ann ach gur doiciméad ina leagtar amach tograí beartais phoiblí é páipéar uaine a d'eiseodh roinn rialtais.

Ní dhearna an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh aon chás nach raibh dualgas reachtúil i leith an fhoilsithe chomhuainigh, i nGaeilge agus i mBéarla, uirthi i gcás an doiciméid seo.

Ba léir gur theip ar an Roinn, áfach, an dualgas reachtúil sin a chomhlíonadh agus tugadh mar mhíniú air sin go raibh deacrachtaí agus moill maidir leis an téacs aistrithe a fháil go cuí ón gcuideachta thráchtála a raibh an obair seo bronnta uirthi de thoradh próiseas tairisceana.

Gnó don Roinn, agus don Roinn amháin, é a caidreamh le haon chuideachta thráchtála a bhainistiú ina rogha bealach ach i ndeireadh an lae is ar an Roinn amháin atá sé a chinntiú go gcloínn sí lena dualgais reachtúla.

Níor leor mar leithscéal fadhbanna, fiú más fadhbanna iad nach raibh faoi smacht iomlán na Roinne féin, le cealú, laghdú nó leasú a dhéanamh ar dhualgas reachtúil atá daingnithe i ndlí ag an Oireachtas.

Ba bheag de dheis a thug an sceideal docht idir an spriocdháta do sholáthar an aistriúcháin agus dáta foilsithe an Pháipéir Uaine le fadhbanna gan choinne a réiteach.

Níor chosúil go raibh leagan críochnúil den doiciméad ar fáil i nGaeilge go dtí an 8 Samhain 2007, breis agus trí seachtaine tar éis sheoladh oifigiúil an leagain Bhéarla ar an 17 Deireadh Fómhair 2007.

Ba léir nach raibh tuiscint iomlán, shoiléir idir an chuideachta aistriúcháin agus an Roinn i dtaobh gnéithe áirithe den socrú a bhí déanta eatarthu, san áireamh ceisteanna faoi fhíorúchán nó profáil an doiciméid, an fhormáid ina soláthrófaí an doiciméad críochnúil (ina chaibidilí aonair nó i ndoiciméad amháin) agus mar sin de.

Is riléir go mbeadh sé inmholta ag comhlachtaí poiblí a mbíonn seirbhísí aistriúcháin seachtracha á lorg acu aitheantas a thabhairt do thábhacht an phainéil d'aistritheoirí creidiúnaithe.

Dheimhnigh an Roinn freisin nach ndearnadh aon mhachnamh ar ócáid seolta an Pháipéir Uaine a chur ar athló go sealadach go dtí go mbeifí ábalta an dualgas reachtúil faoi Alt 10(a) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 a chomhlíonadh.

Ba dheacair an chúis a cheapadh roinn rialtais go bhféadfadh sí droim láimhe a thabhairt do mhianta an Oireachtais, go raibh sé de cheart aici dul chun cinn le hócáid seolta a bhain le doiciméad aonteangach agus airgead poiblí a chaitheamh ar an ócáid sin agus í ar an eolas go raibh sárú á dhéanamh ar dhualgas reachtúil, a thuiscint.

Bíonn an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh ag súil go gcloífídh an chuid sin den phobal lena mbíonn sí i dteagmháil go cuí agus go cruinn le rialacháin agus treoracha na Roinne i dtaca le scéimeanna éagsúla atá á riaradh ag an roinn sin. Ar an mbealach céanna, tá dualgas ar an Roinn freisin na rialacháin agus treoracha cuí a leanúint freisin, go háirithe iad siúd atá daingnithe i ndlí ag an Oireachtas.

Fionnachtain

Ba í seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfoilsíú trí Bhéarla amháin a dhéanamh ar an 17 Deireadh Fómhair 2007 ar an doiciméad ar a dtugtar “Green Paper on Pensions” – ar doiciméad é ina leagtar amach tograí beartais phoiblí – ag tráth nach raibh leagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinnteodh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh go gcloífeadh sí feasta lena dualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.
2. Go gcinnteodh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh sa chás is go mbeadh aon doiciméad ina leagfaí amach tograí beartais phoiblí á fhoilsíú aici nó faoina húdarás feasta go bhfoilseofaí a leithéid go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla, mar atá daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla, agus nach rachfaí chun cinn ar chúis ar bith le foilsíú doiciméid den chineál atá i gceist anseo murarbh fhéidir a bheith lánchinnte go mbeadh an dualgas seo á chomhlíonadh go cuí.
3. Go seolfadh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh meamram eolais (i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach) laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo chuig baill foirne sin na Roinne a d’fhéadfadh a bheith freagrach feasta as doiciméid ina leagfaí amach tograí beartais phoiblí a ullmhú le foilsíú ina ndeimhneofaí an méid seo:
 - Go raibh fionnachtain déanta ag an imscrúdú seo gur sháraigh an Roinn a dualgas reachtúil faoi Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 sa chás seo;
 - Agus go raibh sé mar dhualgas ar an Roinn a chinntiú nach ligfí dá leithéid de shárú tarlú arís.
4. Go gcuirfeadh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh ar an eolas go cuí agus go cruinn, i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach, Roinn an Taoisigh agus an Roinn Airgeadais – ó tharla iad a bheith páirteach i seoladh

an Pháipéir Uaine – faoi fhionnachtain agus moltaí an imscrúdaithe seo a luaithe agus ab fhéidir ach tráth nar dhéanaí ná 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de 4 seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 24 Deireadh Fómhair 2007

Tuarascáil eisithe: 28 Nollaig 2007

FEIDHMEANNACHT NA SEIRBHÍSE SLÁINTE

Ábhar an Imscrúdaithe

An raibh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte ag cloí lena dualgas reachtúil teanga faoi mhír 4.15 de Scéim Teanga Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Limistéar an Iarthair), scéim atá daingnithe faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003, i gcás ina líomhnaítear gur cuireadh seirbhísí pobail ar fáil i mBéarla amháin sa Ghaeltacht?

Rinne tuismitheoir páiste as scoil náisiúnta i nGhaeltacht na Gaillimhe gearán le m’Oifig i ndeireadh mhí Aibreáin 2007 go raibh fiacloír de chuid Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte i mbun oibre sa scoil sin ar an 24 Aibreán agus gur i mBéarla a dhéileáil an duine sin lena páiste.

Mheas an tuismitheoir gur cheart go mbeadh seirbhís ar nós na seirbhíse fiacloíreachta scoile á soláthar trí Ghaeilge ag Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte do pháistí a bhí á dtógáil le Gaeilge sa Ghaeltacht.

Rinne m’Oifig iarracht déileáil leis an ngearán seo i dtús aimsire go neamhfhoirmiúil le Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Limistéar an Iarthair) ach níor éirigh leis an iarracht sin réiteach a fháil ar an gcás.

Ba léir dom i ndeireadh báire nach raibh de rogha agam ach imscrúdú reachtúil a sheoladh de réir na bhforálacha in Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i dtaca leis an méid a líomhnaíodh sa ghearán.

Cúlra Reachtúil

Chomhaontaigh an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta scéim teanga reachtúil le Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Limistéar an Iarthair) agus dhaingnigh sé í le teacht i bhfeidhm ar an 1 Meán Fómhair 2005. Tá dualgas reachtúil ar Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003), an scéim teanga sin a chur i gcrích.

Tá an fhoráil seo a leanas daingnithe i Mír 4.15 de Scéim Teanga Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Limistéar an Iarthair):

Mír 4.15 *“Bunófar córais le cinntiú go mbeidh clanna atá ag tógáil a ngasúr le Gaeilge in ann teacht ar scrúduithe agus tástálacha éagsúla trí Ghaeilge in 2007.”*

An Chéad Fhreagra ó Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte

Níor mheas mé gur thug litir a fuarthas ó Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte maidir leis an imscrúdú freagra soiléir ar an ngearán agus, go deimhin, shíl mé go raibh ceisteanna breise tagtha chun cinn dá bharr. Bhí an chosúlacht ann go raibh mír eile fós de Scéim Teanga Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Limistéar an Iarthair) sáraithe freisin: Mír 4.2 maidir le “polasaí agus cleachtais earcaíochta do chuile fholúntas i nGaeltacht Mhaigh Eo agus na Gaillimhe (i bhfeidhm ó Mheán Fómhair 2004).”

Seo mar a leanas atá ráite i Mír 4.2 den scéim:

“Fógrófar gach folúntas i nGaeilge ar na páipéir nuachta Ghaeilge agus/nó go dátheangach ar pháipéir nuachta eile. Luafar go sonrach ar gach fógra go bhfuil líofacht sa Ghaeilge ina cáilíocht riachtanach don phost. Beidh na foirmeacha iarratais i nGaeilge agus i mBéarla. Reáchtálfar na hagallaimh do na folúntais Ghaeltachta i nGaeilge agus/nó i nGaeilge agus i mBéarla.”

Bhí sé le tuiscint ón litir dá dtagraítear di thuas go raibh máinlia fiacloireachta ceaptha ag Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte don cheantar Gaeltachta a bhí i gceist i Márta 2007 agus “nach riachtanas ar leith í an Ghaeilge don phost” cé go raibh sé curtha in iúl ag an máinlia agus ag an altra fiacloireachta go raibh siad ábalta seirbhísí trí Ghaeilge a chur ar fáil dá n-othair.

Lorg mé soiléiriú ar an ábhar seo.

Admháil

D’admhaigh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte ansin go raibh sárú déanta acu ar a ndualgais reachtúla faoin scéim teanga agus faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

Dhearbhaigh an Fheidhmeannacht go raibh céimeanna tógtha le cinntiú nach dtarlódh aon sárú arís ar an scéim teanga maidir le hearcaíocht foirne don Ghaeltacht.

Dheimhnigh an Fheidhmeannacht chomh maith go raibh na soláthairtí sláinte a bhí i gceist lena gcuid seirbhísí fiacloireachta á dtairiscint anois don phobal i nGaeilge sa Ghaeltacht mar chéadrogha.

Ghabh an Fheidhmeannacht leithscéal freisin leis na daoine sin a ndearnadh éagóir orthu nuair a chlis ar an bhFeidhmeannacht freastal a dhéanamh orthu ina rogha teanga.

Osradharc ar an Imscrúdú

Ba chosúil nár leor an chumarsáid a bhí déanta ag Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte ar fhorálacha na scéime teanga le go mbeadh baill foirne cuí na heagraíochta ar an eolas faoina ndualgais reachtúla.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba í seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte Alt 18 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 nuair nár chuir sí i gcrích forálacha ar leith dá scéim teanga a bhí daingnithe i gcás Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Limistéar an Iarthair).

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú is iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinnteodh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte go gcloífi feasta lena ndualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus faoi Scéim Teanga Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Limistéar an Iarthair).
2. Go seolfadh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte meamram eolais laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo chuig gach duine san eagraíocht a raibh cúram earcaíocht foirne a bhí le lonnú i nGaeltachtaí na Gaillimhe agus/nó Mhaigh Eo air/uirthi ina ndeimhneofaí an méid seo:
 - Go raibh fionnachtana déanta ag an imscrúdú seo gur sháraigh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte dualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003;
 - Go raibh leithscéal gafa ag an eagraíocht de bharr an tsáraithe sin;
 - Agus go raibh sé mar dhualgas ar an eagraíocht a chinntiú nach ligfí dá leithéid de shárú tarlú arís.
3. Go seolfaí cóip den mheamram eolais atá i gceist i Moladh 2 thuas chugam mar Choimisinéir Teanga laistigh de 6 seachtaine ó dháta eisithe na tuarascála ar an imscrúdú seo.
4. Go gcinnteodh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte go gcloífi leis an ngealltanas a tugadh i dtaca le seirbhísí fiacloíreachta a thairiscint don phobal i nGaeilge sa Ghaeltacht mar chéadrogha.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de 4 seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phone dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d’achomharc.

Deimhniú ó Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte

Dheimhnigh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte gur ghlac siad le fionnachtana agus moltaí an imscrúdaithe.

Imscrúdú seolta: 10 Iúil 2007

Tuarascáil eisiithe: 29 Meán Fómhair 2007

COIMISIÚN NA SCRÚDUITHE STÁIT

Ábhar an Imscrúdaithe

An bhfuil dualgas reachtúil faoin Acht Oideachais 1998, nó faoi aon achtachán eile, leaganacha Gaeilge de scéimeanna marcála a sholáthar i gcás scrúduithe na hArdteistiméireachta?

Mura bhfuil leaganacha Gaeilge de scéimeanna marcála á soláthar i gcás scrúduithe na hArdteistiméireachta, an bhfuil sárú á dhéanamh ar aon fhoráil den Acht Oideachais 1998 nó d'aon achtachán eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge?

Cúlra

Rinneadh gearán foirmiúil le m'Oifig nach raibh fáil ar leaganacha Gaeilge de na scéimeanna marcála do scrúduithe na hArdteistiméireachta. Rinneadh an cás dá mbeadh páipéar scrúdaithe á fhreagairt trí Ghaeilge agus an scéim mharcála ar fáil don scrúdaitheoir i mBéarla amháin go bhféadfadh go mbeadh na mic léinn le Gaeilge thíos leis.

Rinne duine den bheirt ghearánach fiosruithe faoin scéal leis an Aire Oideachais agus Eolaíochta agus le Coimisiún na Scrúduithe Stáit. Deimhníodh di gur i mBéarla amháin a soláthraíodh scéimeanna marcála i gcás scrúduithe na hArdteistiméireachta¹. Chuir na gearánaigh an cheist an raibh an córas seo ag teacht salach ar Acht na dTeangacha Oifigiúla nó ar reachtaíocht ar bith eile.

Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003

Ba léir dom nár chuir aon fhoráil ná aon rialachán faoin Acht sin an dualgas díreach ar Choimisiún na Scrúduithe Stáit leaganacha Gaeilge de scéimeanna marcála a sholáthar.

Sa bhreis air sin, ní raibh aon scéim teanga daingnithe i gcás an Choimisiúin faoi Ailt 11-19 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 inar leagadh amach na seirbhísí a bheadh á soláthar trí Ghaeilge amháin, trí Bhéarla amháin agus go dátheangach agus na bearta a ghlacfaí le seirbhís nach raibh ar fáil trí Ghaeilge a sholáthar.

Dá bhrí sin, chonacthas dom nach raibh aon dualgas reachtúil ar an gCoimisiún faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla ag an bpointe seo scéimeanna marcála a sholáthar i nGaeilge.

Tar éis dom féachaint ar an Acht Oideachais 1998 (Alt 7(2)(d) agus Alt 2(1)) mheas mé go bhféadfadh go raibh an fhéidearthacht ann go mbeadh dualgais reachtúla i leith a leithéid de sheirbhís (.i. scéimeanna marcála) a sholáthar trí Ghaeilge i bhforálacha an Achta sin.

¹ Maidir le Gaeilge na hArdteistiméireachta, foilsítear an scéim mharcála chinntitheach i nGaeilge amháin. I mBéarla, le roinnt mhaith tagairtí sa teanga ábhartha, a bhíonn na scéimeanna marcála i gcás na dteangacha Eorpacha agus eile.

Chinn mé imscrúdú a dhéanamh ar an gceist.

Dearcadh an Choimisiúin

An Scéim Mharcála

Is caipéis í an scéim mharcála atá dírithe go príomha ar scrúdaitheoirí, cé go mbaineann iarrthóirí agus oidí úsáid as na scéimeanna marcála nuair a bhíonn an mharcáil thart.

Béarla nó Gaeilge

Maidir le soláthar na scéimeanna marcála i mBéarla amháin, dúirt an Coimisiún go raibh sé tábhachtach go mbeadh aon chaipéis chinntitheach amháin ann le go laghdófaí an mearbhall a bhainfeadh le dhá scéim mharcála (ceann i mBéarla agus ceann i nGaeilge) a bheith á soláthar le linn thréimhsí an chomhairliúcháin agus na marcála. Dúirt an Coimisiún:

“Is é is dóichí, dá ndéanfaí iarracht ar a leithéid a dhéanamh i.e. dá bhféadfaí sin a dhéanamh, nach mbeadh an dá leagan ag teacht le chéile ó thaobh brí de. Ní hamháin go gcuirfeadh sé sin scrúdaitheoirí amú maidir le cruinnfheidhmiú na scéime, ach bheadh contúirt mhór ann go ndéanfaí dochar do mhuintir an phobail as ionracas agus as caighdeán na seirbhíse scrúdaithe i gcoitinne arb é misean Choimisiún na Scrúduithe Stáit é a chur ar fáil don phobal.”

Dúirt an Coimisiún chomh maith: *“Dá mbeadh locht ar bith ar an scéim mharcála i nGaeilge a d’fhoilseofaí – mar shampla difríocht ó thaobh brí de a bheith idir é agus an scéim mharcála i mBéarla – ní bheadh aon dul ar an bhfabht sin a leigheas.”*

“Nach dtarlódh go mbeadh iarrthóirí ag iarraidh buntáiste a bhaint as earráid den chineál sin agus ag éileamh go mbronnfaí marcanna orthu de réir na scéime marcála i nGaeilge? Is é is dóichí go gcinneadh cúirt go gcaithfí géilleadh d’éileamh dá leithéid.”

Maidir le freastal a dhéanamh ar scoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge trí scéimeanna i nGaeilge (i. aistriúcháin) de na scéimeanna marcála a bheith ar fáil dóibh, dúirt an Coimisiún freisin gurbh í an scéim mharcála i mBéarla ab oiriúnaí agus ab údarásai ó thaobh ghnó na marcála de.

Seasamh an Choimisiúin

Mar sin, ba é seasamh an Choimisiúin, tar éis dianmhachnamh agus iniúchadh a dhéanamh ar cheist na scéimeanna marcála trí Ghaeilge agus comhairle dlí a fháil, nach mbeadh sé réasúnta ná comhréireach, sna cúinsí ar fad, scéimeanna marcála i nGaeilge den chineál atá i gceist a chur ar fáil. Dúirt an Coimisiún:

- gur chuid ríthábhachtach den phróiseas a bhain leis na scrúduithe stáit iad na scéimeanna marcála;

- go mbainfeadh mórdheacracht le scéimeanna marcála i nGaeilge a bheadh iomlán cruinn agus dílis don leagan Béarla a chur ar fáil;
- go mbainfeadh ardphriacal leis an bhfiontar sin tráth nach raibh seirbhís aistriúcháin an Choimisiúin tugtha chun foirfeachta agus nuair nach raibh fáil san earnáil phríobháideach ar sheirbhís aistriúcháin a bhféadfaí brath uirthi go hiomlán;
- go mbainfeadh ard-iarmhairt leis an bpriacal sin i gcás chóras na scrúduithe agus na seirbhíse a sholáthair an Coimisiún, i gcás an chórais oideachais (agus an t-oideachas tríú leibhéal san áireamh), i gcás cúrsaí oiliúna agus earcaíochta agus i gcás na n-iarrthóirí agus an phobail i gcoitinne; agus
- nach raibh sé cinnte go raibh dualgas faoin dlí ar an gCoimisiún scéimeanna marcála i nGaeilge a chur ar fáil.

Scagadh ar Phríomhargóintí an Choimisiúin

Is féidir achoimre a dhéanamh ar phríomhargóintí an Choimisiúin i dtaca le soláthar scéimeanna marcála trí Ghaeilge in dhá chuid:

- neamhchinnteacht reachtúil;
- fadhbanna praiticiúla.

Sa chás is nach raibh dualgais reachtúla ar an gCoimisiún scéimeanna marcála a sholáthar trí Ghaeilge, níor ghá grinnanailís ar bith a dhéanamh ar na fadhbanna praiticiúla mar gan an dualgas reachtúil sin a bheith sainithe sa dlí ní fhéadfadh aon údarás tabhairt ar an gCoimisiún feidhmiú lasmuigh dá dhlínse reachtúil.

Ar an láimh eile, má bhí dualgais reachtúla ar an gCoimisiún scéimeanna marcála a sholáthar trí Ghaeilge, níor leor iontu féin aon fhadhbanna praiticiúla a bheadh i gceist le laghdú, maolú nó teorannú a dhéanamh ar dhualgais reachtúla a bheadh sainithe i ndlí ag an Oireachtas.

Ba é seasamh an Choimisiúin ina leith seo nach bhféadfaí deighilt a dhéanamh idir an méid a dúirt siad faoi ghné na reachtaíochta agus faoin ardphriacal agus faoin ard-iarmhairt a bhainfeadh le dhá leagan de na scéimeanna marcála a sholáthar.

Neamhchinnteacht Reachtúil – Cás an Choimisiúin agus na Frithargóintí

ARGÓINT 1

Alt 7(2), d’alt 2(1) agus de Chuid VIII den Acht Oideachais 1998 – Dearcadh an Choimisiúin:

Mheas an Coimisiún nár fholáigh “páipéar scrúdaithe”, a dtugtar sainmhíniú air i gcuid VIII den Acht, scéimeanna marcála.

“Is é an tátal a bhain an Coimisiún as an iniúchadh a rinne sé ar a ndeirtear san Acht faoi scrúduithe ná nach bhfoláionn ‘páipéar scrúdaithe’ ... scéimeanna marcála.”

Alt 7(2), d'alt 2(1) agus de Chuid VIII den Acht Oideachais 1998 – Frithargóint

Cuirtear mar dhualgas ar an Aire Oideachais agus Eolaíochta in Alt 7(2)(d) *“seirbhísí taca trí Ghaeilge a sholáthar do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d'aon scoil aitheanta eile a iarrann soláthar den sórt sin.”*

Sa léiriú in Alt 2(1) den Acht céanna tugtar sainmhíniú mar a leanas ar sheirbhísí taca *“ciallaíonn ‘seirbhísí taca’ na seirbhísí a chuireann an tAire ar fáil do mhic léinn nó dá dtuismitheoirí, do scoileanna nó do lárionaid oideachais de réir alt 7 agus folóidh sé aon cheann nó gach ceann de na nithe seo a leanas:*

(l) scrúduithe dá bhforáiltear i gCuid VIII.”

Ba léir nárbh ionann “scrúdú” agus “páipéar scrúdaithe” agus tá dhá shainmhíniú an-difriúil tugtha orthu san Acht.

D'fhéadfaí an cás a dhéanamh gurbh é an scrúdú *“a bhaineann le hiarbhunoideachas...a sheolfar ó am go ham de réir nósanna imeachta a chinneadh an tAire nó a chinneadh comhlacht daoine arna bhunú ag an Aire...”* a bhí i gceist a sholáthar mar “sheirbhís taca trí Ghaeilge” faoi Ailt 7(2)(d) agus 2(1)(l) seachas an “páipéar scrúdaithe” amháin.

ARGÓINT 2

Comhairle Dlí – Dearcadh an Choimisiúin

Dúirt an Coimisiún gur tuigeadh riamh dó nár chuir an tAcht Oideachais 1998 mar dhualgas air scéimeanna marcála i nGaeilge a chur ar fáil. Tar éis don imscrúdú seo a bheith seolta, d'iarr Coimisiún na Scrúduithe Stáit comhairle dlí. De réir na comhairle a fuarthas, bhí an Coimisiún den tuairim go bhféadfaí an tuiscint a bhaint as Alt 7(2)(d) gurbh fhéidir dualgas a bheith air scéimeanna marcála i nGaeilge a chur ar fáil.

Dúirt an Coimisiún, áfach, i gcomhthéacs na comhairle thuasluaite, cé go bhféadfaí an tuiscint a bhaint as Alt 7(2)(d) gurbh fhéidir dualgas a bheith air scéimeanna marcála i nGaeilge a chur ar fáil, nach raibh sé *“cinnte in aon chor go bhfuil a leithéid de dhualgas curtha orainn.”*

Dúirt an Coimisiún freisin:

*“Is den tábhacht é go dtuigfeadh an Coimisinéir Teanga go soiléir nach ngéilleann Coimisiún na Scrúduithe Stáit go bhfuil dualgas faoin dlí air scéimeanna marcála i nGaeilge a chur ar fáil. De réir na comhairle dlí a cuireadh ar an gCoimisiún tharlódh go **bhféadfaí** an tuiscint a bhaint as Alt 7(2)(d) go gcuireann an t-alt sin dualgas ar an gCoimisiún scéimeanna marcála i nGaeilge a chur ar fáil. Ba é comhairle a cuireadh ar an gCoimisiún, áfach, nárbh fhéidir freagra cinnte a thabhairt ar an gceist ‘an bhfuil dualgas dá leithéid ar an gCoimisiún’*

*“Ná bíodh amhras ar bith ina thaobh, ní ghlacann Coimisiún na Scrúduithe Stáit leis go gcuireann Alt 7(2)(d) dualgas air scéimeanna marcála i nGaeilge a chur ar fáil. Glacann sé leis gurbh fhéidir go mbeadh dualgas reachtúil i gceist **de réir forléirithe amháin** a d’fhéadfaí a dhéanamh ar an bhforáil reachtúil sin. Ní hé sin an t-aon fhorléiriú amháin is féidir a dhéanamh.”*

Comhairle Dlí – Frithargóint

Tá “pribhléid dhlíthiúil” ag baint leis an gcomhairle dlí a fuair an Coimisiún agus ní raibh an chomhairle sin feicthe agam ach ba léir ón eolas thuas gur admháidh go bhféadfaí an tuiscint a bhaint as Alt 7(2)(d) gurbh fhéidir dualgas a bheith air scéimeanna marcála i nGaeilge a chur ar fáil. Níor chosúil ón gcomhairle dlí sin go raibh aon argóint láidir á déanamh nach bhféadfaí a leithéid de thuiscint a bhaint as Alt 7(2)(d).

ARGÓINT 3

Intinn an Oireachtais – Dearnadh an Choimisiúin

Mar thaca lena sheasamh nach bhféadfadh sé go mbeadh an fhéidearthacht in intinn an dréachtóra ná an Oireachtais nuair a bhí an tAcht Oideachais 1998 á dhréachtú ná á achtú go gcaithfí leagan Gaeilge de na scéimeanna marcála a ullmhú, thug an Coimisiún chun suntais nach gcuirtí scéimeanna marcála ar fáil d’iarrthóirí ná dá gcuid oidí (ach amháin do scrúdaitheoirí) ag an am sin.

Dúirt an Coimisiún *“Ba dheacair a shamhlú go ndéanfadh baill an Oireachtais neamshuim den ard-iarmhairt thubaisteach a bhainfeadh lena leithéid de bheart do chóras na scrúduithe, don chóras oideachais trí chéile, d’earnálacha na hoiliúna agus na hearcaíochta, d’iarrthóirí agus dá muintir.”*

Intinn an Oireachtais – Frithargóint

D’fhéadfaí an cás a dhéanamh gur theastaigh ón Oireachtas i ndréachtú na reachtaíochta seo cothromaíocht áirithe a chinntiú do scoileanna aitheanta a chuirfeadh teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d’aon scoil aitheanta eile a d’iarrfadh soláthar den sórt trí sheirbhís taca áirithe a chur ar fáil trí Ghaeilge dóibh, ina measc an córas scrúduithe stáit.

Níor léir aon fhoráil a bheith sa reachtaíocht a dúirt gur leor na scéimeanna marcála a chur ar fáil trí Bhéarla amháin do scrúdaitheoirí agus ní dheanadh aon mheá in aon fhóram reachtúil go dtí seo ar an gcás gur leor scéimeanna marcála trí Bhéarla do scrúdaitheoirí a bheadh ag ceartú páipéar i nGaeilge leis an gcothromaíocht a bhí in intinn an Oireachtais a chinntiú i dtaca le “seirbhís taca” trí Ghaeilge.

Bhí na scéimeanna marcála trí Bhéarla á gcur ar fáil d’iarrthóirí, dá gcuid oidí agus don saol mór go poiblí mar sheirbhís taca fiú mura raibh sin ar intinn ag an Oireachtas. Nár chiallaigh sin go gcaithfí an tseirbhís taca chéanna a sholáthar trí Ghaeilge?

Tairiscint ón gCoimisiún

Rinne an Coimisiún an tairiscint seo a leanas i dtaca le soláthar scéimeanna marcála trí Ghaeilge i litir ar an 25 Aibreán 2007 chugam a bhí i dteannta leis na leasuithe a moladh ar dhréacht den tuarascáil seo a bhí curtha faoina mbráid:

“Mar chuid den bheartas ar mhaithe le seirbhísí an Choimisiúin trí Ghaeilge a chur chun cinn d’fhéadfadh an Coimisiún scéim mharcála chinntitheach i mBéarla a chur ar fáil go poiblí .i. an scéim mharcála a bheadh in úsáid ag na scrúdaitheoirí le linn na marcála. D’fhéadfaí ansin aistriúchán Gaeilge a chur ar fáil go poiblí. Níor mhór go dtuigfí, ámh, gur aistriúchán a bheadh ann; gur dréacht a bheadh ann agus gurbh fhéidir é a cheartú am ar bith dá dtabharfaí faoi deara difríocht de chineál ar bith a bheith i gceist idir an t-aistriúchán Gaeilge agus an scéim mharcála chinntitheach i mBéarla. Ba den riachtanas é nach mbeadh difríocht idir an t-aistriúchán Gaeilge agus an scéim mharcála chinntitheach ina hábhar spairne ó thaobh dlí de .i. rud a mbainfeadh ard-iarmhairt leis faoi mar atá mínithe againn sa fhreagra againn. Bheadh sé i gceist againn tagairt shonrach a dhéanamh do na gnéithe sin uilig sa cáipéis i nGaeilge. Chuirfí in iúl go soiléir ar an scéim mharcála i mBéarla gurb í sin an scéim chinntitheach.”

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Ní fhacthas dom go raibh aon débhríocht ag baint leis an bhforáil a bhí in Alt 7(2)(d) den Acht Oideachais 1998 ná san fhoráil a bhí in Alt 2(1)(l) den Acht céanna. Ag féachaint do ghnáthbhrí na bhfocal, ba chuma an brí litriúil nó brí chuspóiriúil a baineadh as na forálacha seo, ba é mo thuairim láidir go raibh an dualgas reachtúil a cuireadh ar an gCoimisiún ríshoiléir.

Bhí imní an Choimisiúin faoin ardphriacal agus faoin ard-iarmhairt a bhainfeadh le soláthar scéimeanna marcála i nGaeilge agus i mBéarla ceangailte go dlúth lena dhearcadh nach mbeadh an dá leagan ag teacht le chéile ó thaobh brí de. Tugadh le tuiscint go mbeadh sé dodhéanta, nó ar a laghad fíordheacair, aistriúchán cruinn a sholáthar in dhá theanga oifigiúla an Stáit laistigh de na scálaí ama a bheadh i gceist.

Níorbh fhéidir liom géilleadh don seasamh sin. Dá nglacfaí leis an seasamh sin b’ionann é agus géilleadh don tuairim nárbh fhéidir leis an Stát feidhmiú go héifeachtúil agus go héifeachtach ach ar bhonn aonteangach amháin.

Tá cáipéisí oifigiúla de gach cineál á dtairiscint sa dá theanga oifigiúla ar bhonn rialta, cruinn-aistriúcháin ar Achtanna an Oireachtais san áireamh. Tá institiúid an Aontais Eorpaigh ag freastal go cuí agus go cothrom ar iliomad teangacha éagsúla ar bhonn laethúil gan cheist.

D’fhill mé ar an mbrí shoiléir a bhí le baint as forálacha an Achta Oideachais 1998 agus mian an Oireachtais a dheimhniú go mbeadh seirbhísí taca áirithe á soláthar trí Ghaeilge agus an tagairt shonrach do scrúduithe an stáit i measc na seirbhísí taca sin.

Tugtar an deis do dhaltá na scrúduithe stáit a dhéanamh trí Ghaeilge agus sa bhreis air sin tugtar marcanna bónais do dhaltá a fhreagraíonn na páipéir scrúdaithe trí Ghaeilge.

Bhí neamhréiteach an-soiléir idir an leagan amach sin agus an socrú go bhfuil an uirlis a úsáideann scrúdaitheoirí le saothar trí Ghaeilge na ndaltaí a mheas gan a bheith ar fáil ach i mBéarla amháin. Faoin gcóras reatha tá saothar na ndaltaí atá á sholáthar i nGaeilge amháin á mheas le huirlis nó le slat tomhais i dteanga eile.

Fionnachtana an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas fionnachtana an imscrúdaithe:

1. Go bhfuil dualgas ar an Aire Oideachais agus Eolaíochta de réir Alt 7(2)(d) den Acht Oideachais 1998 *“seirbhísí taca trí Ghaeilge a sholáthar do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d’aon scoil aitheanta eile a iarrann soláthar den sórt sin.”*

Sa léiriú in Alt 2(1) den Acht céanna tugtar sainmhíniú mar a leanas ar sheirbhísí taca:

“ciallaíonn ‘seirbhísí taca’ na seirbhísí a chuireann an tAire ar fáil do mhic léinn nó dá dtuismitheoirí, do scoileanna nó do lárionaid oideachais de réir alt 7 agus folóidh sé aon cheann nó gach ceann de na nithe seo a leanas:..

(1) scrúduithe dá bhforáiltear i gCuid VIII.”

2. Gur bunáidh Coimisiún na Scrúduithe Stáit le hordú bunaithe IR 373 de 2003 faoi Alt 54 den Acht Oideachais mar chomhlacht *“chun feidhmeanna i dtaca le seirbhísí taca a sholáthar, nó i ndáil leis an soláthar sin, a chomhlíonadh faoi réir fho-alt (2)...”*
3. Go bhfuil Coimisiún na Scrúduithe Stáit freagrach i bhforbairt, i measúnú, i gcreidiúnú agus i ndeimhniú na scrúduithe dara leibhéal stáit agus go bhfuil na dualgais reachtúla i dtaca le soláthar seirbhísí taca trí Ghaeilge a bhaineann le scrúduithe stáit dá bhforáiltear i gCuid VIII den Acht Oideachais 1998 ar an gCoimisiún.
4. Gur cuid ríthábhachtach den phróiseas a bhaineann leis na scrúduithe stáit iad na scéimeanna marcála agus nárbh fhéidir córas na scrúduithe a fheidhmiú gan scéimeanna marcála a bheith ar fáil do na scrúdaitheoirí agus sa bhreis air sin, go bhfuil ról lárnach ag na scéimeanna marcála tar éis an phróisis scrúdaithe féin, i gcás achomhairc, mar áis do mhúinteoirí, do mhic léinn, dá dtuismitheoirí agus do scoileanna nó do lárionaid oideachais.
5. Go bhfuil dualgas reachtúil faoin Acht Oideachais 1998 ar Choimisiún na Scrúduithe Stáit leaganacha Gaeilge de scéimeanna marcála a sholáthar do scrúdaitheoirí atá i mbun ceartúcháin ar scrúduithe de chuid na hArdteistiméireachta a freagraíodh trí Ghaeilge.
6. Mura bhfuil leaganacha Gaeilge de scéimeanna marcála á soláthar i gcás scrúduithe na hArdteistiméireachta go bhfuil sárú á dhéanamh ar fhorálacha den Acht Oideachais 1998 a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinntódh Coimisiún na Scrúduithe Stáit go gcloífidís lena ndualgais reachtúla trí chruinnleagan Gaeilge de gach scéim mharcála a sholáthar do scrúdaitheoirí i gcás gach ábhair a d'fhreagrófaí trí Ghaeilge i scrúduithe na hArdteistiméireachta.
2. Gur “tiontú oifigiúil” a bheadh sa leagan Gaeilge de gach scéim mharcála i gcás is nárbh í an leagan Gaeilge an bunleagan agus go leagfadh Coimisiún na Scrúduithe Stáit amach prótacal le deacrachtaí a sheachaint sa chás eisceachtúil is go mbeadh neamhréiteach idir dhá leagan.
3. Go socródh Coimisiún na Scrúduithe Stáit córas le go mbeadh na leaganacha Gaeilge de scéimeanna marcála curtha ar fáil go comhuaineach agus leagtha amach ar chomhchaighdeán leis na scéimeanna marcála i mBéarla.
4. Go gcuirfeadh Coimisiún na Scrúduithe Stáit na leaganacha Gaeilge de scéimeanna marcála ar fáil ar chomhchéim agus go comhuaineach leis na cinn i mBéarla d'iarrthóirí a bheadh ag breathnú ar a gcuid scrípteanna trí Ghaeilge mar chuid den phróiseas achomhairc agus go gcuirfí ar fáil go poiblí iad ar shuíomh gréasáin Choimisiún na Scrúduithe Stáit ag an tráth céanna leis na cinn i mBéarla.
5. Go nglacfadh Coimisiún na Scrúduithe Stáit leis nach raibh aon ní i moltaí an imscrúdaithe seo a d'éileodh go n-aistrefaí go Gaeilge aon tagairtí nó sleachta i dteangacha ábhartha eile i scéimeanna marcála na scrúduithe do Theangacha Eorpacha agus eile ar chlár na hArdteistiméireachta a bheadh á bhfreagairt trí Ghaeilge.

Mar aitheantas ar an gcás a rinne Coimisiún na Scrúduithe Stáit i dtaca le fadhbanna praiticiúla agus, dar leis an gCoimisiún, le hardphriacal agus ard-iarmhairt a bheith ag baint le soláthar scéimeanna marcála trí Ghaeilge ag tráth nach raibh seirbhísí aistriúcháin an Choimisiúin tugtha chun foirfeachta agus ag féachaint don imscrúdú ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga gan dochar don dualgas iomlán a mheas mé a bheith i gceist (mar atá léirithe thuas) i dtaca le scála ama do sholáthar scéimeanna marcála trí Ghaeilge:

- go mbeadh na scéimeanna marcála trí Ghaeilge mar atá sonraithe thuas ar fáil i gcás ar a laghad an tríú cuid de na hábhair is coitianta a fhreagraítear trí Ghaeilge i gcás scrúduithe Ardteistiméireachta na bliana 2008;
- go mbeadh na scéimeanna marcála trí Ghaeilge mar atá sonraithe thuas ar fáil i gcás ar a laghad dhá thrian de na hábhair is coitianta a fhreagraítear trí Ghaeilge i gcás scrúduithe Ardteistiméireachta na bliana 2009; agus

- go mbeadh na scéimeanna marcála trí Ghaeilge mar atá sonraithe thuas ar fáil i gcás gach ábhair a fhreagraítear trí Ghaeilge i gcás scrúduithe Ardteistiméireachta na bliana 2010 agus do gach bliain ina dhiaidh sin

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de 4 seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Dheimhnigh Coimisiún na Scrúduithe Stáit gur ghlac sé le fionnachtana agus moltaí an imscrúdaithe.

Imscrúdú seolta: 2 Márta 2007

Tuarascáil eisithe: 29 Meitheamh 2007

An tÚDARÁS NÁISIÚNTA MÍCHUMAIS

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an tÚdarás Náisiúnta Míchumais an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i gcás cumarsáid i scríbhinn a dhéanamh leis an bpobal i gcoitinne le linn sheachadadh na leabhrán “New Disability Plans”/“Pleananna Nua Míchumais”?

Cúlra

Rinne duine a bhfuil cónaí air i gceantar lasmuigh den Ghaeltacht gearán liom gur cóip i mBéarla amháin den leabhrán “New Disability Plans” a sheol an tÚdarás Náisiúnta Míchumais tríd an gcóras poist chuige i mí na Bealtaine 2007.

Bhí an gearánach den bharúil gur cheart go mbeadh cóip i nGaeilge nó cóip dhátheangach seolta chuige de réir fhorálacha Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

Cúlra Reachtúil

Leagann Alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 dualgas ar chomhlachtaí poiblí a chinntiú gur i nGaeilge nó i mBéarla agus i nGaeilge a dhéanfar an chumarsáid i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal más chun faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme atá an chumarsáid sin.

Tuiscint

Tuigeadh dom gur ullmhaigh an tÚdarás Náisiúnta Míchumais leaganacha Béarla agus Gaeilge de “New Disability Plans”/“Pleananna Nua Míchumais” agus go raibh fáil ag an bpobal ar a rogha leagain ar shuíomh gréasáin na heagraíochta.

Thuig mé freisin gur seachadadh cóipeanna clóite i nGaeilge den leabhrán chuig tithe i gceantair áirithe Gaeltachta ach gurbh iad na cóipeanna i mBéarla amháin a seachadadh chuig tithe eile ar fud na tíre ar fad. D’fhéadfadh daoine cóipeanna clóite den leabhrán i nGaeilge a fháil ach iad a iarraidh ar an Údarás Náisiúnta Míchumais. Rinneadh fógraíocht ina leith seo i meán chumarsáide éagsúla.

Ó tharla gur léirigh an tÚdarás Náisiúnta Míchumais do m’Oifig gur tuigeadh dó gur shásaigh na céimeanna a bhí glactha i ndáileadh an leabhráin na dualgais reachtúla faoi Alt 9(3) den Acht, bheartaigh mé imscrúdú a dhéanamh ar an ngearán de réir fhorálacha na reachtaíochta lena fháil amach an raibh nó nach raibh teipthe ar an Údarás Náisiúnta Míchumais an fhoráil in Alt 9(3) den Acht a chomhlíonadh.

Réamhphlé

I gcomhthéacs dháileadh an leabhráin “New Disability Plans”/“Pleananna Nua Míchumais” ar an bpobal i gcoitinne, thug m’Oifig comhairle ó bhéal agus i scríbhinn don Údarás Náisiúnta Míchumais i dtús aimsire, ar iarratas uathu, i dtaca le dualgas i leith na Gaeilge a bheith nó gan a bheith i gceist faoi Alt 9(3) den Acht. (Féach faoi na ceanteidil “Dearcadh an Údaráis Náisiúnta Mhíchumais – Scagadh ar an Eolas”

agus “Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú” san achoimre seo i dtaca leis an iarratas sin.) Moladh don Údarás, freisin, i gcás go raibh amhras orthu fós maidir lena ndualgas i leith na Gaeilge i dtaca le dáileadh an leabhráin, an cheist a tharraingt anuas lena gcomhairleoirí dlí féin neamhspleách ar m’Oifig agus, i bhfianaise na comhairle sin, go bhféadfaí ansin tuairim bhreise a lorg ó m’Oifig.

Dearcadh an Údaráis Náisiúnta Mhíchumais

Scagadh ar an Eolas

Léirigh an t-eolas ón Údarás Náisiúnta Míchumais roinnt bunfhíricí, ina measc:

- Gur bheartaigh an tÚdarás Náisiúnta Míchumais cur le feasacht daoine faoi mhíchumas maidir le gnéithe éagsúla den straitéis náisiúnta míchumais trí leabhrán faisnéise a dháileadh ar an bpobal i gcoitinne tríd an gcóras poist.
- Gur ullmhaíodh téacs i mBéarla don leabhrán i gcomhar le Ranna Rialtais éagsúla agus le heagraíochtaí stáit eile.
- Go raibh próiseas tairisceana de réir riachtanais an Aontais Eorpaigh críochnaithe do chlódóireacht os cionn 1.7 milliún cóip den leabhrán i mBéarla amháin sular thug an tÚdarás Náisiúnta Míchumais suntas d’aon riachtanas ar leith teanga i dtaca le dualgais faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.
- Gur clóbhuailleadh agus gur scaipeadh tríd an gcóras poist c.1.7 milliún cóip den leabhrán i mBéarla, gur clóbhuailleadh 85,000 cóip i nGaeilge agus gur dáileadh c.29,000 cóip díobh sin tríd an gcóras poist i gceantair áirithe Ghaeltachta.
- Gur cuireadh leaganacha i nGaeilge agus i mBéarla den leabhrán ar fáil ar shuíomh gréasáin an Údaráis Náisiúnta Mhíchumais.
- Go mbeadh costas breise i gceist le clóbhuailleadh eagrán dátheangach den leabhrán nó dá gclóbhuailfí an líon céanna cóipeanna i nGaeilge agus i mBéarla seachas mar a bheadh le clóbhuailleadh leagain i mBéarla amháin.
- Nach mbeadh aon chostas breise ar dháileadh leabhrán dátheangach seachas mar a bheadh le leagan aonteangach, (ach gur ghá sin a dhéanamh thar thréimhse coicíse in áit seachtaine) ach go mbeadh costas breise ar dháileadh dhá eagrán ar leith den leabhrán (ceann i nGaeilge agus ceann i mBéarla).

Argóintí an Údaráis Náisiúnta Mhíchumais

Ba léir go raibh an tÚdarás Náisiúnta Míchumais lánchinnte den seasamh a tógadh sa chás seo.

“Is é an dearcadh atá ag an Údarás Náisiúnta Míchumais nár sháraigh sé aon dualgas reachtúil faoi Alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.”

Is féidir, mar achoimre, argóintí an Údaráis Náisiúnta Mhíchumais i leith na ceiste a roinnt in dhá chuid:

- **argóintí praiticiúla** bunaithe ar thaithí, cleachtas, costais phoiblí agus ar phrionsabail na comhréire;
- **argóintí bunaithe ar chomhairle** agus ar fhorléiriú dlíthiúil.

Argóintí Praiticiúla

Dúirt an tÚdarás Náisiúnta Míchumais gur próiseas casta é cumarsáid a dhéanamh le daoine faoi mhíchumas mar nár ghrúpa ná aicme de dhaoine aonchineálacha iad.

Chuirge sin shocraigh an tÚdarás ar mhodh dáileacháin spriocdhírthe trí leabhráin i bhformáidí éagsúla (leagan caighdeánach i mBéarla simplí, leagan Gaeilge, leagan Éasca le Léamh, leagan i gcomhair trealamh éisteachta, leagan Braille agus leagan i gCló Mór) a dhíriú ar na spriocphobail éagsúla.

I measc na gcúiseanna eile a beartaíodh gan an leabhrán a fhoilsiú go dátheangach bhí taithí na heagraíochta i ndéileáil le daoine faoi mhíchumas.

Mheabhraigh an tÚdarás Náisiúnta Míchumais an méid seo freisin:

“Chuir an tÚdarás Náisiúnta Míchumais leaganacha Gaeilge agus Béarla araon den leabhrán ar fáil ag an am céanna; dháil an tÚdarás Náisiúnta Míchumais cóipeanna den dá leagan ar bhealach spriocdhírthe; sular dháil an tÚdarás Náisiúnta Míchumais an leabhrán chuir sé fógraí ar raidió náisiúnta agus réigiúnach chun daoine a chur ar an eolas go raibh a leithéidí le fáil agus cuireadh fógra in Foinse chomh maith; bhí córas i bhfeidhm ag an Údarás Náisiúnta Míchumais chun leaganacha Béarla agus Gaeilge araon a dháileadh ar aon duine sa phobal a bhféadfadh iarratas a bheith déanta aige nó aici ar leagan Béarla nó Gaeilge ar ríomhphost, i scríbhinn nó ar an bhfón trí úsáid a bhaint as an uimhir thiomnaithe theileafóin Lóghlao a socraíodh suas don tionscnamh seo; agus chuir an tÚdarás Náisiúnta Míchumais leaganacha Béarla agus Gaeilge ar shuíomh gréasáin an Údaráis Náisiúnta Mhíchumais.”

Ba léir freisin gur chreid an tÚdarás Náisiúnta Míchumais go dtiocfadh impleachtaí maidir le cúrsaí airgeadais agus scálaí ama i gceist dá ngníomhófaí de réir na comhairle a bhí faighte i dtús aimsire ón nGníomhaireacht Seirbhísí Rialtais agus ó m’Oifig. Chomhairligh an Gníomhaireacht Seirbhísí Rialtais gur ghá an leabhrán a chur i dtoll a chéile i bhfoirm dhátheangach.

Léirigh na taifid i gcomhaid na heagraíochta gur chomhairligh Stiúrthóir an Údaráis Náisiúnta Mhíchumais do Chathaoirleach na heagraíochta i ríomhphost ar an 13 Márta 2007 nach raibh aon rogha acu ach foilseachán dátheangach a dhéanamh den leabhrán:

“We discovered this week that we are legally obliged to ensure that the mailshot on National Disability is produced as bilingual publication which means it has to have

32 pages instead of 16 pages to include the full Irish translation. This has major implications for costs and timing but we have checked with Commission and the DJELR and seems to be no way out of this.”

[Is cosúil gur tagairt d’Oifig an Choimisinéara Teanga atá sa “Commission” thuas agus don Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí atá i “DJELR” thuas.]

Argóintí Bunaithe ar Chomhairle agus ar Fhorléiriú Dlíthiúil

Mar chuid den chomhairle a thug m’Oifig don Údarás Náisiúnta Míchumais rinneadh tagairt do chomhairle dlí a lorg go neamhspleách sa chás is go raibh amhras ann faoi dhualgas reachtúil tar éis an cás a mheá de réir slata tomhais ar leith a bhí tugtha.

Níor ghlac an tÚdarás Náisiúnta Míchumais leis an gcomhairle seo agus deimhníodh nach bhfuarthas *“comhairle dlí ó chomhairleoirí dlí ar conradh.”*

Lorg an tÚdarás Náisiúnta Míchumais comhairle bhreise ar cheannasaíocht na Roinne Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí faoi na himpleachtaí a bhain leis an gcomhairle a bhí faighte go dtí sin (féach an sliocht i mBéarla i ríomhphost an Stiúrthóra thuas, mar shampla) agus faoi na gníomhartha a bhí á moladh acu, .i. leaganacha Béarla a dháileadh go náisiúnta ar an bpobal i gcoitinne agus leaganacha Gaeilge a dháileadh i roinnt ceantair Ghaeltachta chomh maith leis an leagan Gaeilge a bheith ar fáil ar iarratas agus ar an suíomh gréasáin. Deimhníodh don Údarás Náisiúnta Míchumais *“gur bhreithnigh an tAire gur chomhlíon gníomhartha molta an Údaráis Náisiúnta Mhíchumais ceanglais an Achta trína chinntiú go raibh leagan Gaeilge agus leagan Béarla araon ar fáil ag an am céanna agus gur léiríodh sa dá theanga go raibh teacht orthu. Breithníodh é sin faoi threoir prionsabail dhlíthiúla chomh maith le saincheist an chostais phoiblí agus le prionsabal na comhréireachta.”*

Cinneadh leanúint ar aghaidh le clóbhualadh agus le dáileadh na leaganacha Béarla agus Gaeilge mar a bhí socraithe sa bhunphlean ó thús aimsire sular thosaigh aon díospóireacht nó plé faoi dhualgais reachtúla teanga ar chor ar bith san Údarás Náisiúnta Míchumais.

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

An fhoráil in Alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla a bhí i gceist san imscrúdú i gcás an Údaráis Náisiúnta Mhíchumais:

“I gcás ina ndéanfaidh comhlacht poiblí cumarsáid i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme, cinnteoidh an comhlacht gur i nGaeilge, nó i mBéarla agus i nGaeilge, a bheidh an chumarsáid.”

Rinne mé meá ar gach aon fhorléiriú a d’fhéadfaí a dhéanamh ar an bhforáil thuas. Ní fhacthas dom go raibh aon débhríocht ag baint leis an bhforáil sin. Ag féachaint do ghnáthbhrí na bhfocal, ba chuma an mbainfí brí litriúil nó brí chuspóiriúil as an bhforáil, ba é mo thuairim láidir go raibh an dualgas reachtúil a cuireadh ar chomhlachtaí poiblí, an tÚdarás Náisiúnta Míchumais san áireamh, ríshoiléir.

Alt 9(3)

Baineann dualgas teanga de réir Alt 9(3) le cineál ar leith cumarsáide:

- Is gá gur comhlacht poiblí a bheadh i mbun na cumarsáide;
- Is gá go mbeadh an chumarsáid á déanamh i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach;
- Is gá gur leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne a bheadh an chumarsáid;
- Agus is gá gur chun críche faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme a bheadh an chumarsáid seo á déanamh.

Sa chás áirithe seo d'fhéadfaí an méid seo a leanas a dheimhniú go cinnte:

- Gur comhlacht poiblí a bhí i mbun na cumarsáide – tá an tÚdarás Náisiúnta Míchumais liostáilte mar chomhlacht poiblí sa Chéad Sceideal den Acht;
- Go raibh an chumarsáid á déanamh i scríbhinn – leabhrán clóbhualte a bhí á scaipeadh trí an gcóras poist;
- Gur leis an bpobal i gcoitinne a bhí an chumarsáid á déanamh – bhí os cionn 1.7 milliún cóip á ndáileadh ar gach áitreabh sa Stát;
- Gur chun críche faisnéis a thabhairt don phobal a bhí an chumarsáid sin á déanamh – tá sin ríshoiléir ó théacs an leabhráin agus deimhnithe ag an Údarás Náisiúnta Míchumais féin.

Dá bhrí sin, bhí dualgas ar an Údarás Náisiúnta Míchumais a chinntiú go mbeadh an chumarsáid seo i scríbhinn le faisnéis a sholáthar don phobal i gcoitinne i nGaeilge, nó i mBéarla agus i nGaeilge.

Dáileadh an Leabhráin

Bhí an chumarsáid ghníomhach leis an bpobal i gcoitinne i mbreis agus 1.7 milliún áitreabh á déanamh trí Bhéarla amháin, seachas i mBéarla agus i nGaeilge. Is ionann sin agus breis agus 98% den mhórpobal lena rabhthas i mbun cumarsáide. Trí Ghaeilge amháin a bhí an chumarsáid i gcás níos lú ná 2% den phobal. Sna cúinsí ar leith a bhí i gceist, seachas an chumarsáid a dhéanamh leis an bpobal i gcoitinne “i mBéarla agus i nGaeilge,” d'fhéadfaí an argóint a chur chun cinn go ndearnadh an chumarsáid i mBéarla nó i nGaeilge.

Chaithfeadh aon duine de na daoine sin a fuair an chumarsáid seo i mBéarla amháin, dá mba mhian leo gur trí Ghaeilge a dhéanfadh an stát a chuid gnóthaí oifigiúla leo, sa chás seo, céimeanna breise a thógáil le teagmháil a dhéanamh leis an Údarás Náisiúnta Míchumais ar thóir leagan Gaeilge den leabhrán.

Is féidir an argóint a dhéanamh gurbh é a mhalairt ghlan d'aidhm a bhí leis an bhforáil in Alt 9(3) den Acht.

An Pobal

Fiú dá mbeadh sé inghlactha de réir léirmhíneithe ar leith ar Alt 9(3) den Acht – rud nár ghéill mé dó – go bhféadfaí feidhmiú ar bhonn spriocdhírithithe le cumarsáid a dhéanamh le “pobal” na Gaeilge i ngach cuid den Ghaeltacht agus ar fud na tíre ar fad, bheadh sé dodhéanta córas cuí a dhearadh chuige sin gan cuid mhór den spriocghrúpa sin a fhágáil ar leataobh ar fad.

Ní dhéantar aon idirdhealú ar leith idir an Ghaeltacht agus an chuid eile den tír san fhoráil áirithe seo den Acht.

Costas

Níor chosúil gur lorgaíodh i dtús aimsire aon mheastachán de réir na ngnáthnósanna agus na geleachtas a bhaineann le próisis tairisceana atá daingnithe i mballstáit an Aontais Eorpaigh ar chostas clódóireachta an leabhráin seo mar leabhrán dátheangach amháin 32 leathanach – nó mar dhá leabhrán ar leith, 16 leathanach an ceann, i nGaeilge agus i mBéarla.

Ba chosúil sin a bheith fíor de bharr bearna san eolas a bhí ag an Údarás Náisiúnta Míchumais i dtaca le dualgais reachtúla na heagraíochta faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 ag tús an tionscnaimh seo.

Díol suntais gur faoi bhun €472 a bhí an costas aistriúcháin sa chás seo i dtionscnamh a raibh buiséad iomlán de €375,000 luaite leis.

Comhairle

Fuair an tÚdarás Náisiúnta Míchumais comhairle i leith a ndualgais sa chás seo a bhí tríd is tríd ag teacht le chéile, ó fhoinsí éagsúla orthu sin bhí:

- An Ghníomhaireacht Seirbhísí Rialtais;
- Oifig an Choimisinéara Teanga;
- Státseirbhíseach de chuid na Roinne Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí.

Ba chosúil gur de bharr amhrais faoi chruinneas na comhairle sin nó de thoradh impleachtaí éagsúla a bhainfeadh le feidhmiú de réir na comhairle sin – costais, moill, míchaoithiúlacht agus eile – a lorgaíodh tuilleadh comhairle fós, an uair seo ag leibhéal ceannais na Roinne Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí.

Is cosúil nár “comhairle dlí” sa ghnáthchiall a bhí i gceist leis an gcomhairle seo ó bhéal (i nglaoch teileafóin) ach comhairle ó cheannasaíocht máthair-Roinne chuig gníomhaireacht reachtúil, neamhspleách faoina scáth.

Bhí molta roimhe sin ag státseirbhíseach de chuid na Roinne Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí gur cheart “léirmhíniú dlíthiúil” a lorg le hamhras a sheachaint ach ba léir nár lorgaíodh an léirmhíniú dlíthiúil sin ó chomhairleoirí neamhspleácha dlí an Údaráis Náisiúnta Míchumais.

Fionnachtain

Ba í seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- **Gur sháraigh an tÚdarás Náisiúnta Míchumais an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i gcás cumarsáide i scríbhinn a dhéanamh leis an bpobal i gcoitinne le linn sheachadadh na leabhrán “New Disability Plans”/“Pleananna Nua Míchumais.”**

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

- Go gcinnteodh an tÚdarás Náisiúnta Míchumais sa chás go ndéanfaid sé cumarsáid i scríbhinn leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne feasta chun faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme:
 - go mbeadh an chumarsáid sin, mura mbeadh sí i nGaeilge ar fad, dátheangach (faoi aon chlúdach amháin nó in dhá chuid ar leith, i nGaeilge agus i mBéarla);
 - go mbeadh an chumarsáid sin seachadta ar gach cuid den phobal i gcoitinne nó ar gach cuid den aicme den phobal i gcoitinne go comhuaineach – gan idirdhealú ar bith – dá mba leaganacha ar leith i nGaeilge agus i mBéarla den chumarsáid a bheadh i gceist.
- Go nglacfadh an tÚdarás Náisiúnta Míchumais leis anois go raibh sé ró-mhall agus nach mbeadh sé chun leas an phobail ná an státchórais ag an tráth seo, ag féachaint do thosca iomlána an cháis, tuilleadh cóipeanna den leagan Gaeilge den leabhrán a chlóbhualadh agus a dháileadh ar an bpobal i gcoitinne ar fud na tíre chun an dochar a rinne an sárú ar dhualgais reachtúla a chealú nó a laghdú.
- Go dtógfadh an tÚdarás Náisiúnta Míchumais gach céim chuí le cinntiú go mbeadh sé ar an eolas faoina dhualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus go gcomhlíonfadh sé go hiomlán agus go cuí forálacha an Achta.
- Go gcuirfeadh bainistíocht an Údaráis Náisiúnta Mhíchumais iad seo a leanas ar an eolas i scríbhinn go cuí agus go cruinn faoi fhionnachtain agus moltaí an imscrúdaithe seo a luaithe agus ab fhéidir ach tráth nár dhéanaí ná 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo:
 - Foireann, baill agus cathaoirleach bhord an Údaráis Náisiúnta Mhíchumais;
 - An Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannas agus Athchóirithe Dlí mar mháthair-Roinn na heagraíochta;

- Gach duine a bhí ina bhall de Ghrúpa na nOifigeach Sinsearach as ranna agus oifigí rialtais éagsúla a bhí bainteach leis an tionscnamh faisnéise seo;

agus go seolfá cóip den chumarsáid i scríbhinn sin chugamsa go comhuaineach mar Choimisinéir Teanga.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de 4 seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phone dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Deimhniú ón Údarás Náisiúnta Míchumais

Ghlac an tÚdarás Náisiúnta Míchumais le fionnachtana agus moltaí an imscrúdaithe.

Imscrúdú seolta: 10 Bealtaine 2007

Tuarascáil eisithe: 17 Lúnasa 2007

BUS ÉIREANN

Ábhar an Imscrúdaithe

An amhlaidh go bhfuil nó nach bhfuil an fhoráil in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 – ar foráil í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúil – á comhlíonadh i dtaca le ticéid taistil áirithe faoin scéim iompar scoile ag Bus Éireann?

Cúlra an Ghearáin

Rinne príomhoide gaelscoile gearán liom thar ceann tuismitheora/dalta de chuid na scoile sin nach raibh an úsáid teanga ar thicéad taistil áirithe a bhí eisithe thar ceann Bhus Éireann ag teacht leis an riachtanas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950.

Seo mar atá an t-alt cuí den Acht sin:

“Ní foláir na cárta-thicéidí paisnéara uile a eiseos an Bord i gcóir turasanna laistigh den Stát a bheith clóbhualte i nGaeilge ach is cead iad a bheith clóbhualte i nGaeilge agus i mBéarla.”

Ba léir gur foráil í Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 d’achtachán a bhain le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla.

Ba léir ó chóip den ticéad taistil cuí a seoladh chugam go raibh cuid mhór de clóbhualte i nGaeilge agus i mBéarla ach go raibh cuid áirithe de nach raibh clóbhualte ach i mBéarla amháin.

Rinne m’Oifig iarracht an gearán seo a réiteach go neamhfhoirmiúil le Bus Éireann ach níor éirigh leis an bpróiseas sin teacht ar chomhréiteach sásúil.

Bheartaigh mé ar imscrúdú a dhéanamh le bheith ábalta a rá an raibh nó nach raibh an fhoráil in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 – ar foráil í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla – á comhlíonadh i dtaca le ticéid taistil áirithe faoin scéim iompar scoile ag Bus Éireann.

Seoladh an t-imscrúdú ar an 4 Deireadh Fómhair 2007.

Freagra Bhus Éireann

Thug Bus Éireann argóintí praiticiúla agus dlíthiúla i dtaobh na ceiste a bhí mar ábhar don imscrúdú seo.

Argóintí Praiticiúla

Tugadh le fios:

- go raibh deacrachtaí ríomhaireachta le córas teicneolaíocht faisnéise an chomhlachta maidir le ticéid a bhí go iomlán dátheangach a sholáthar,
- go n-éireodh ceisteanna faoi chumas cuid d’fhoireann tiománaithe bus an chomhlachta, ar eachtrannaigh gan Ghaeilge iad, ticéid a thuiscint mura mbeadh treoracha soiléire orthu i dteanga a thuigfidís, agus
- go bhféadfadh ceisteanna tromchúiseacha faoi shábháilteacht leanaí a bheith i gceist dá mbeadh baol ann go bhfágfaí leanbh ar thaobh an bhóthair de bharr nár thuig tiománaí bus scoile teanga agus bailíocht an ticéid.

Argóintí Dlíthiúla

Thug Bus Éireann le fios gurbh é seasamh an chomhlachta, tar éis don fhoireann dlí an scéal a bhreithniú, nár ghlac Bus Éireann leis go raibh an eagraíocht faoi cheanglas reachtúil faoi Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 gur chóir go mbeadh ticéid phaisinéirí go hiomlán i nGaeilge nó go hiomlán dátheangach i gcoitinne.

Dúirt sé gur bhain an téarma “*cárta-thicéidí Paisnéara*” in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 le cineál ticéid nach raibh in úsáid a thuilleadh.

Mheabhraigh Bus Éireann gurbh é seasamh an chomhlachta nach raibh aon sárú á dhéanamh ag an eagraíocht sa chás seo ar Acht na dTeangacha Oifigiúla ná ar aon achtachán eile a bhain le stádas ná le húsáid teanga oifigiúla.

Mar chonclúid ar a fhreagra ar an imscrúdú bhí an méid seo le rá ag Bus Éireann:

“Déanfaimid iarracht fiosrú an féidir athruithe oiriúnacha a dhéanamh ar an ticéad mórán mar atá iarrtha, sa gcomhthéacs seo.”

Osradharc ar an Imscrúdú

D’fhéadfaí scagadh a dhéanamh ar phríomhargóintí Bhus Éireann i dtaca le hábhar an imscrúdaithe seo ina dhá chuid:

- Argóintí dlíthiúla
- Ceisteanna praiticiúla

Argóintí Dlíthiúla

Ba léir nár ghlac Bus Éireann leis gurbh ionann an ticéad taistil d’iompar scoile don Scéim Iompar Scoile agus na “*cárta-thicéidí paisnéara*” dá dtagraítear in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950.

Dúirt Bus Éireann nach raibh na “*cárta-thicéidí paisnéara*”, mar a thagraítear dóibh in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950, ann a thuilleadh.

Frithargóintí Dlíthiúla

Tugadh an t-alt cuí den Acht Iompair, .i. Alt 57(2), i bhfeidhm beagnach trí scór bliain ó shin agus, cé go ndearnadh leasuithe éagsúla go minic ar fhorálacha eile de chuid an Achta chéanna sin sna blianta ó shin, níor bheartaigh an tOireachtas an fhoráil seo a leasú.

Ba léir gur theastaigh ón Oireachtas in achtú na forála seo gur chlóbhuailte i nGaeilge nó go dátheangach (Gaeilge agus Béarla) a bheadh na “cárta-thicéidí” a d’eiseofaí chuig paisinéirí do thurais laistigh den Stát.

Ba chosúil gur thagair an “cárta-thicéad” don ionstraim sin a thugtar do phaisinéir a chruthaíonn go bhfuil cead, ceadúnas, dearbhú nó barántas ag an duine sin a údaraíonn dó nó di taisteal ar aistear áirithe. Is é an cead nó an t-údarás chun taisteal a bhronnann an ionstraim seo ar an duine atá i gcoilár na forála seo seachas an t-ábhar (cárta nó páipéar) ar a bhfuil sé clóbhuailte.

Sa chás, áfach, is go raibh brí na míre seo doiléir nó débhríoch nó nár léir uaithi intinn shoiléir an Oireachtais – rud nár ghéill mé dó – forálann an tAcht Léiriúcháin 2005 (Alt 5(1)) go dtabharfar don fhoráil “*forléiriú ar léir uaidh intinn shoiléir an Oireachtais nó na parlaiminte lena mbaineann, de réir mar a bheidh, i gcás gur féidir an intinn sin a fhionnadh as an Acht ina iomláine*” agus ba léir ó Alt 57 ina iomláine go bhforálann sé d’úsáid na Gaeilge in eilimintí d’obair an chomhlachta, mar atá, buanfhógraí agus buanchomharthaí poiblí agus ticéid.

Agus an cás á mheá maidir le hionannas “cárta-thicéad” atá luaite san Acht Iompair agus “ticéad déanta as páipéar” an lae inniu, níor mhór a bhfuil in Alt 6 den Acht Léiriúcháin 2005 a thabhairt san áireamh:

“Le linn foráil d’aon Acht nó d’aon ionstraim reachtúil a fhorléiriú, féadfaidh cúirt aird a thabhairt ar aon athruithe ar an dlí, ar dhálaí sóisialacha, ar theicneolaíocht, ar bhrí na bhfocal a úsáidtear san Acht sin nó san ionstraim reachtúil sin agus ar nithe eile is iomchuí, a tharla ó dháta rite an Achta sin nó ó dháta déanta na hionstraime reachtúla sin, ach sin a mhéid amháin a cheadaíonn a théacs, a chuspóir agus a chomhthéacs nó a téacs, a cuspóir agus a comhthéacs sin.”

Ceisteanna Praiticiúla

Córais Teicneolaíocht Faisnéise – Frithargóintí

Níor léir ar chor ar bith gur leor fadhbanna le córais teicneolaíocht faisnéise mar leithscéal le mianta an Oireachtais a bheadh daingnithe i ndlí a leasú nó a mhaolú.

Níor threoraigh Alt 57(2) den Acht gur le córas teicneolaíocht faisnéise a sholáthrófaí na ticéid dhátheangacha.

D’fhéadfaí an fhrithargóint a dhéanamh freisin nárbh í an teanga (an Ghaeilge) a chothaigh fadhb don chóras teicneolaíocht faisnéise ach gur fadhb deartha a bhí i gceist a d’fhéadfaí a leigheas le réiteach comhrognach dearthaí.

Tiománaithe Bus ar Eachtrannaigh gan Ghaeilge Iad

Tugann Alt 57(2) de rogha gur i nGaeilge nó go dátheangach (Gaeilge agus Béarla) a bheadh na ticéid clóbhuailte. Sa chás is go mbeadh ticéid go hiomlán dátheangach ní bheadh aon riachtanas ann go mbeadh tuiscint ar Ghaeilge agus ar Bhéarla ag gach tiománaí. Ba leor dóibh tuiscint a bheith acu ar aon cheann amháin de na teangacha oifigiúla sin lena gcúram a chomhlíonadh go cuí.

Bheadh Bus Éireann ábalta freisin – mar chuid den phróiseas ionduchtaithe agus traenála foirne – a chinntiú go mbeadh nádúr dátheangach an ticéid intuigthe do gach tiománaí, idir eachtrannaigh agus Éireannaigh.

Sábháilteacht Leanaí

D’athin an t-imscrúdú seo a thábhachtaí is a bhí sábháilteacht leanaí agus an fhreagracht ollmhór a ghabh leis sin do Bhus Éireann.

D’fhéadfaí an fhrithargóint a dhéanamh nach bhféadfadh ticéad dátheangach a bheadh deartha agus soláthraithe go gairmiúil ag comhlacht poiblí baol ar bith a chothú go bhfágfaí leanbh ar thaobh an bhóthair de bharr nár thuig tiománaí bus scoile ar a laghad ceann amháin de na teangacha oifigiúla sin agus, dá réir sin, bailíocht an ticéid.

Ginearálta

Is léir go n-éilíonn Bus Éireann go ginearálta go gcomhlíonfaidh paisinéirí a ndualgais féin agus iad ag taisteal ar thurais bhus, go háirithe an dualgas chun táille a íoc mar mhalairt ar chearta taistil.

Chaithfeadh Bus Éireann a dhualgais féin a chomhlíonadh, go háirithe iad siúd atá daingnithe sa dlí ag an Oireachtas, agus ina measc Alt 57(2) den Acht Iompair 1950.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe –

- **Go bhfuil an fhoráil in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 – ar foráil í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla – á sárú i dtaca leis na ticéid taistil ar leith sin a bhí i gceist san imscrúdú seo faoin scéim iompar scoile ag Bus Éireann.**

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Gan dochar don dualgas iomlán a mheas mé a bheith i gceist, go gcinnteodh Bus Éireann go dtógfadh an comhlacht na céimeanna cuí a luaithe agus ab

fhéidir chun go gcloífeadh an comhlacht feasta leis an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 trí chinntiú go mbeadh na ticéid paisinéara ab ábhar don imscrúdú seo clóbhuailte go hiomlán i nGaeilge nó go hiomlán dátheangach (i nGaeilge agus i mBéarla) agus go n-ullmhófaí agus go gcuirfí i bhfeidhm plean réalaíoch le spriocanna cinnte ama leis seo a bhaint amach.

2. Go gcinnteodh Bus Éireann go mbeadh sé san áireamh sna leasuithe agus forbairtí a bhí beartaithe ar an gcóras teicneolaíocht faisnéise go mbeadh sé de chumas ag an gcóras sin na ticéid a chlóbhualadh go hiomlán dátheangach agus go gcinnteofaí sa tsoiléireacht i ndearadh dátheangach na dticéad nach gcothófaí aon bhaol do shábháilteacht leanaí.
3. Go gcinnteodh Bus Éireann go mbeadh tiománaithe curtha ar an eolas le linn cúrsaí traenála nó inseirbhíse faoi nádúr agus dearadh dátheangach na dticéad.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de 4 seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phone dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 4 Deireadh Fómhair 2007

Tuarascáil eisithe: 13 Nollaig 2007

COMHAIRLE CONTAE FHINE GALL

Ábhar an Imscrúdaithe

An amhlaidh gur sháraigh Comhairle Contae Fhine Gall na dualgais a bhí ar an gcomhlacht poiblí sin faoi Alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 trí admháil i mBéarla a chur ar chumarsáid i nGaeilge agus ina dhiaidh sin gan an chumarsáid i nGaeilge a fhreagairt thar thréimhse 3 mhí?

Cúlra an Ghearáin

Rinne duine le seoladh i gceantar Mhullach Íde, Co. Bhaile Átha Cliath, gearán liom maidir le hiarracht gan toradh a rinne sí comhfhreagras i scríbhinn a dhéanamh i nGaeilge leis an gcomhairle contae áitiúil, Comhairle Contae Fhine Gall.

Foráiltear mar seo a leanas in Alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003:

“I gcás ina ndéanfaidh duine cumarsáid i dteanga oifigiúil le comhlacht poiblí, i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach, freagróidh an comhlacht poiblí sa teanga chéanna.”

Chuir an gearánach ríomhphost i nGaeilge chuig an gComhairle Contae ar an 24 Iúil 2007 ag déanamh gearáin faoin easpa Gaeilge ar na comharthaí ag an ionad athchúrsála agus faoin easpa Gaeilge ar shuíomh gréasáin na Comhairle. Chomh maith leis sin, lorg sí eolas maidir le polasaí Gaeilge na Comhairle.

Fuair an gearánach admháil i mBéarla ar an 1 Lúnasa 2007 inar dúradh *“Your recent email is being translated and a reply will issue shortly.”*

Cé go raibh sí i dteagmháil ríomhphoist i nGaeilge faoin gcás faoi dhó arís leis an gComhairle ní bhfuair sí de fhreagra ar na ceisteanna a chuir sí ach nóta ríomhphoist ar an 24 Lúnasa 2007 ag rá *“Go raibh maith agat as teagmháil a dhéanamh linn. Beidh muid i dteagmháil leat go luath.”*

Nuair nach raibh freagra faighte aici ar a cumarsáid i nGaeilge ar an 30 Meán Fómhair 2007 rinne sí gearán le m’Oifige.

Rinne m’Oifig iarracht an gearán seo a réiteach go neamhfhoirmiúil le Comhairle Contae Fhine Gall ach níor éirigh leis an bpróiseas sin.

Mar sin ní raibh aon rogha agam ach imscrúdú foirmiúil a sheoladh faoi réir na bhforálacha in Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 lena fháil amach an raibh nó nach raibh teipthe ar Chomhairle Contae Fhine Gall an fhoráil in Alt 9(2) den Acht a chomhlíonadh.

Seoladh an t-imscrúdú ar an 17 Deireadh Fómhair 2007.

Freagra na Comhairle

Ina litir dar dáta an 14 Samhain 2007 chugam dhearbhaigh an Bainisteoir Contae, Comhairle Contae Fhine Gall, gur léir gur tharla sárú ar an Acht sa chás seo. Dúirt sé gur chúis díomá faoi leith dó gur theip ar an gComhairle rudaí a chur ina gceart in ainneoin gur tugadh gach deis don eagraíocht é sin a dhéanamh.

Thug an Bainisteoir Contae an míniú seo a leanas ar an scéal:

“Roinnt cúinsí a tháinig le chéile ba chúis leis an teip seo, go háirithe go raibh post an Ceannaire Gnóthaí Corparáideacha folamh agus, ar an drochuair, gur buaileadh tinn ar feadh tréimhse sách fada an té a bhí ag gníomhú ina áit.

“Bheinn ag súil nach nglacfaí leis go léiríonn an cliseadh seo meon nó polasaí na comhairle ina hiomláine.”

Thug an Bainisteoir Contae le fios go raibh Ceannaire Gnóthaí Corparáideacha nua ar tí dul i mbun oibre agus go raibh iarrtha aige ar an duine sin “a aire pearsanta a dhíriú ar an chaoi ina bhfuil muid ag comhlíonadh ár ndualgais faoin Acht agus ar aon chomhfhreagras ó d’oifig.”

Seoladh chugam i dteannta na litreach ón mBainisteoir cóip de litir ón gCeannaire Gnóthaí Corparáideacha nua chuig an ngearánach inar glacadh leithscéal foirmiúil léi faoinar tharla. Dhéileáil an litir chéanna sin le substaint na ceiste a bhí tarraingthe anuas aici agus tugadh cuireadh di, dá mba mhian léi é, cruinniú a bheith aici leis an gCeannaire Gnóthaí Corparáideacha le cúrsaí a phlé.

Osradharc ar an Imscrúdú

Ba léir gur theip go hiomlán ar cibé córas a bhí i bhfeidhm, nó a bhí ceaptha a bheith i bhfeidhm, ag Comhairle Contae Fhine Gall le cinntiú go ndéanfaí de réir Alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 a fhorálann go bhfuil sé de cheart ag duine freagra a fháil i nGaeilge ar chumarsáid i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach sa teanga chéanna sin.

Ba chosúil ón scrúdú a rinne mé ar thaifead na heagraíochta gur neamhaird iomlán a rinneadh de shubstaint an ábhair sa bhunríomhphost i nGaeilge ón ngearánach go dtí gur seoladh an t-imscrúdú seo.

Níorbh aon ábhar mórtais é don Chomhairle go raibh sí ar an gcéad chomhlacht poiblí sa tír arbh éigean do m’Oifig imscrúdú oifigiúil a dhéanamh air i leith na míre seo den Acht.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh Comhairle Contae Fhine Gall an fhoráil in Alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 trí admháil i mBéarla a chur ar chumarsáid leis an

bpost leictreonach i nGaeilge agus ansin gan an chumarsáid a fhreagairt thar thréimhse 3 mhí.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinnteodh Comhairle Contae Fhine Gall go gcloífe feasta lena ndualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.
2. Go seolfadh Comhairle Contae Fhine Gall meamram eolais (i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach) laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo chuig baill foirne na Comhairle a bheadh ag déileáil le cumarsáid scríofa leis an bpopal i ngach rannóg de chuid na Comhairle ina ndeimhneofaí an méid seo:
 - Go raibh fionnachtain déanta ag an imscrúdú seo gur sháraigh Comhairle Contae Fhine Gall a dualgas reachtúil faoi Alt 9(2) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003;
 - Go raibh leithscéal gafa ag an eagraíocht de bharr an tsáraithe sin;
 - Agus go raibh sé mar dhualgas ar an eagraíocht a chinntiú nach ligfí dá leithéid de shárú tarlú arís.
3. Go leagfaí amach go soiléir sa mheamram eolais a bhfuil tagairt dó i Moladh 2 thuas an córas a bheadh i bhfeidhm anois ag an gComhairle Contae don fhoireann le déileáil go cuí feasta le cumarsáid i scríbhinn nó le ríomhphoist i nGaeilge, go háirithe sa chás is nach mbeadh inniúlacht ar an nGaeilge ag an mball foirne a bheadh i gceist.
4. Go seolfaí cóip den mheamram eolais atá i gceist i Moltaí 2 agus 3 thuas chugam mar Choimisinéir Teanga laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de 4 seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc. Ghlac Comhairle Contae Fhine Gall le fionnachtain agus moltaí na tuarascála.

Imscrúdú seolta: 17 Deireadh Fómhair 2007

Tuarascáil eisithe: 19 Samhain 2007

COIMISIÚN THITHE AN OIREACHTAIS

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sárú ar Alt 7 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 é mura gcuirtear ar fáil leaganacha Gaeilge de bhillí le linn an phróisis achtaithe reachtaíochta i dTithe an Oireachtais?

Réamhrá

Rinne grúpa d’ochtair ball den Oireachtas – beirt Seanadóirí agus seisear Teachtaí Dála – gearán liom go raibh constaic mhór rompu maidir le feidhm a bhaint as a gcearta faoi Alt 6 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 chun an Ghaeilge a úsáid i ndíospóireachtaí agus in imeachtaí eile de chuid Thithe an Oireachtais agus i gcoistí agus fochoistí de chuid Thithe an Oireachtais mar gur i mBéarla amháin a foilsíodh billí formhór mór an ama.

Mhaígh na baill Oireachtais sin nach raibh cothrom na féinne á fháil acu i gcomparáid le Teachtaí Dála agus Seanadóirí a bhí sásta an Béarla a úsáid i gcónaí, go bhféadfadh a gcearta bunreachtúla a bheith á sárú agus go raibh sárú á dhéanamh ar Alt 7 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

Baineann Alt 7 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla le téacs achtanna de chuid an Oireachtais a chló agus a fhoilsiú go comhuaineach i nGaeilge agus i mBéarla. Seo a leanas mar atá ráite san alt sin:

Alt 7. “A luaithe is féidir tar éis aon Acht den Oireachtas a achtú, déanfar an téacs den chéanna a chló agus a fhoilsiú go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla.”

D’iarr siad orm an scéal seo a imscrúdú mar gur chreid siad “go bhfuiltear ag sárú alt 7 de Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.”

Substaint an Ghearáin

Thagair gearánaigh do dheacrachtaí maidir le téarmaíocht nuair a foilsíodh bille i mBéarla amháin:

“Is minic téarmaíocht ar leith a bheith i mbillí agus téarmaíocht úrnua. Dá réir sin, is rídheacair díospóireacht cheart a dhéanamh as Gaeilge ar bhille atá foilsithe i mBéarla amháin. Níos measa fós, ní ceadmhach agus ní féidir leasuithe a mholadh i nGaeilge ar bhille Béarla.

“Creidimid nach bhfuil cothrom na Féinne le fáil againn i gcomparáid leis na teachtaí Dála agus leis na seanadóirí a bhíonn sásta an Béarla a úsáid i gcónaí. Nuair a fhoilsítear bille i nGaeilge, foilsítear é i mBéarla chomh maith: mar ba chóir. Níl leagan Gaeilge ar fáil dúinn de bhille i mBéarla, fiú nuair a iarraidimid é.”

Rinne na gearánaigh tagairt freisin dá gcearta bunreachtúla.

Reachtaíocht Cheanada

Rinne na gearánaigh comparáid idir an fhoráil in Alt 7 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus foráil reachtúil i gCeanada a bhí, dar leo, “*fior-chosúil*” le chéile.

Bhí siad ag tagairt d'Alt 133 den British North America Act [Constitution Act], 1867:

“The Acts of the Parliament of Canada and of the Legislature of Quebec shall be printed and published in both [English and French].”

Dhírigh siad aird ar fhorléiriú dlíthiúil ar an bhforáil sin mar thaca lena seasamh:

*“Sa 3ú eagrán de **Driedger on the Construction of Statutes**, Toronto, 1994, leis an Ollamh Ruth Sullivan deir sí ar lch. 215:-*

*...In **A.G. of Quebec v. Blaikie** [1979] 2 S.C.R. 1016, at 1022, the Supreme Court of Canada wrote: -*

It was urged before this Court that there was no requirement of enactment in both languages, as contrasted with printing and publishing. However, if full weight is to be given to every word of s.133 it becomes apparent that this requirement is implicit. What is required to be printed and published in both languages is described as 'Acts' and texts do not become 'Acts' without enactment.

[Aibhsiú sa bhunleagan]

*“Sheas Cúirt Uachtarach Cheanada leis an leagan amach sin in **Re Manitoba Language Rights/Renvoi: Droits Linguistiques Au Manitoba** [1985] 1 S.C.R. 721,” a dúirt siad.*

Rinne na gearánaigh comparáid idir an méid sin agus a bhfuil i gceist le hAlt 7 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus dúirt siad:

“Dá bhrí sin, ní foláir do Thithe an Oireachtais, faoi réir alt 7 de Acht na dTeangacha Oifigiúla, reachtaíocht a achtú sa dá theanga oifigiúla.”

An tImscrúdú

Bheartaigh mé imscrúdú a sheoladh ar an 9 Samhain 2007 i leith an ghearáin.

Theastaigh uaim a chur ó amhras ar shárú ar Alt 7 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 é mura gcuirfí ar fáil leaganacha Gaeilge de bhíllí le linn an phróisis achtaithe reachtaíochta i dTithe an Oireachtais.

Freagra Choimisiún Thithe an Oireachtais

Thug freagra Choimisiún Thithe an Oireachtais le fios go soiléir nach raibh aon ghlacadh ag an eagraíocht leis gur sárú ar Alt 7 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 é

gan fáil a bheith ag na gearánaigh ar leaganacha Gaeilge de bhíllí le linn an phróisis achtaithe i dTithe an Oireachtais.

Dhírigh an Coimisiún aird ar na focail “**tar éis aon Acht den Oireachtas a achtú**” san fhoráil in Alt 7 le béim a leagan orthu:

*“A luaithe is féidir **tar éis aon Acht den Oireachtas a achtú**, déanfar an téacs den chéanna a chló agus a fhoilsiú go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla.”*

Ag féachaint don fhoclaíocht atá san fhoráil reachtúil seo, dúirt an Coimisiún go raibh sé rí-shoiléir gur tar éis an phróisis achtaithe a éiríonn an oibleagáid chun Achtanna a chló agus a fhoilsiú.

Dúirt an Coimisiún an méid seo a leanas freisin:

“Tá an méid seo a leanas leagtha amach in alt 4(2A) de na hAchtanna um Choimisiún Thithe an Oireachtais 2003 agus 2006:

“Is feidhm de chuid an Choimisiúin freisin seirbhísí aistriúcháin a sholáthar ó theanga oifigiúil amháin go dtí an teanga oifigiúil eile i leith Achtanna an Oireachtais.”

Maidir leis an gconstaic mhór a dúirt na gearánaigh a chuir foilsiú billí i mBéarla amháin rompu maidir lena gcearta chun an Ghaeilge a úsáid i ndíospóireachtaí, dúirt Coimisiún Thithe an Oireachtais go raibh an ceart dlíthiúil chun ceachtar de na teangacha oifigiúla a úsáid i ndíospóireachtaí agus in imeachtaí eile de chuid na dTithe “*ina cheart leithleach agus is ceart é atá inscartha ón oibleagáid atá leagtha amach in alt 7 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.*”

Shéan an Coimisiún nach raibh cothrom na féinne le fáil ag na gearánaigh i gcomparáid le Teachtaí Dála agus Seanadóirí a bhí sásta Béarla a úsáid i gcónaí.

Maidir leis an gcomparáid a bhí déanta ag na gearánaigh idir an fhoráil in Alt 7 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus an léirmhíniú dlíthiúil a bhí déanta ar fhorálacha den chineál céanna i reachtaíocht teanga i gCeanada, bhí an méid seo le rá ag Coimisiún Thithe an Oireachtais:

“Diúltaíonn an Coimisiún d’ábharthacht an cháis dár teideal AG of Quebec v Blaikie [1979] 2 SCR 1016. Is léir nach ionann léiriú chúirteanna Cheanada ar a gcuid bhforálacha reachtúla féin agus ceangal a chur ar chúirteanna na hÉireann. Is oibleagáid Bhunreachtúil í an oibleagáid chun Achtanna an Oireachtais a aistriú go ceann de theangacha oifigiúla an Stáit. Ní féidir le haon chúirt seachas Cúirteanna na hÉireann Bunreacht na hÉireann a léiriú.

“.... I gcomhthéacs na hÉireann, is féidir an oibleagáid chun Achtanna a aistriú agus chun iad a chló agus a fhoilsiú sa dá theanga a idirdhealú, dá bhrí sin, ó na hoibleagáidí a fhorchuirtear ar pharlaimint Cheanada sa mhéid go ndéantar an pointe ama, i bpróiseas achtaithe na nAchtanna, a n-éiríonn an oibleagáid a shainmhíniú go soiléir le forálacha na hÉireann.

“Is léir go n-éiríonn sí tar éis an phróisis achtaithe de réir an Bhunreachta agus de réir an Reachta. Murab ionann agus foráil Cheanada, dá bhri sin, is forálacha sonracha, i dtéarmaí ama agus substainte, forálacha na hÉireann.

“Glacann an Coimisiún leis gur léir go samhlaítear le hAirteagal 25.4.3° go n-achtófar Bille i gceachtar den dá theanga oifigiúla nó sa dá theanga oifigiúla; ach níl aon oibleagáid bhunreachtúil ná aon oibleagáid reachtúil ann aistriú, cló nó foilsiú a dhéanamh sa dá theanga go dtí go n-achtaítear Bille tar éis don Uachtarán é a shíniú ina dhlí.”

Osradharc ar an Imscrúdú

Maidir leis an tagairt a rinne na gearánaigh dá dtuairim go bhféadfadh a gcearta bunreachtúla a bheith á sárú nuair nach gcuirtear billí ar fáil ach i mBéarla amháin, níor tháinig sé faoi mo dhlínse aon bhreithiúnas de chineál ar bith a dhéanamh ar an bpointe seo mar go bhforálann Bunreacht na hÉireann gur gnó do chóras na gCúirteanna amháin é déileáil le ceisteanna bunreachtúla.

An dualgas a bhí ormsa mar Choimisinéir Teanga sa chás seo ná cinneadh a dhéanamh, an raibh nó nach raibh sárú á dhéanamh ar chomhlíonadh dualgais faoi Alt 7 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

Ba léir dom gur chuir Alt 7 den Acht -

Alt 7. “A luaithe is féidir tar éis aon Acht den Oireachtas a achtú, déanfar an téacs den chéanna a chló agus a fhoilsiú go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla”

- bunús reachtúil leis an dualgas bunreachtúil atá daingnithe in Alt 25.4.4° de Bhunreacht na hÉireann:

“I gcás an tUachtarán do chur a láimhe le téacs Bille i dteanga de na teangacha oifigiúla agus sa teanga sin amháin, ní foláir tiontú oifigiúil a chur amach sa teanga oifigiúil eile.”

Ní fhacthas dom go raibh aon débhríocht ag baint leis an bhforáil sin atá in Alt 7.

Chonacthas dom gur leag Alt 7 síos go soiléir an méid seo:

- **Céard atá le déanamh le haon Acht den Oireachtas?**

An téacs a chló agus a fhoilsiú go comhuaineach i nGaeilge agus i mBéarla.

- **Cén uair a dhéanfar an gníomh seo?**

A luaithe agus is féidir tar éis aon Acht den Oireachtas a achtú.

Níl aon tagairt in Alt 7 d’úsáid na dteangacha oifigiúla i mbillí nó le linn an phróisis achtaithe.

Maidir leis an gcomparáid a bhí déanta ag na gearánaigh idir an fhoráil in Alt 7 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus an léirmhíniú dlíthiúil a bhí déanta ar fhorálacha den chineál céanna i reachtaíocht teanga i gCeanada, thacóinn leis an dearcadh a nocht Coimisiún Thithe an Oireachtais ina leith. Ní fhacthas dom go bhféadfadh an cás ar tagraíodh dó aon fhasach a chruthú a thabharfadh an bhrí d'Alt 7 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla a bhí á mhaíomh ag na gearánaigh.

I ndeireadh na dála níor chreid mé go gceadódh aon fhorléiriú macánta dlíthiúil dom an bhrí a bhaint as Alt 7 den Acht a d'éileodh go mbeadh billí – seachas achtanna tar éis a n-achtaithe – á soláthar go comhuaineach trí Ghaeilge agus trí Bhéarla.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Ní sárú ar Alt 7 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 é gan leaganacha Gaeilge de bhíllí a bheith ar fáil le linn an phróisis achtaithe reachtaíochta i dTithe an Oireachtais.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint d'fhionnachtain an imscrúdaithe seo ó tharla nach raibh aon sárú á dhéanamh ar an bhforáil reachtúil in Alt 7 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 ní raibh aon mholtaí á ndéanamh agam sa chás seo.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de 4 seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonec dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 9 Samhain 2007

Tuarascáil eisithe: 13 Nollaig 2007

AN ROINN DLÍ AGUS CIRT, COMHIONANNAIS AGUS ATHCHÓIRITHE DLÍ

Imscrúdú Scortha

Ábhar an Imscrúdaithe

An amhlaidh go raibh nó nach raibh an fhoráil in Alt 71 den Acht Cúirteanna Breithiúnais, 1924 – ar foráil í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúil – á comhlíonadh sa phróiseas a bhain le ceapadh breitheamh dúiche do Dhúiche Uimhir 1 (Co. Dhún na nGall) i ndeireadh 2006/tús 2007?

Cúlra

Rinne Conradh na Gaeilge gearán liom nach bhféadfaí a bheith cinnte go ndearnadh dóthain iarrachta teacht ar dhuine leis na scileanna teanga a shonraítear in Alt 71 den Acht Cúirteanna Breithiúnais, 1924, chun folúntas mar bhreitheamh i nDúiche Uimhir 1 (Co. Dhún na nGall) a líonadh chun an fhoráil sin den reachtaíocht a shásamh. Seo a leanas mar atá in Alt 71 den Acht sin:

“Sa mhéid gur féidir é agus gach ní a bhaineann leis an scéal d’áireamh, beidh ag an mBreitheamh den Chúirt Dúithche, a ceapfar do Dhúthaigh ina bhfuil líomatáiste ina bhfuil an Ghaedhilg in úsáid gheinearálta, oiread eolais ar an nGaedhilg agus chuirfeadh ar a chumas déanamh in éagmais conganta o fhear teangan agus fianaise á tabhairt sa teangan sin.”

Ba léir gur foráil í seo d’achtachán a bhain le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla. Ba léir freisin gur *“líomatáiste ina bhfuil an Ghaedhilg in úsáid gheinearálta”* a bhí i gceist i nDúiche Uimhir 1 (Co. Dhún na nGall) mar a bhfuil limistéar oifigiúil Gaeltachta.

Chinn mé ar imscrúdú a sheoladh sa chás.

An tImscrúdú

D’iarr mé na taifid éagsúla a bhí i seilbh na Roinne Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí maidir le hábhar an imscrúdaithe chomh maith le tuairisc i scríbhinn ón Roinn sin ina mbeadh freagraí ar na ceisteanna a leanas:

- An raibh nó nach raibh oiread eolais ar an nGaeilge ag an mbreitheamh a ceapadh le gairid do Dhúiche Uimhir 1 (Co. Dhún na nGall) agus a chuirfeadh ar a chumas déanamh in éagmais cúnaimh ó ateangaire agus fianaise á tabhairt sa teanga sin?
- Cén córas a úsáideadh le meastóireacht a dhéanamh ar chumas Gaeilge an bhreithimh a bhí i gceist?

D’fhiafraigh mé freisin mura raibh na scileanna teanga a bhí sonraithe in Alt 71 ag an té a ceapadh:

- Céard iad na hiarrachtaí ar leith a rinneadh duine a chuardach go gníomhach don fholúntas leis na scileanna teanga a bhí sonraithe in Alt 71?
- Ar cuireadh san áireamh go mbeadh breitheamh le sainiú do Dhúiche Uimhir 1 (Co. Dhún na nGall) ag a mbeadh scileanna teanga mar a shonraítear in Alt 71 nuair a bhí cinneadh á dhéanamh ar cheapadh triúr breitheamh nua ag deireadh 2006. Má cuireadh, iarradh go dtabharfaí sonraí.
- Ar cuireadh san áireamh go mbeadh duine den triúr breitheamh nua a bhí le ceapadh i ndeireadh 2006 le sainiú do Dhúiche Uimhir 1 (Co. Dhún na nGall) de bharr na forála a bhí i bhfeidhm ag an am sin in Alt 27(2)(b) d’Acht na gCúirteanna agus na nOifigeach Cúirte 2002. Má cuireadh, iarradh go dtabharfaí sonraí.
- An raibh aon duine a bhí cáilithe go cuí i ngach slí eile do cheapachán mar bhreitheamh agus na scileanna teanga a shonraítear in Alt 71 freisin aige nó aici nuair a rinneadh cinneadh ar cheapadh 3 breitheamh nua ag deireadh 2006?
- An raibh roghanna reachtúla eile ar fáil nuair a bhí breitheamh le sannadh do Dhúiche Uimhir 1 (Co. Dhún na nGall), san áireamh, roghanna faoi Alt 2(2) den Séú Sceideal d’
- Acht na gCúirteanna (Forálacha Forlíonta) 1961?
- Cérbh iad na tosca bhí i gceist a chruthaigh folúntas le líonadh i nDúiche Uimhir 1 (Co. Dhún na nGall) agus cén uair ar léir go mbeadh folúntas le líonadh ansin?
- Ó tharla go bhfuil an dualgas teanga a fhoráiltear in Alt 71 coinníollach ar “*Sa mhéid gur féidir é agus gach ní a bhaineann leis an scéal d’áireamh...*” céard iad na nithe ar fad a bhain leis an scéal a cuireadh san áireamh le cinntiú nach mbeadh an ceapachán ag teacht salach ar riachtanas teanga in Alt 71 agus cén nós imeachta a úsáideadh leis an gcothromaíocht idir riachtanas na scileanna teanga faoi Alt 71 agus “gach ní a bhain leis an scéal” a mheá?
- I gcomhfhreagras leis an ngearánach luadh “brú mór oibre” mar “ní a bhí le cur san áireamh” i ndáil leis an bhfolúntas i nDúiche Uimhir 1 (Co. Dhún na nGall). Cén fhianaise a bhí ann go raibh an “brú mór oibre” seo difriúil agus neamhghnách ón mbrú oibre i ndúichí eile den mhéid céanna?

An Chéad Fhreagra thar ceann an Tánaiste agus Aire Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí

Dúradh go raibh fonn ar an Rialtas agus ar an Tánaiste an folúntas a bhí i gceist a líonadh gan mhoill agus, d’éagmais iarratais ó bhreitheamh a bhí ag fónamh ar aistriú chuig an Dúiche, go ndearnadh breitheamh nuacheaptha a bhuanshannadh. Dúradh chomh maith gur bhain na taifid a bhí á dteachtadh ag an Roinn i leith an ábhair seo le himeachtaí de chuid an Rialtais agus nár ghá mar sin, i gcomhréir le hAlt 22(1)(b)

d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003, iad a chur ar fáil dom. Seoladh chugam teastas a bhí sínithe ag Ard-Rúnaí na Roinne ag dearbhú gur bhain na taifid le himeachtaí de chuid an Rialtais.

Ba léir dom nach bhféadfainn glacadh leis an teastas sin mar go bhforálann Alt 22 (1)(b) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 do dheimhniú a thabharfadh Ard-Rúnaí an Rialtais amháin. Dá bhrí sin d'éiligh mé athuir ar an Tánaiste agus Aire Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí na taifid chuí a sholáthar dom.

Eolas agus Taifid a Iarradh Arís

Mar thoradh ar an eolas a luaitear thuas a iarraidh arís chuir an Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí sceideal ar fáil dom a liostaigh na taifid a bhí ar fáil sa Roinn sin a bhain le breitheamh a cheapadh agus a shannadh ina dhiaidh sin do Dhúiche Chúirte Uimh. 1 mar aon le deimhniú bailí ó Ard-Rúnaí an Rialtais i gcás fhoirmhór na dtaifead sa chás sin. Cuireadh cóipeanna de na doiciméid eile sa sceideal ar fáil dom. Níor bhain na doiciméid sin le hábhar an imscrúdaithe go sonrath.

Faoi Alt 22(1)(b) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 ní gá dualgas chun faisnéis nó taifid a chur ar fáil dom a chomhlíonadh má thugann Ard-Rúnaí an Rialtais deimhniú go bhfuil an fhaisnéis nó na taifid atá i gceist bainteach le cinntí agus le himeachtaí de chuid an Rialtais.

Tuarascáil ar Scor d'Imscrúdú

Ar an 18 Bealtaine 2007 rinne mé cinneadh scor den imscrúdú mar nár cuireadh ar fáil dom foirmhór na dtaifead de chuid na Roinne Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí a bhí lorgtha agam mar chuid den phróiseas imscrúdaithe mar gur bhain siad le himeachtaí de chuid an Rialtais. In éagmais na dtaifead ábhartha a bheith ar fáil dom, chinn mé nach mbeadh sé slán agam fionnachtain a dhéanamh agus moltaí a eisiúint.

Chuir mé an cinneadh sin agus an t-údar dó in iúl do Chonradh na Gaeilge, a rinne an bunghearán liom sa chás seo.

Imscrúdú seolta: 2 Márta 2007

Cinneadh an t-imscrúdú a scor: 18 Bealtaine 2007

CÚRSAÍ AIRGEADAIS

Bhí buiséad €842,000 curtha ar fáil don Oifig don bhliain 2007. Tá cuntais na hOifige curtha faoi bhráid an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste lena n-iniúchadh de réir Alt 8(2) den Dara Sceideal d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

A luaithe agus is féidir tar éis an iniúchta, déanfaidh an Coimisinéir Teanga cóip de na cuntais sin, nó de cibé sleachta as na cuntais sin a shonróidh an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta, mar aon le tuarascáil an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste maidir leis na cuntais, a chur i láthair an Aire.

Beidh cóipeanna de na doiciméid sin á leagan faoi bhráid gach ceann de Thithe an Oireachtais. Foilseofar freisin iad ar shuíomh gréasáin na hOifige.

FOIREANN AGUS SONRAÍ TEAGMHÁLA

FOIREANN

Seán Ó Cuirreáin – An Coimisinéir Teanga

Damnait Uí Mhaoldúin – Bainisteoir Oifige

Órla de Búrca - Ardoifigeach Feidhmiúcháin

Cáit Uí Mhaoilriain – Oifigeach Feidhmiúcháin

Laura Pathe - Oifigeach Cléireachais

Edel O'Connor – Oifigeach Cléireachais (Sealadach)

TEAGMHÁIL

Is féidir teagmháil a dhéanamh leis an Oifig tríd an bpost, ar facs, le ríomhphost nó ar an teileafón ar chostas Glao Áitiúil, mar seo a leanas:

POST: **An Coimisinéir Teanga**
An Spidéal
Co. na Gaillimhe
Éire

FÓN: **091-504 006**

GLAO ÁITIÚIL: **1890-504 006**

FACS: **091-504 036**

RÍOMHPHOST: eolas@coimisineir.ie

SUÍOMH GRÉASÁIN: www.coimisineir.ie

An leagan Gaeilge an bhuncóip den tuarascáil seo.